

VAHİY, AKIL VE FITRAT EKSENİNDE TEVHİD

48

AYŞE SEVİM
İLE SÖYLEŞİ

10

TEVHİDİ YAŞAMAK

26

KİŞİ SEVDİĞİ İLE
BERABERDİR

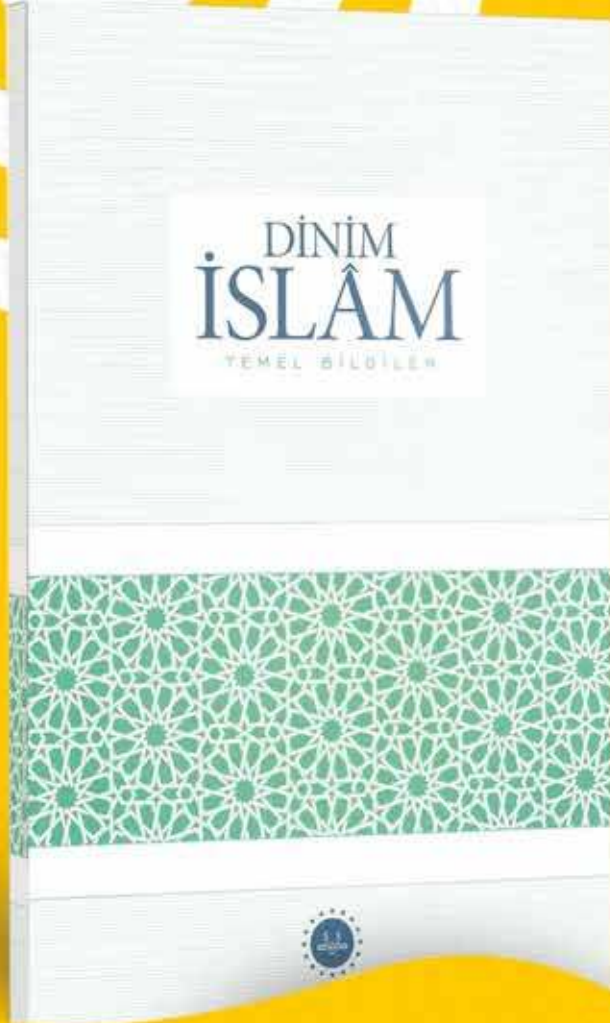
60

EKRAN SÜRESİ
SENDROMU:
BAĞIMLILIKLA DEĞİL
BİLİNÇLE YÖNETMEK

70

İSLAM VE
ÇEVRE BİLİNCİ

YAYINLARIMIZ

Toplumun din konusundaki bilgilenme ihtiyacının hurafelerden uzak, sahih dinî bilgiyle karşılanması amacıyla eserde; itikat, ibadet, ahlak ve siyerle ilgili konular kur esasına göre ele alınmakta, her kur kendi içinde alt ünitelere ayrılmaktadır. Konular, her kurun muhatap kitlesinin bilgi seviyesine uygun şekilde işlenmektedir.

www.yayinsatis.diyanet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden,
yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden
temin edebilirsiniz.

İNANÇTAN HAYATA TEVHİD

Gülhiman HEKİMOĞLU

Tevhid, İslam düşüncesinin merkezinde yer alan, inancı olduğu kadar hayatı da şekillendiren temel bir ilkedir. Allah'ın birliğini kabul etmek, yalnızca teorik bir iman beyanı olmayıp insanın varoluşunu, ahlakını, ilişkilerini ve dünyayla kurduğu bağı yeniden inşa eden köklü bir idraktır. Bu yönüyle tevhid, parçalanmış bir hayatı bütünlüğe kavuşturan, dağılmış anlamları tek bir merkeze bağlayan kurucu bir ilkedir. Modern zamanlar insanı çoklu otoriteler, dağınık aidiyetler ve çatışan değerler arasında âdeta çaresiz bırakmıştır. Güç, para, ideoloji, statü ve benzeri unsurlar; farkında olunmadan hayatın merkezine yerleşebilmekte, insanı görünmez putlara bağımlı hâle getirebilmektedir. Tevhid ise bu dağınıklığa karşı insanı özgürleştiren bir çağrıdır. Çünkü tevhid, yalnızca Allah'a kul olmayı kabul ederek insanı diğer tüm bağımlılıklarından kurtarır. Bu anlamda tevhid, imanla birlikte ahlaki bir duruş, zihinsel bir berraklık ve vicdani bir sorumluluk bilinci üretir.

Tevhid bilinci insanın kendisiyle, toplumla ve tabiatla kurduğu ilişkilere de yön verir. Adalet duygusu, merhamet anlayışı, kul hakkı hassasiyeti ve emanet bilinci bu bütünlüğün doğal sonuçlarından bazılarıdır. Allah'ın birliğine iman eden bir kalp, hayatı bölünmürlük yerine tutarlılık ve denge üzerinden okumaya başlar. Tevhid aynı zamanda insanın kendisini konumlandırma biçimidir. Kul olduğunu idrak eden birey hem haddini hem de sorumluluğunu bilir. Bu idrak ise insanı kibirden, başkaları üzerinde tahakküm kurma isteğinden uzak tutar. Tevhid bilinci gelişmiş bir toplumda güç kutsanmaz, hakikat tek bir grubun ya da otoritenin tekelinde görülmez. Böylece tevhid, bireysel bir inancın ötesine geçerek toplumsal adaletin, birlikte yaşama ahlakının ve vicdani denge hâlinin teminatı olur. Bu itibarla, bunalımlar çağında fitratına yabancılaşan insan, kaotik durumundan kurtulmak ve kendisini, kâinatı ve Rabb'ini gerçek manada tanımak için hayata sekinet ve nizam veren tevhid inancını kuşanmaya muhtaçtır. Tevhidin hakikatini öğrenme, bireysel ve sosyal tezahürlerini algılama, anlama ve yaşama noktasında ise tek seçenek yüce kitabımız Kur'an'ın ve Sevgili Peygamberimiz'in (s.a.s.) rehberliğidir.

Diyanet Aile Dergisi olarak yılın ilk sayısında tevhid konusunu yalnızca inanç esasları bağlamında değil de düşünce, ahlak ve hayat pratiğiyle birlikte ele almayı amaçladık. Hayattan kopuk bir kavram olmayan tevhidin hayatın tam merkezinde, insanı inşa eden ve yönlendiren canlı bir hakikat olduğunu sayfalarımıza taşıdık. Sayımıza Dr. Hüseyin Arı "Vahiy, Akıl ve Fitrat Ekseninde Tevhid", Dr. Gülsüm Soydan "Tevhidi Yaşamak", Dr. Ali Parlak ise "Tevhidin Temeli: Fitrat" adlı yazılarıyla katkı sundular. Uzmanına Sorduk köşemizde Prof. Dr. Gürbüz Deniz, tevhid inancının bireysel ve toplumsal hayata nasıl yön verdiğini, düşünceden davranışa uzanan etkilerini ve günümüze ne söylediğini bizlere aktardı. Bu ayki Söyleşi konumuz ise yazar Ayşe Sevim.

Dopdolu içeriğimize yenilerini de eklediğimiz sayımızla sizleri baş başa bırakırken mübarek Miraç Kandili'nizi tebrik ediyor, içinde bulunduğumuz manevi iklimin dünyanın huzur ve saadetine vesile olmasını Mevla'dan niyaz ediyorum.

Keyifli okumalar.

İNANÇTAN
HAYATA
TEVHİD

İÇİNDEKİLER

10 TEVHİDİ YAŞAMAK
Dr. Gülsüm SOYDAN

14 UZMANINA SORDUK
Şule TÜZÜN

İnsan önce kendini,
sonra kâinatı
anlamlandırmayı
ve sonra da Rabb'in
eserinden O'nun
yüceliğine ulaşmayı
gaye edinmelidir.

18 TEVHİDİN TEMELİ
FİTRAT
Dr. Ali PARLAK

20 HER BİDAT SÜNNETTEN
BİR KOPUŞTUR
Dr. Abdurrahman HAN

22 Bİ' KAHVE?
Gülsüm KARAPINAR

24 İLAHİ SANATIN
BİR NÜVESİ
Hacer CENGİZ

26 KİŞİ SEVDİĞİ İLE
BERABERDİR
Murat ALKAN

28 TAŞLARIN DİLİNDEN
MİRAÇ
Dr. Ravza CİHAN

30 DİKKAT EKSİKLİĞİ
HİPERAKTİVİTE
BOZUKLUĞU NASIL
ANLAŞILMALI?
Doç. Dr. Hakan ÖĞÜTLÜ

34 ÇEVİZ SANDIĞI
Fatma KAYMAZ

38 ANADOLU'NUN SESİ:
YUNUS EMRE
Aydın HIZ

diyanet
aile
dergisi

OCAK
2026
Diyanet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Hamza BAYRAM
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Gülhiman HEKİMOĞLU
Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Zeynel Abidin AKDUMAN

Editör
Mustafa BERK

Yayın Koordinatörleri
Esmâ TÜRKSEVEN
Şule TÜZÜN
Dudu ALKAN

Sosyal Medya
Asuman AYDIN

Dijital Medya
Şahin BODUR

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik-Tasarım
Arketip Ajans
www.arketipajans.com

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
ailedergisi@diyanet.gov.tr

Sosyal Medya Hesapları
Facebook: /dibailedergisi
Twitter: /diyanetailedergisi
Instagram: /diyanetailedergisi

04

VAHİY, AKIL VE FİTRAT EKSENİNDE TEVHİD

Dr. Hüseyin ARI

64 BİR DOST BULAMADIM, GÜN AKŞAM OLDU Gülşen ÜNÜVAR

56 GEÇMİŞTEN GELECEĞE KÖPRÜ: BURSA'NIN TARİHİ MEKÂNLARI VE MÜZELERİ Sümeyra YAMAN

42 KOKU TEKNOLOJİSİ Meryem KILIÇ

44 NEDEN MUTLU OLAMIYORUM? Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU

48 AYŞE SEVİM İLE SÖYLEŞİ Mahir KILINÇ Dünyanın her yerindeki insanlarla konuşmayı, onların dertlerini dinlemeyi ve onlara yardımcı olmayı seviyorum. Bunu da edebiyatın içine çekiyorum.

52 OKUMAK Cuma GÖKDUMAN

54 BEKLEMENİN SABIRLA İMTİHANI Mustafa UÇURUM

60 EKRAN SÜRESİ SENDROMU: BAĞIMLILIKLA DEĞİL BİLİNÇLE YÖNETMEK Ahmet Melih KARAUĞUZ

68 YÜRÜYEN BİR VAKIF: HASAN KOÇ Ahmet Mahmut ŞEN

70 İSLAM VE ÇEVRE BİLİNCİ Dr. Kâmil YAŞAROĞLU

72 TARİHİ VE MESAJLARIYLA ORHUN ABİDELERİ Koray ŞERBETÇİ

76 TABİATIN GİZEMLİ KODLARI: ŞİFA MI YOKSA GİZLİ BİR TEHLİKE Mİ? Dr. Mustafa YAŞAR

78 BULMACA Ali OSMANOĞLU

80 KİTAPLIK Süreyya MERİÇ

Abone İşlemleri

Tel: 0312 295 71 96 – 97

0312 295 72 05 – 06

Faks: 0312 285 18 54

e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

dosabone@diyanet.gov.tr

Online Abonelik

dergiabone.diyanet.gov.tr

yayinsatis.diyanet.gov.tr

Hesap No

Döner Sermaye Daire Başkanlığı

TC Ziraat Bankası, Mustafa Kemal

Mahallesi Şube IBAN:

TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57

Temsilcilikler;

Yurt içi: İl Müftülükleri,

İlçe Müftülükleri

Yurt dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri,

Din Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayın Türü: Aylık, Yaygın, Süreli

Yayın, Diyanet Aile Dergisi (Türkçe)

Basım Tarihi: 12.01.2026

Baskı

Başak Matbaacılık

Tanıtım Hizmetleri İth. İhr. A.Ş.

Anadolu Bulvarı Meka Plaza 5/7 7.

Kat Gimat Yenimahalle/Ankara

Tel: 0 312 397 16 17

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aile Dergisi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır.

İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

VAHİY, AKIL VE FITRAT EKSENİNDE TEVHİD

■ Dr. Hüseyin ARI

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

İslam dininin özünü ve belirleyici ilkesini tevhid inancı oluşturmaktadır. Tevhid; Allah'ın zatı, rububiyeti ve uluhiyeti bakımından bir ve tek olduğunu; O'nun eşi, benzeri ve ortağının bulunmadığını gönülden kabul etmek ve bu inancı hayatın bütün alanlarına yansıtmak anlamına gelir. Bu çerçevede tevhid, yalnızca metafizik bir kabul değil mahlukatı yaratan, yaşatan ve yöneten varlığın tek olduğuna inanmayı ve bu inanç doğrultusunda bir kulluk anlayışı benimsemeyi ifade eder. Bu yönüyle tevhid, İslam'ın inanç, ibadet, ahlak ve amel boyutlarının tamamını belirleyen kurucu bir esastır.

İslam âlimleri tevhidi, tevhid-i ulûhiyyet ve tevhid-i rubûbiyyet şeklinde iki başlık altında incelemişlerdir. İnançta tevhid de diyebileceğimiz tevhid-i ulûhiyyet, Allah Teâlâ'nın yegâne ilah olduğuna inanmak demektir. Allah'ı zatında ve sıfatlarında eksiklikten uzak bilmek, O'na ait olan ilahlık vasfını hiçbir varlığa vermemek bu tevhidin özüdür. Allah'ın yaratma, rızık verme, diriltme ve öldürme gibi tüm tasarrufların tek sahibi olduğuna iman bu anlayışın temelidir. Hristiyanların teslis inancı, cinleri Allah'a ortak koşma, Allah'a oğul veya kız isnat etme gibi inançlar bu tevhide aykırı hususlardır. Amelde ve ibadette tevhid de denilen tevhid-i rubûbiyyete gelince bu, kulluğun yalnızca Allah'a yapılması, yalnızca Allah'ın rab olarak tanınması anlamına gelir. Allah'tan başkasına kulluk etmemek, sadece O'ndan yardım istemek, ibadetleri ihlas ile ve dünyevi menfaat gözetmeden

yerine getirmek bu tevhidin gereğidir. Hz. Peygamber döneminde yaşayan müşrik Arapların Allah'ın varlığını kabul ettikleri hâlde putlara tapmaları, tevhid-i rubûbiyyete aykırılığın tipik bir örneğidir. Allah'ın dışında başka varlıkları yaratıklar üzerinde tam bir hüküm sahibi saymak; sevgi, saygı, tazim ve hürmet gibi duygularda aşırılığa giderek herhangi bir varlığı aşırı yüceltmek ve ona uluhiyete ait vasıflar yüklemek de tevhid inancıyla bağdaşmamaktadır. ("Tevhit", *TiA*, VIII, 130-131)

Son vahiy Kur'an-ı Kerim'in en önemli amacı, bütün boyutlarıyla tevhid inancının zihinlere yerleştirilmesidir. Kur'an-ı Kerim'de yeryüzünde hareket eden bütün canlıların idaresinin Allah'ın elinde olması (Hud, 11/56), Allah'ın dilemesi olmaksızın hiçbir musibetin meydana gelmeyeceği (Teğabün, 64/11), göklerde ve yerde zerre ağırlığınca hiçbir şeyin O'ndan gizli kalmayacağı (Sebe, 34/3) ve yeryüzünde yaşayan bütün canlıların rızkının Allah'a ait olduğu (Hud, 11/6) yönündeki vurgular, tevhid inancını zihinlere yerleştirme ve tevhid ile sonsuz kudret, mutlak irade ve sınırsız bilgi arasındaki ilişkiyi izah etme gayesi taşır.

Öte yandan Kur'an, tevhid inancını peygamberlerin hayatları ve onların tevhid mücadeleleri üzerinden anlatır. Kur'an'ın anlatımına göre bütün peygamberlerin ortak misyonu, insanlığı Allah'ın uluhiyetinde, rububiyetinde ve hükümlerinde hiçbir

» Tevhid, insanı sahte ilahlardan ve nefsin esaretinden kurtarır; yalnızca Allah'a kul yaparak onu yüceltir. Bu yönüyle tevhid hem Allah'ın mutlak yüceliğini hem de insanın gerçek değerini ortaya koyan temel bir inanç ilkesidir.

ortağın bulunmadığını ilan etmeye çağırır. "Senden önce gönderdiğimiz her peygambere 'Benden başka ilah yoktur; bana kulluk edin' diye vahyetmişizdir." (Enbiya, 21/25) ayeti, bu sürekliliği açıkça ifade eder. Hz. Nuh'un putperestliğe karşı mücadelesi, Hz. İbrahim'in gök cisimleri örneğiyle şirki aklen geçersiz kılması (Enam, 6/76-79), Hz. Musa'nın Firavun'un ilahlık iddiasını reddetmesi (Naziat, 79/23-24) ve Hz. Muhammed'in (s.a.s.) Mekke'de yerleşik şirk düzenini vahyin ilk ayetlerinden itibaren hedef alması, tevhid mücadelesinin tarih boyunca süreklilik arz ettiğini göstermektedir. Kur'an, bu mücadeleyi yalnızca bireysel inanç alanıyla sınırlamamakta; siyasi otorite,

ekonomik çıkarlar ve toplumsal geleneklerle iç içe geçmiş şirk biçimlerine karşı kapsamlı bir ıslah hareketi olarak sunmaktadır.

Özellikle vurgulanması gereken husus şudur ki Kur'an perspektifinde hak din tektir ve esası tevhiddir. İlahi vahyin tarihsel seyri, inanç esasları bakımından bir tür çoğulluk değil aynı hakikatin farklı zaman ve toplumlarda yeniden tebliğini ifade eder. Nitekim Kur'an, gönderilmiş bütün peygamberlerin, yöntem ve şariat farklılıklarına rağmen tevhidi merkeze alan ortak bir inanç sistemini insanlara bildirmekle görevlendirildiklerini açıkça ortaya koymaktadır. İslam inancına göre ilk insan Hz. Âdem aynı zamanda ilk peygamberdir; bu da vahyin tarihinin insanlık tarihiyle eş zamanlı olduğunu gösterir. Bu çerçevede İslam dini, yalnızca Hz. Muhammed'e (s.a.s.) gönderilen son şeriatın ismi olmayıp tüm peygamberlerin tebliğ ettiği dinin ortak adıdır. Kur'an'a göre Hz. Musa'ya ve Hz. İsa'ya indirilen vahiy de bu anlamda İslam'dır. Ancak zamanla bu ilahi öğretiler tahrife uğramış, tevhid ilkesine insan kaynaklı inanç ve uygulamalar eklenmiş ve sonuçta Yahudilik ve Hristiyanlık gibi batıl dinler ve itikadi sapmalar meydana gelmiştir. Kur'an'ın "Şüphesiz Allah katında din İslam'dır." (Âl-i İmran, 3/19) hükmü, hak dinin mahiyetindeki bu sürekliliği ve tevhid merkezli birliğini ilkesel olarak ortaya koymaktadır.

Tevhid, yalnızca vahyin bildirmesiyle değil insan aklının sağlıklı işleyişiyle de ulaşılabilecek bir inanç ilkesidir. Bu sebeple kişi, vahye muhatap olmasa bile kendisine verilen akıl ve idrak yetisi sayesinde bir yaratıcının varlığına ve bu yaratıcının birliğine ulaşabilir. Nitekim Matüridi ekolüne mensup âlimler, normal zihnî yetkinliğe sahip bir insanın, herhangi bir peygamberî tebliğ kendisine ulaşmamış olsa dahi kâinatı gözlemleyerek ve akli muhakemelerde bulunarak Allah'ın varlığı ve birliği sonucuna ulaşabileceğini ifade etmişlerdir. ("Fetret", *DİA*, XII, 475-480) Kur'an-ı Kerim'de de aklın bu yönde işletilmesine teşvik eden pek çok ayet bulunmaktadır.

Bu bağlamda Allah Teâlâ, müşriklerin çok ilahlı inançlarını akli yönden geçersiz kılmak amacıyla şöyle buyurur: "Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka ilahlar bulunsaydı, kesinlikle ikisinin de düzeni bozulurdu." (Enbiya, 21/22) Ayette, kâinatın düzenli işleyişinin, tek bir mutlak otoritenin varlığını zorunlu kıldığına dikkat çekilmektedir. Benzer bir akli reddiye Müminun suresinde de yer almakta; Allah'a çocuk isnat edenler ve çok tanrılı inancı benimseyenler şu ifadelerle uyarılmaktadır: "Allah asla çocuk edinmemiştir; O'nunla birlikte başka bir ilah da yoktur. Aksi takdirde her ilah, yarattıklarını alıp bir tarafa çekilir ve mutlaka birbirine üstün gelmeye çalışırdı." (Müminun, 23/91) Bu ayetler, çok ilahlı bir evren

tasavvurunun ister bağımsız ister ortaklık temelinde düşünölsün, düzen ve bütönlük açısından aklen mümkün olmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Zira birden fazla ilahın varlığı ya çatışmayı ya da eksikliği gerektirir ki her iki durum da ilahlık vasfıyla bağdaşmaz. (*Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, III, 672-673)

Kur'an-ı Kerim'de tevhid inancının akli olarak ispatı temsili anlatım yoluyla da yapılmıştır. Hz. Yusuf'un hapisane arkadaşlarına hitaben söylediğı şu sözler bunun çarpıcı örneklerindendir: "Ey hapisane arkadaşlarım! Çeşit çeşit tanrılar mı, yoksa gücüne karşı durulamaz olan bir tek Allah mı (inanıp bağlanmak için) daha iyi? Allah'ı bırakıp da taptıklarınız,

sizin ve atalarınızın taktığı birtakım isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında herhangi bir delil indirmemiştir. Hüküm sadece Allah'a aittir. O size kendisinden başkasına ibadet etmemenizi emretmiştir. İşte dosdoğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler.” (Yusuf, 12/40) Hz. Yusuf, burada muhataplarını soru

yoluyla düşünmeye sevk etmekte ve tevhidi duygusal bir telkinle değil akli bir tercihin sonucu olarak benimsemeye davet etmektedir. Benzer şekilde Zümer suresinde verilen misalde, birbiriyle çekişen birçok efendisi olan köle ile tek bir efendiye bağlı olan kölenin durumu karşılaştırılarak tevhidin insana sağladığı huzur ve istikrar

açık biçimde şöyle ortaya konulmaktadır: “Allah şöyle bir örnek veriyor: Bir adam var ki onun birbiriyle ihtilâflı birçok ortak efendisi bulunmaktadır; bir adam da var ki bir tek kişiye bağlıdır. Şimdi bu iki adamın durumları eşit olabilir mi? Bütün övgüler Allah’a mahsustur; fakat çoğu bunu anlamamaktadır.” (Zümer, 39/29) Bu ayette birden fazla varlığı tanrı edinmiş kimse, her bir varlığın dediğini yerine getirme gayreti içerisinde bocalayıp dururken tek olan Allah’a kul olan muvahhidin gönül huzuru içinde elinden geldiğince Allah’ın emirlerini yerine getirmeye çalıştığı anlatılmaktadır. Dolayısıyla akıl sahibi bir insan, bu iki kimse arasındaki farkı açıkça anlayacak ve tevhid inancının makul ve mantıklı olduğu sonucuna ulaşacaktır.

Tevhid inancı, insanın fıtratiyle de uyumludur. Bu hakikati Rum suresinde geçen şu ayet anlatmaktadır: “O hâlde sen hanif olarak bütün varlığıyla dine, Allah insanları hangi fıtrat üzere yaratmışsa ona sarıl! Allah’ın yaratmasında değişme olmaz. İşte doğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler.” (Rum, 30/30) Bu ayetteki iki anahtar kavram fıtrat ve hanif kelimeleridir. Sözlükte “ilk yaratılış hâli, temiz ve asli tabiat” anlamına gelen fıtrat, beşerî varlığın Allah’ın yaratma fiili sonucunda ortaya çıkan başlangıçtaki saf ve asli hâlini ifade eden bir terimdir. Hanif ise sözlükte sapıklıktan istikamete

meyleden kimse, ıstılahta ise Allah'ın başlangıçtan itibaren insanlara bildirdiği ve insanın fıtratına en uygun olan tevhid dinine samimiyetle inanan kimse demektir. Bu bağlamda Kur'an-ı Kerim'de hanif kelimesi İslam ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. (Âl-i İmran, 3/67) Hz. Peygamber (s.a.s.) de bir hadislerinde insanın hanifliğe meyilli olarak yaratıldığını şu sözleriyle ifade etmiştir: "Allah Teâlâ bana bugün şunları (söylememi) talim etti: Şüphesiz ben kullarımı hep hanifler (tevhid inancını kabule meyilli, istikamet sahibi olmaya elverişli) olarak yarattım. Sonra onlara şeytanlar geldi, onları dinlerinden saptırdı ve onlara, kendilerine helal kıldığım

Tevhid, yalnızca vahyin bildirmesiyle değil insan aklının sağlıklı işleyişiyle de ulaşılabilecek bir inanç ilkesidir. Bu sebeple kişi, vahye muhatap olmasa bile kendisine verilen akıl ve idrak yetisi sayesinde bir yaratıcının varlığına ve bu yaratıcının birliğine ulaşabilir.

şeyleri haram kıldı. Kendisine dair hiçbir delil indirmedığım şeyleri bana şirk koşmalarını emretti." (Müslim, Cennet, 63) Dolayısıyla insan fıtratında, Allah'ın varlığını tanımaya ve birliğini kabul etmeye doğru tabii bir eğilim vardır. Ancak nasıl ki bir hastalık veya bir engel sebebiyle geçici veya sürekli olarak gözün görmesi mümkün olmuyorsa fıtrat da dış etkilerle gerçek kabiliyet ve hedefinden uzağa düşebilir. Bir başka anlatımla selim fıtrat bozulmamışsa insan tevhid inancına meyleder. Ancak fıtrat dış müdahalelerle bozulmuşsa tevhidden uzaklaşır. (Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, IV, 312-316) Hz. Peygamber bu hususa şu hadisiyle dikkat çekmiştir: "Her çocuk fıtrat üzere doğar. Nihayet anne ve babası onu Yahudi, Hristiyan veya ateşe tapan yapar." (Buhari, Cenâiz, 92; Müslim, Kader, 22)

Sonuç olarak tevhid, insanın şahsiyetini ve onurunu koruyan ve onu bütün sahte ilahların boyunduruğundan kurtararak gerçek ve bir olan yaratıcıya inanmasını sağlayan ve böylece insanı özgürleştiren güçlü bir inançtır. İnsanın Allah'tan başkasına tanrısal nitelikler atfetmesi ya da nefsinin ilah edinmesi ise kendi değerini yok etmesi ve nefsinin esiri olması anlamına gelir. Tevhid, ise insanı sahte ilahlardan ve nefsin esaretinden kurtarır; yalnızca Allah'a kul yaparak onu yüceltir. Bu yönüyle tevhid hem Allah'ın mutlak yüceliğini hem de insanın gerçek değerini ortaya koyan temel bir inanç ilkesidir.

TEVHİDİ YAŞAMAK

■ Dr. Gülsüm SOYDAN

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu
Uzmanı

*Abdiyyetimi vâsıta'dır arza bu yoksa
Tevhîdine layık söze kâdir miyim
Allah?*

Recâizade Mahmut Ekrem

Tevhid: Dünyanın Anlamı

Soğuk ve karanlık bir gecede yakılan ateş, çevredeki bütün insanları bir araya getirir. Cennetin ve ana rahminin sıcaklığından uyanıp yeryüzüne düşen insan için dünya da soğuk ve karanlıktır. Bu sebeple tüm özgürlük naralarına rağmen insanlar dünyada bir arada yaşamaya mecbur yaratılmıştır. Beslenme, barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için topluluklar hâlinde yaşayan insanoğlu, maneviyatını beslemek, ümitlerini barındırmak için de bağlanma ve aidiyet ihtiyacı hisseder.

Bir bebek, hiçbir şey bilmez hâldeyken etrafını algılamaya başladığı andan itibaren sorular sorar. Daha konuşmayı öğrenmeden, mimiklerini kullanarak sorduğu sorularla

merakını gidermeye çalışır. Her soru bir sonraki soruya basamaktır. Gözle görülenlerin merakı, görülmeyenlerin merakından önce gelir. Önce bir çiçeğin adını, rengini merak eder. Sonra onu kimin, neden var ettiğini... Hayatın ilk yıllarında sorularıyla anne babasını usandırır. İleri yaşlarda ise kendisine sorduğu sorularla boğuşur. Neden var olduğunu; neyi, neden yaptığını anlamazsa dünya sevimsizleşir.

İnsanı robotlaştıran, robotları da insanlaştırmaya çalışan yeni dünyanın çarkları arasında insan kendisini yani anlamı arar. Hayatın anlam kapısını açacak olan anahtar, insanın kendisini bilmesidir. Çünkü insanı/ kendisini tanıyan, onun yaratılış hikmetini ve onu yaratanı da tanır.

İnsanın maddi ve manevi ihtiyaçlarını gidermesi için özenle yaratılan bu dünya

hayatı ve ahiret vaadi, bir yaratıcı ve düzen koyucunun varlığını zorunlu kılar. Bu varlığın ise tek olması gerekir. Zira hayat tecrübesi, çift başlılığın her zaman zararlı olduğunu öğretmiştir. (Enbiya, 21/22; Müminun, 23/91) Bu sebeple birden fazla yaratıcı düşünülemez. Gördüğümüz bütün farklı renkler, konuşulan bütün diller, keşfedilen, keşfedilmeyen gezegenler, bunca çeşitlilik kanıt arayanlar

için yaratıcının tek olduğunun en sağlam kanıtıdır.

Hiçbir kutsal varlığa inanmayan bir insan bile kâinatta var olan düzeni inkâr edemez. Bu düzenin bir yaratıcısı olduğuna inananlar, her söz ve davranışını, düzen koyucunun çizdiği sınırlar içerisinde tutmaya çalışırken buna inanmayanlar ise aslında kendisinin ya da başkasının aklını veya hevasını ilah edinir. Ancak tek bir insan akıllı, ortak aklın değerleriyle her

zaman örtüşmez. Çünkü insan akıldan ibaret değildir. Nefsin ve alternatiflerin etkisi altında yaşar. Bu yüzden insanların, bütün varlıkları yaratan yaratıcının rehberliğine ihtiyacı vardır.

Tevhid inancı, dünyanın anlamını içerir.

Tevhid İnancının Toplumsal Yansımaları

İnsan, kendi varlığı üzerinde düşünebilecek yetiye sahip

bir varlıktır. Bu düşünce onu, ölüm gerçeğiyle tanıştırır. Ölümsüzlük avcılığına çıkan insanların, kimi akla hayale sığmaz işler peşinde koşarken kimileri de ölümsüzlüğün tadına bu dünyada bıraktığı bir eserle bakar. Bu varlığını anlamlandırma çabası, insanın yeryüzündeki canlı cansız her varlıkla etkileşimini zorunlu kılar.

Tevhid kelimesi, Allah'ın bir ve tek olduğu anlamına gelen itikadi bir istilah olduğu gibi "bir araya getirme", "birleştirme" anlamına da sahiptir. İbadetlerin hikmetleri üzerine düşünüldüğünde tevhid inancının, inananları bir araya getirdiğini görmek çok zor değil. Bir caminin etrafında bulunanlar her gün beş vakit bir araya gelebilir. Cuma ve bayram namazlarında sevinçler birlikte paylaşılır. Cenaze namazında hüznün yükü birlikte taşınır. Namazlarda bütün yüzler aynı kibleye dönüktür. Soframızı paylaşırız iftarlarda. Oruç tutamayanın fidyesi bir başkasına yemek olur, su olur. Kesilen kurbandan pay düşer komşumuza. Birikimlerimizde fakirin hakkı vardır. Hac ve umrede farklı ülkelerde yaşayan Müslümanlarla tanışırız. Tavaf ederken aynı hakikatin etrafında yürürüz. Şairin dediği gibi, "O yüz, her hattı tevhid kaleminde bir satır; O yüz ki, göz değince Allah'ı hatırlatır..." misali, tevhide hatırlatan insanlarla mutlaka bir araya geliriz.

Küs durmayı, gıybeti, iftirayı, suizani yasaklayan dinimiz, işlerin şûra (istişare) ile yürütülmesini emreder.

Müslüman ideali, elinden ve dilinden diğer insanların güvende olduğu ve kendisiyle iyi geçinilen kimselerdir. Dolayısıyla tevhid sadece bir araya getirme, bunu sağlayacak temel ilkeleri de beraberinde getirir.

Tevhid inancı, Allah'ı bırakıp ya da O'nunla birlikte başka sözde tanrılara tapanların hatta Allah'ı inkâr edenlerin de haklarını korur. Zaten bir gemide farklı becerileri olan insanların birbirlerine ve gemiye zarar vermesi akla ziyandır. Yine de onların tek bir Allah inancına davet edilmesi ihmale gelmez. (Âl-i İmran, 3/64) Çünkü dünya, hesap yeri değildir. Defterler henüz kapatılmamış, kalem kurumamıştır.

» Küs durmayı, gıybeti, iftirayı, suizani yasaklayan dinimiz, işlerin şûra (istişare) ile yürütülmesini emreder. Müslüman ideali, elinden ve dilinden diğer insanların güvende olduğu ve kendisiyle iyi geçinilen kimselerdir. Dolayısıyla tevhid sadece bir araya getirme, bunu sağlayacak temel ilkeleri de beraberinde getirir.

Bütün yaratılanların, insana emanet edildiği tevhid inancında, sadece insan değil diğer canlılar, yeryüzü ve gökyüzü de insana emanettir. Yaratılan düzeni korumak, Allah'ın yeryüzündeki halifesi olan insanın sorumluluğundadır. (Hud, 11/61) O yüzden Şuayb Peygamber'in kavmine ilk sözü, "Allah'tan başka tanrı yoktur. Yalnız Allah'a kulluk edin.", ikinci sözü ise "Artık ölçüyü tartıyı tam yapın, insanların mallarının değerini düşürmeyin, düzene sokulduktan sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın." (Araf, 7/85; Hud, 11/84) olmuştur. Toplum ve kâinata tevhid penceresinden bakmak bunu gerektirir.

Tahripkâr ve adaletsiz olanlar tevhid inancının hakkını verememiş; imar edip adaleti ayakta tutanlar ise bu inancı hakkıyla yaşamaktadır.

Aile: Tevhid İnancının Tecrübe Edildiği En Küçük Birim

Şüphesiz Allah'ın eşi, benzeri, anne babası ve çocuğu yoktur. Aile olmak insana özgüdür. Yani aile olmak yaratılmış ve ihtiyaç sahibi olduğumuzu gösterir. O yüzden Cenab-ı Hak, herhangi bir insanın ilah edinilmesinden insanları sakındırır. (Tevbe, 9/31) Aklını kullanan biri için herhangi bir insanın ilah olarak kabul edilmesi imkânsızdır. Çünkü aile, kimi zaman göz nurudur kimi zaman da gözümüzün ferini söndüren fırtına. (Furkan, 25/74; Teğabün, 64/18) Yüce Allah bu iki durumdan da münezzektir. Nitekim İhlas suresinde, Allah'ın

birliği ilan edildikten sonraki vurgu, O'nun çocuğunun ya da anne babasının olmadığıdır.

İnsanın, diğer insanlara ihtiyaç duyması, bu fitratta yaratılması kadın ve erkeğin arasındaki çekim gücünün de sebebidir. Sadece içgüdüleriyle yaşamayıp akıl ve irade sahibi olan insanın, nihayet yaptıklarından da sorumlu olduğu için, bu çekim gücünü, yaratılışına en uygun, en temiz ve faydalı bir şekilde yönetmesi gerekir. Aile kurumu, hayatı birlikte yaşama ortaklığının sevgi ve merhametle donatılmış hâlidir. Allah'ın varlığının delillerinden biri olan aile kurumunun (Rum, 30/21) inkâr edilmesi, fiziksel ve ruhsal ihtiyaçların gayrimeşru yollardan giderilmesiyle sonuçlanır. Fitrata ayak diremek, yaratıcıyla kavga hâlinde olmak yine insana zarar verir. Din tarafından çizilen bütün sınırlar insanın faydasıdır.

İnsanları her fırsatta bir araya getiren tevhid inancı, toplumun tanıyıp kabullendiği aile biriminin kurulmasını teşvik eder. Bu da aile ve toplum arasında yadsınamaz bir yansıma oluşturur. İnsandaki emanet bilinci aile hayatında doruğa çıkar. Anne babasına, kardeşlerine ve akrabalarına karşı sorumluluk duygusu geliştiren insan artık topluma karşı da bu duyguları taşır. Yeni ve eğitimli nesilleri yaşadığı topluma kazandırmak, bu vesileyle adını ölümsüzleştirmek ister.

Her çocuğun, anne babasının merhametine, sahip çıkmasına

ihtiyacı vardır. Anne babası ve ailesinin diğer büyükleri, hayat dağında tırmanmış oldukları noktadan gördüklerini anlatarak çocuklarına rehberlik etmeye çalışır. Büyüklere saygı, kıdemin önemi gerçeğinin bir sonucudur. Kendisi de büyüyüp bir yuva kurduğu zaman çocuğuna karşı son derece merhametle yaklaşır. Birçok hata yapmasına rağmen onu affeder. Onun hayrına olduğunu bildiği konularda çocuğun sevmediği hâlde bazı şeyleri yapmasını isteyebilir. Firavun'un askerlerinin erkek çocuklara ölüm saçtığı günlerde, annesinin Hz. Musa'yı nehre bırakması gibi çocuğunu büyük bir tehlikeden kormumak için elinden geleni yapar.

Aile hayatı, her yaşın ihtiyacına uygun şekilde tevhid inancını hissettiğimiz özel bir alandır. Doğumuyla birlikte annesinin kucağında nefes almaya başlayan çocuğun, annesiyle kurduğu hayati bağ, onu her zaman koruyup kollayan, ihtiyaçlarını karşılayan güvendiği bir Allah inancına kapı aralar. Yüce Allah, bebek, annesinin rahminden ayrılmadan önce onun rızkını yaratır, o henüz annesinin karnındayken haklarını güvence altına alır. Emir ve yasaklara muhatap olacak olgunluğa ulaştığında ise bazen hoşlandığı bazen hoşlanmadığı sınırlar çizer insana. Elbette Rahman'ın kendi yarattığı kullarına karşı merhameti, annenin evladına duyduğu merhametten kıyaslanamayacak derece daha fazladır.

Ölüm döşeğindeki bir baba, evlatlarına vasiyet ve miras olarak evi barkı, tarlayı tapanı, dükkânı paylaşdırmak için çabalar. Son nefeslerini bunun için harcar. Hâlbuki bu durumda olan Hz. Yakub, evlatlarına şunu sormuştu: “Benden sonra kime kulluk edeceksiniz?” Onlar da, “Senin ilahın olan tek Tanrı'ya kulluk edeceğiz.” diye cevap verdiler. (Bakara, 2/133) Kur'an-ı Kerim'de emredildiği üzere Hz. Yakub, yakıtı insanlar ve taşlar olan bir ateşten ailesini korumaya çalışmıştı. (Tahrim, 66/6) Bir baba olarak hayatımız, bizim inandığımız Allah'a inanmayı özendiriyor mu? Çocuklar olarak doğru yoldaki babalarımızın izinden ne kadar gidiyoruz? Yoksa Hz. Nuh'un oğlu gibi babamızın kurtuluş gemisinden uzattığı eli tutmayıp, ben kendi başımın çaresine bakarım mı diyoruz? Sonra babalarımızla aramıza dalgalar mı giriyor? (Hud, 11/42-43)

Bir insan topluluğunu aile yapan, aileleri toplum yapan cevher, aynı değerlerle yaşamak, birlikte mücadele etmek ve gerekirse aynı değerler uğrunda can vermektir. Nitekim bugün hakikat ateşinin etrafında bir araya gelen Filistinliler, yaşadıkları soykırım karşısında tevhid inancının verdiği inanılmaz bir güçle durmaktadır. Mehmet Akif'in Çanakale şehitlerine ithafen yazdığı, “*Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor Tевhid'i*” medh ü senâsına layık bir duruştur bu.

Tevhid, kökü kalpte, dalları aile ve toplum içerisinde olan bir ağaç gibidir.

İnsan önce kendini, sonra kâinatı anlamlandırmayı ve sonra da Rabb'in eserinden O'nun yüceliğine ulaşmayı gaye edinmelidir.

■ Söyleşi: Şule TÜZÜN

Prof. Dr. Gürbüz DENİZ
Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Tevhid, çoğu zaman yalnızca Allah'ın birliğini ifade eden bir inanç ilkesi olarak ele alınsa da insanın hayatı anlama ve anlamlandırma biçimini kökten etkileyen bir bakış açısıdır. İnsanın kendisiyle, çevresiyle ve varlıkla kurduğu ilişkiyi belirleyen bu ilke, modern hayatın dağınıklığı ve anlam kaybı karşısında güçlü bir bütünlük teklif eder. Günümüz insanının yaşadığı kimlik, huzur ve yön arayışı, tevhidin sunduğu bu bütüncül yaklaşımı yeniden düşünmeyi gerekli kılıyor. Bizler de *Diyanet Aile Dergisi* olarak tevhid inancının bireysel ve toplumsal hayata nasıl yön verdiğini, düşünceden davranışa uzanan etkilerini ve bugünün dünyasına ne söylediğini Prof. Dr. Gürbüz Deniz'e sorduk.

Tevhid inancını sadece “Allah’ın birliği” şeklinde bir akide ilkesi olarak değil insanın hayatını anlamlandıran bütüncül bir varoluş felsefesi olarak nasıl açıklarsınız?

Tevhid; Allah’ın birliği (vahdaniyyet) ve teklifi (ehadiyet) olarak Müslüman düşüncesinde kendisine yer edinmiş kıymetli bir kavramdır. Allah Teâlâ’nın varlıkla olan bağı, vahdaniyet inancı anlamlandırmaktadır. Bu manada her şeyin birliğe doğru bir akış içinde olduğuna inanırız. Mutlak Fail’in eseri olarak her bir şeyin anlamlı olduğunu, her şeyin sebepliliği ile tevhidleştiğini derunumuzda ve ilmimizle fehmederiz. Her var olan anlamlı ise insan mümkün âlemdeki en üstün varlık olarak daha da anlamlı bir varlık konumunda bulunmaktadır. Çünkü var olan mümkün varlıklar içinde en önde gelen varlıktır. Bu sebeple insan önce kendini, sonra kâinatı anlamlandırmayı ve sonra da Rabb’in eserinden O’nun yüceliğine ulaşmayı gaye edinmelidir. Mutlak Fail, eseriyle kendi varlığına işaret eder. Eserinden anlaşılmayan bir fail, fail olarak adlandırılmaz. Bu türden durumlar agnostizme ve ateizme kapı aralar. İslam’ın tevhid anlayışı; eser-müessir, hareket-hareket ettirici, düzen-düzenleyici fikrini, inancını önceler. Bu da her varlığın üstün bir aklın ve yaratımın

(bedi’) eseri olarak varlığı zorunlu olanı imler.

Tevhid anlayışı; modern insanın yaşadığı kimlik, anlam ve huzur arayışına nasıl bir yön ve bütünlük sunuyor?

O’nun mutlak varlığı yani hüviyeti/zatı, hiçbir tasavvura konu olmayacak kadar yücedir. Bu bağlamda birileri istese de O’na şirk koşamaz. Çünkü O’nun zatını hiçbir boyut kuşatamaz. İsim ve fiilleriyle O, varlığa tecelli eder ve biz O’nun fiillerini kendi gücümüz nispetinde bilebiliriz. Ancak bu bilme mutlak değil mukayyettir. Tevhid, tikel anlayışı ref eden, her şeye tümel bakan yani birleyen, birleştiren, birin ikiyle ikinin sonsuzla olan ilişkisini düzenleyen bir inanç hâlidir. Modernite, pozitivizmin egemenliğinde aşırılıkları (hazları) mutluluğun amacı sayan, varlığa durduğu yerden tikel anlamlar yükleyen bir varoluş öyküsüdür. Dağınıklık; zihnî ve kalbî şüphe ve kaoslara sebep olduğundan bütünselliği kaybetmektedir. İslam’ın tevhid anlayışı her var olanın bir faili olacağı gerçeğinden hareketle Bir ile çokluğu anlamlandıran bir varoluşu/ hayatı bize teklif eder. Modern insan, varlığı anlamlandırma cihetine gidip tikelleri tümel hâle getirdikçe mutlu olmanın yolunu yakalayabilir. Aksi hâlde dağınıklık içinde tatmine ulaşması zordur. Bu sebeple de tikel hazzlarda mutluluğu aramasına rağmen tatmine

ulaşamamaktadır. Ancak İslam her şeyde birliği, birleşmeyi ve bunun neticesinde de en iyiye ulaşmayı gaye edinir.

Tevhidin zıddı olan şirk; günümüz hayatında bireyde, ailede ve toplumda hangi görünüm biçimleriyle karşımıza çıkıyor? Bu eğilimler insan ilişkilerini nasıl etkiliyor?

“Şirk en büyük zulümdür.” Şirk; müşriklerin hevalarını kendilerine yüklem yaptıkları, ikonların yüceltildiği ve ne yazık ki dünyaya egemen olan bir zulüm imparatorluğudur. Bu durum; parçalanmayı teşvik eden, ilkelerde birleşmeyi engelleyen zulmün tezahürüdür. Hem toplumsal

Tevhid bilinci, duruş ve zihniyettir. İnanç ve değer bağlamında duruşu olmayan, her esen rüzgâra göre yön değiştirir. Bu; başta güven duygusunu zedeler, sonra diğer ahlaki erdemler olan hikmet, şecaat ve iffette dengesizlik doğurur.

birleşmeyi hem de ailede birlikte olmayı engeller. Şirk, ailede eşlerin ve çocukların bir bütünün parçaları olmasını engelleyen; buna karşın her bireyin kendi kendine yetmediği, yetkinlik için birilerine kul olmayı gönüllü seçtiği kölelik düzenidir. Bunun aksine tek bir bireyi değil bütün insan doğasını dikkate alan ilkeler üzerinde birleşildiği vakit, hem ailede hem de toplumda huzur, güven ve istikrar, beraber olmanın gücüyle mutluluğu doğurur. Aksi hâlde herkesin hevasına göre bir hayat yaşamak, ailede ve toplumda birliği daha doğru ifade ile tevhidi oluşturmaz. Şunu da ifade edelim ki ilkede müttefik olmak kaydıyla insanların kabiliyetlerine göre ilkeleri yorumlama hakkı bireylere verilmelidir ki insanlar konserve kutuları gibi tekdüze olmasınlar. Ailede ve toplumda tevhid; değerde, inanç ilkelerinde ortak ancak onları yorumlamada serbestiyetle varoluşsal gelişmeye imkân verir.

Tevhid bilincinin zayıflaması toplumda adalet, merhamet ve dayanışma kültürünü hangi noktalarda zarara uğrattıyor? Buna karşılık tevhid merkezli bir bilinç toplumsal bütünlüğü nasıl güçlendirir?

Tevhid bilinci, duruş ve zihniyettir. İnanç ve değer bağlamında duruşu olmayan, her esen rüzgâra göre yön değiştirir. Bu; başta güven duygusunu zedeler, sonra diğer ahlaki erdemler olan hikmet,

şecaat ve iffette dengesizlik doğurur. Merhamet, adalet; Allah'ın kulları üzerinde tecellisini istediği isimleridir. Bu isimler de Allah'ın insanlığa sunduğu ilahi reçeteye uymakla varoluş alanına çıkar. Tevhid bilinci en başta bireye ulaşacağı hedefleri gösterir, bundan sonra bu hedeflerin gerçekliğine doğru amelde bulunup, ahirette hesap verme inancı doğrultusunda herkesi kendisi gibi görüp filde bulunmayı zorunlu hâle getirir. Böylece toplumsal dayanışma toplumun bütün bireylerine eşit ve adil olarak yansır. "Merhamet etmeyene merhamet edilmez." kutlu sözü, her müminin hayat ilkesidir. Rahman, rahmeti yaratandır ve kulları da bu rahmetten merhameti çıkaranlardır. Durduk yerde kimseye merhamet ulaşmaz. Çünkü ilahi inayet/yardım; sürekli akış hâlinindedir; kim hazırsa/çalışıyorsa ona isabet eder, hazır olmayı beklemes.

İslam düşünce geleneğinde Mevlana, İbn Sina, İbn Arabi ve Aliya İzzetbegoviç gibi isimler tevhidi nasıl yorumlamıştır? Bu yorumlar bugünün insanına neler söyler?

Bu konuda öncü isim, İbn Sina'dır. O, tevhidi hem ontolojik hem de epistemolojik bağlamda en üst derecede konumlandırmış ve her şeyi bu konumlandırmaya uygun bir şekilde değerlendirmiştir. Bu sebeple varlığa ve insana karşı bu konumlandırma

Modern insan, varlığı anlamlandırma cihetine gidip tikelleri tümel hâle getirdikçe mutlu olmanın yolunu yakalayabilir. Aksi hâlde dağınıklık içinde tatmine ulaşması zordur.

işlevsel hâle getirilmiş ve her şey mutlak birliğe ulaşmak üzere dizayn edilmiştir. Bu sıra düzen, kesrette vahdeti arama ya da onu gerçekleştirme azmi ve iradesidir. Bugün parçacı, birbirleriyle bağlantısı olmayan ya da buna imkân vermeyen bilimin ve inançların varlığı, insanların birinci derecedeki mutsuzluklarının kaynağı olmaktadır. Bu bağlamda İbn Arabi, felsefi olan literatürü İslami literatürle boyamış, neticede akıl ile vahyin uygunluğunu kendisince bir sistem hâline getirmiştir. Bu sistem, her şeyi, ilmi ve varlığı ile kuşatan

Allah'ın insanlar ve kâinat üzerinde olan egemenliğini pekiştirmektedir. Celaleddin Rumi'nin yaklaşımı ise felsefi ve tasavvufi olan söylemleri halkın anlayacağı hikâyelerle toplumu tevhid/birliğe, bir olmaya sevk etmektedir. Günümüzün bilgisi Begoviç; beden ve ruhun farklı cevherler olduğunu ifade ettikten sonra zıtların, çelişkilerinin İslam dininin teklifleriyle uzlaştırılacağını; bu uzlaşıdan mutluluk ve tevhid çıkacağını hem eserleriyle hem de hayatıyla ortaya koymuştur. Begoviç; İslam'ın tevhid anlayışının temelinde zıt gibi görünenlerin aslında bütünleştiklerinde mutluluğa aracı olduklarını ifade etmektedir. İşte bu zıt gibi görünenler, anlamlı bir şekilde bir araya geldiklerinde tümeli ve tam olanı oluşturmaktadırlar ki İslam'ın istediği tevhid budur. Yoksa tek bir şeyle bütünü ifade etmek değildir. Ayırt etmek gerekirse tekcilik ve tekelcilik, dayatmacılığı ve bağnazlığı doğurur.

Zorluk, hastalık, afet ve sarsıcı yaşam olayları karşısında insanların batıl inançlara, güç sembollerine veya görünmez dayanaklara yönelme eğilimleri tevhid açısından nasıl değerlendirilmelidir? Aileler ve toplum bu yönelimlere karşı nasıl bir bilinç geliştirmelidir?

Doğrusu her zaman ve her mekânda bu türden çaresizlikleri gidermek için

insanlar görünmez, anlamı olmayan kurtarıcılara sığınmış ve onlardan yardım dilemişlerdir. En başından ifade edelim ki duasını davası hâline getirememiş bir insanın son çılgınlıkları ya da duası tarihin ve tecrübelerimizin şahadetinde görüldüğü üzere hiçbir işe yaramamıştır, yaramayacaktır. İslam'ın tevhid inancı, imandan sonra amelde bulunmayı insani varoluşun olmazsa olmazı saymıştır. Gücü yettiği hâlde zamanında çalışmamış, felaketlere karşı tedbirini almamış bir insan veya toplum hangi inanca sığınsa sığınsın ona yansıyacak olumsuz sonuç kaçınılmazdır. İslam'ın tevhid anlayışı, kişinin yalnızca Allah'tan istemesini ve bu isteğine uygun olarak da çalışmayı emreder. Gücünün yetmediği yerde Allah hiç kimseyi sorumlu tutmamış, gücünün yetmediği felaketlerden dolayı aldığı zararları ise ahirette -Allah'a isyan etmediği sürece- mükâfatla güvence altına almıştır. Bu türden olumsuz durumlarda birinci derecede kendimizi sorumlu tutmalı ve peygamberlerin ve başarılı toplumların aldığı tedbirleri ve tutumları bilmemiz gereklidir. Eşyanın tabiatı değişmediği sürece ona karşı alacağımız tedbir de değişmez. Eşyayı bilmeyi bu bilişe uygun olarak onu varoluşa çıkarıp hayır elde etmeyi ve zorluklara karşı tedbir için kullanmayı inancımız bizlere emretmektedir.

TEVHİDİN TEMELİ FITRAT

Dr. Ali PARLAK

DİB Diyanet İşleri Uzmanı

فَاقِم وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ
النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ
الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ (۳۰)

“O halde sen hanifolarak bütün varlığını
dine, Allah insanları hangi fitrat üzere
yaratmışsa ona yönel. Allah'ın yaratmasında
değişme olmaz. İşte doğru din budur; fakat
insanların çoğu bilmezler.”

(Rum, 30/30)

Yüce dinimiz İslam'ın en temel ilkesi tevhittir. Tevhid, Allah'ın birliğine inanma ve bu inancı ibadet ve ahlak ile ispat etme sürecidir. Allah'a şirk ve ortak koşmanın zıddı olan tevhid, Kur'an'ın üzerinde çokça durduğu konuların başında gelmektedir. Kur'an'da tevhidin gerçekliği ve akli temelleri fitrat kavramı üzerinden de açıklanmaktadır. Kavramın bu bağlamda geçtiği yer Rum suresinde yer alan 30. ayettir. Bu ayette fitrat kelimesiyle ne kastedildiğini tam olarak anlamak ve söz konusu kavramın çerçevesini doğru bir şekilde tespit edebilmek için yine surenin 28. ayetinde verilen yol gösterici örneğe bakmak yerinde olacaktır. Bu ayette müşriklere şöyle bir örnek verilmektedir: “Allah size kendinizden bir örnek veriyor: Elinizin altında bulunan köleleriniz arasında size verdiğimiz rızıklarda, sizinle eşit haklara sahip ve birbirinizden çekindiğiniz gibi kendilerinden çekindiğiniz ortaklarınız var mı? İşte aklını kullanacak kimseler için ayetlerimizi böyle açıklıyoruz.” buyurulmaktadır. Yüce Allah bu örnek üzerinden müşriklere, kendi sahip olduğunuz iktidar alanınızda başkalarını ortak kabul etmezken Allah'a nasıl böyle bir yakıştırmada bulunuyorsunuz, şeklinde bir uyarıda bulunmaktadır. (Zemahşeri, *Keşşaf*, Beyrut 2003, III/423) Gerçekten insan sahip olduğu mal, mülk ve iktidar alanında başkalarının tasarruf sahibi olmasını kabul etmez.

Bu örnekten de anlaşıldığı gibi fitrat kelimesi, Allah'ın insana verdiği tabiat ve karakter anlamına gelmekte olup bunun en belirgin özelliklerinden birisi de iktidar alanında ortak kabul etmemesi olarak önümüze çıkmaktadır. İnsanın bu tabiatı ve mizacının değişmesi ise bir o kadar zor görünmektedir. İnsanın sahip olduğu mülk ve güç alanında ortak kabul etmeyi reddetmesini zorunlu kılan bu öz aynı zamanda Allah'ın birliğine inanmanın tabii ve akli bir dayanağı olmaktadır. Daha geniş anlamda fitrat kelimesi, Allah'ın her varlığa verdiği hüviyet ve tabiata işaret etmektedir. Örneğin güneşe aydınlatma özelliği verildiği gibi her varlığa da kendine has tabiat ve karakterini verilmiş, insana da bu bakımdan “insan” olma özelliği verilmiştir. (Tahir b. Aşur, *et-Tahrir ve't-Tenvir*, Tunus 1997, XXI/90) Diğer varlıkların fitratı da Allah'tan olmakla

birlikte insana verilen tabiat ve karakter özelliği onlarınkinden biraz farklıdır. Çünkü insan, bu özelliğini doğrudan Allah'tan almaktadır. Fıtrat kelimesi, insanın taşıdığı öze ve bu özün her zaman doğruları gösterme yetisine sahip olduğuna, hiçbir şartta değişmediğine işaret etmektedir.

Fıtrat kelimesine, insanın Allah'tan taşıdığı öz anlamı vermek Kur'an'da başka ayetlerde de ifade edilmektedir. İnsanın yaratılış sürecini anlatan ayetler bu gerçeğe işaret etmektedir. Allah'ın, insana kendi ruhundan üflediği ifade edilmektedir. (Hicr, 15/29; Enbiya, 21/91; Secde, 32/9) Dolayısıyla insan, Allah'tan bir öz ve cevher taşımaktadır. Bu öz ve cevher ise insana kimlik ve kişiliğini kazandırmış, onu akıl ve vicdan sahibi yapmıştır. Bunlar, doğru bir şekilde kullanıldığında ise insana doğruyu göstermektedir. Fıtrat ayeti ve öncesinde verilen örnekler, adeta insana akıl/vicdanın nasıl kullanılması gerektiği öğretilmektedir. İnsanın taşıdığı bu ilahi özü harekete geçirebilmesi için başkalarına yönelik yapmak istediği eylemlerin simülasyonunu kendi üzerinde yapması gerekmektedir.

Fıtrat meselesi hadislerle de konu olmuştur. Konu ile ilgili hadis-i şeriflerden birisi şöyledir: "Her doğan fıtrat üzere doğar; sonra anne ve babası onu yahudi, hristiyan, mecusi, müşrik yapar." (Buhari, Cenaiz, 79, 92; Müslim, Kader, 22-25) Hadisin başka bir rivayetinde ise "Her doğan fıtrat üzere doğar; konuşmaya başlayınca

ya şükreder ya da nankör olur." (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 14805) Ayette olduğu gibi hadiste de her insanın fıtrat üzere doğduğundan bahsedilmektedir. Ancak ilk bakışta bu fıtratın farklı şekillere girebileceği ve değişebileceği anlaşılmaktadır. Hâlbuki ayette, fıtratın değişmeyen/değiştirilemeyen yönüne işaret edilmektedir. Kanaatimize göre hadis, insanın yahudi, hristiyan, mecusi veya farklı bir oluş içinde olabileceğine; ancak buna rağmen fıtratının değişmeyeceğine işaret etmektedir. Aynı şekilde ikinci rivayette de mealen; ya fıtratına uyar Müslüman olur ya da fıtratını inkâr eder nankör olur denmektedir.

Yüce dinimiz İslam'ın iman ve ahlak esasları gücünü ve geçerliliğini bu fıtrata uygunluktan aldığı için her çağ ve dönemde geçerliliğini korumaktadır. Bu bağlamda İslam'ın en temel ilkesi olan Allah'ın birliğine iman ve ibadet etmek insan fıtratına dayanmaktadır. İnsan, tabiatı gereği iyilik gördüğü birine minnettarlık duygusu besler. Allah insanı yaratmış, bütün kâinatı onun emrine amade kılmıştır. (Casiye, 45/13; Lokman, 31/20) Küçük bir menfaat gördüğü birine teşekkür etmeyi borç bilen insanın kendini yaratan ve bütün kâinatı emrine veren Allah'ı sevmesi, O'na iman ve ibadet etmesi akli, fitri, vicdani ve dinî bir sorumluluktur. Bu zorunluluk öncelikle fıtrattan kaynaklanmaktadır. Günah işlemeyi adet haline getiren bir

kişi aynı günaha kendisi maruz kalınca hoş görmez. Hırsızlık yapmayı meslek haline getiren birinin kendisinden bir şey çalınması halinde göstereceği tepki bu duruma bir örnektir. İşte o zaman fıtrat devreye girer ve insan doğru olana karar verir.

Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) eğitim ve irşat faaliyetlerinde insanı fıtratıyla yüzleştirmesi en temel eğitim metotlarından biridir. Zina etmek isteyen bir gençle diyalogu ve diğer uygulamaları bu metodun en güzel örneklerindendir. (İbn Hanbel, Müsned, V, 257) Serlevha yaptığımız ve fıtrat ayeti olarak da yorumlayabileceğimiz bu ayet, insanın Allah'tan taşıdığı bir öze işaret etmektedir. Bu öz, insan olmamızın tabiatını oluşturmaktadır. Bu tabiat/karakter, insanın sahip olduğu güç ve otorite alanında ortak kabul etmemeyi zorunlu kılmaktadır. Bu tabiat, aynı şekilde Allah'ın da kendi mülkünde ortak kabul etmeyeceğini ihsas etmektedir. Dolayısıyla Allah'ın birliğine iman, gücünü fıtrattan almaktadır. Aynı şekilde yüce dinimiz İslam'ın temel ilke ve prensipleri de gücünü bu fıtrattan almaktadır. Fıtrata uygun olduğu için insanı manen beslemekte ve güçlendirmektedir. İçerdiği bilgiler fıtrattan kaynaklandığı ve fıtrata uygun olduğu için Kur'an kendini şifa kaynağı olarak tanımlamaktadır. (Yunus, 10/57) Şirk ise fıtrata aykırı olduğu için Kur'an'da heva ve gerçekliği olmayan bir aldatmaca olarak görülmektedir.

HER BİDAT SÜNNETTEN BİR KOPUŞTUR

Dr. Abdurrahman HAN
DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

"مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ فِيهِ
فَهُوَ رَدٌّ"

"Kim bizim bu dinimizde olmayan bir
uygulama ortaya koyarsa, o reddedilir."

(Buhari, Sulh, 5)

İslam inanç ve esaslarının, onun getirdiği evrensel değerlerin kemal bulduğunun ifade edildiği bir ayette Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: "...Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim, size nimetimi tamamladım, sizin için din olarak İslam'ı beğendim..." (Maide, 5/3) Söz konusu ayet, Müslümanların başka bir şeye ihtiyaç duymaksızın inandıkları dinin her yönüyle kendilerine yeteceğini; kitabını rehber, elçisini örnek aldıkları takdirde dünyada dosdoğru yola, ahirette ise sonsuz lütfâ nail olacaklarını işaret etmektedir.

Evrensel olma iddiası bir inanç sistemi açısından oldukça önemlidir. Zira yaşamın dinamikliği, ona dair söz söyleyen dinin bu alanda ilkesel herhangi bir boşluk bırakmamasını zorunlu kılmaktadır. İşte İslam, temel kaynakları olan Kur'an ve sünnet ekseninde, insanın fitratında bulunan salim akılla bunu gerçekleştirmektedir. Sünnet, Hz. Peygamber'in öznelğinde vahyin hayat bulmuş hâlidir. (Necm, 53/3) Bu nedenledir ki mümin, sünneti varoluşun vazgeçilmez değeri bilmiş; sünnete uygun olanı makbul, karşı olanı ise bidat kabul etmiştir.

Bidat, dinde olmayan ancak dinî bir gereklilik olarak kabul edilen yeniliklerdir

"Daha önce benzeri bulunmayan, sonradan ortaya konulan şey" (İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, 8/6, "bd'a" md.) anlamına gelen bidat konusuna ilişkin ulema tarafından farklı yaklaşımlar, tasnifler ve tanımlamalar yapılmıştır. Zira bir şeyin bidat olarak değerlendirilmesi, o meselenin Kur'an ve sünnette olmadığı hâlde dinden kabul edilmesi ve dinî bir gereklilik olarak görülmesiyle ilgilidir. Buradan hareketle, Hz. Peygamber'in vefatından sonra dinî alanlarda ortaya çıkan eklemeler veya çıkarmalar bidat olarak kabul edilirken; dinle ilgili olmayan, inanç ve ibadet hayatının dışında kalan yenilikler ile örf ve âdet türünden davranışlar bidat olarak değerlendirilmez. Bidat, dinî esaslara eklemeler yaparak dinin özünü bozma ve İslam'ın temel ilkeleriyle çelişme ihtimali taşır. Bu nedenle bidatin önlenmesi dinin korunması açısından çok önemlidir. Öteden beri dinin vazettiği kuralları kendileri için yetersiz bularak hep daha fazlasını

isteyen ancak buna bile güç yetiremeyip dini tahrif etme yolunu benimseyen bir anlayış olagelmıştır.

Konu, Hz. Peygamber'in ibadet hayatını öğrendiklerinde kendilerininkini azımsayan ve bunun üzerine gecelerini namazla, gündüzlerini oruçla geçireceklerini ve evlenmeyeceklerini söyleyen bazı sahabilerin tutumunu akla getirmektedir. Hz. Peygamber onların bu tavırlarını öğrendiğinde, "...Aranızda Allah'tan en çok korkan ve O'na en bağlı olan benim. Bununla birlikte ben oruç tutarım, tutmadığım da olur. Namaz kılarım, uykumu da alırım ve evlenirim. Her kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir." (Buhari, Nikâh, 5) buyurarak ümmetini daha önceki toplulukların düştüğü tehlikeli durumlara karşı uyanık olmaya davet etmiştir.

Çoğu kez iyi niyetlerle ortaya konulan bidatler, İslam'ın doğru şekilde yaşanmasının önündeki en büyük engellerdir. Bu engelleri ortadan kaldırmanın en sahih yolu ise Resulullah'ın sünnetini ihya etmektir. Çünkü davranışa dönüşerek hayat bulan her sünnet, bidatlerin önünü alacak yegâne otoritedir.

Sünnette mutedil olmak, bidatte çaba sarf edip yorulmaktan daha hayırlıdır

Sünnet, adetleri ibadete, ibadetleri kulluğa, kulluğu da rızaya dönüştürür. Buna karşın, "ihdas edilen her bidat karşılığında bir sünnet

kaldırılır.." (İbn Hanbel, Müsned, IV/105) Sünnet-bidat ilişkisini anlama bakımından şu olay oldukça önemlidir: Nafile namaz kılınmaması gereken mekruh vakitte namaz kılan kişi çevresi tarafından uyarılmış ve sünnete aykırı hareket etmemesi kendisine bildirilmişti. Bunun üzerine o, "Allah, bana namaz kıldığım için azap edecek değil ya!" cevabını vermiş, onu uyaran kimse ise: "Allah seni sünneti terk ettiğinden ya da sünnete muhalif davrandığın için cezalandıracaktır." karşılığını vermiştir. [(Abdürrezzak, Musannef, III, 52(4755)] Zikredilen rivayetler bir taraftan bidatin ne denli sakıncalı olduğunu gösterirken diğer yandan sünnete sarılmanın dini korumak anlamına geldiğini belirtmektedir.

Geleneksel ve modern bidatler

Dinî öğretiyi anlamak aynı zamanda bidat olgusunu kavramayı ve ondan sakınmayı beraberinde getirir. Dinin, inanç ve ibadet boyutlarıyla ilgili bir mesele hakkında hüküm ya da delil bulunmadığı halde farklı amaçlar doğrultusunda kılınan belirli özel namazlar, dualar, zikirler ve oruçlar; hususi zaman ve mekânlara hasredilen çok yönlü ibadetler; kabir/türbe ve mezarlık ziyaretinde sonradan çıkan bazı uygulamalar; bebeğin kırkı, hamile ve lohusa kadının durumu; ölünün yedisi, elli ikisi gibi hususlar; na'l-i şerif vb. objelerin suretini taşımanın

koruyuculuğuna inanmak gibi meseleler bidat kavramı içinde değerlendirilebilir.

Modern dönemlere gelindiğinde bidat kavramının dijital ve sanal dünyanın baskın karakteri altında yeni formlara büründüğü görülmektedir: Zincir dua halkaları; yedili, yirmili gruplara gönderilmesi istenen dinî içerikli mesajlar; ibadetlerin görselleştirilerek tebliğ ve irşad ekseninde değerlendirilmesi; dinî bir içeriğin beğeni sayısı arttıkça sevap kazanılacağı inancı; fikrî, siyasi veya ideolojik bir motto ve eylemin dinî bir referans ile özdeş kılınması gibi hususlar zikredilebilir.

Dinin aslından olmadığı hâlde dinden kabul edilen ve dinî bir gereklilik olarak sunulan bidat; cehalet, kültürel değişim, geçmişteki dinî ve kültürel gelenekler, bilinçli üretim ve daha iyi Müslüman olma arzusu gibi çok çeşitli sebeplerle ortaya çıkmaktadır. Bidatler, Müslüman toplumların yaşam biçimi olan sünneti ve onu oluşturan değerleri yozlaştıran ve içten içe tüketen zararlı etkilerdir. Her bidat, dinin getirdiği bir değer, sünnetin yerini alır. Oysa dini koruyan sünnettir, bidat ise zayıflatan. Sünnet vahdeti besler, bidat ise tefrikayı. Sünnet maruf olandır, bidat ise münker. Sünnet yaklaştırandır, bidat ise uzaklaştıran. Sünnet güzelleştirendir, bidat ise çirkinleştiren. Özetle, sünnet kabul edilendir, bidat ise reddedilen.

Bİ' KELİME

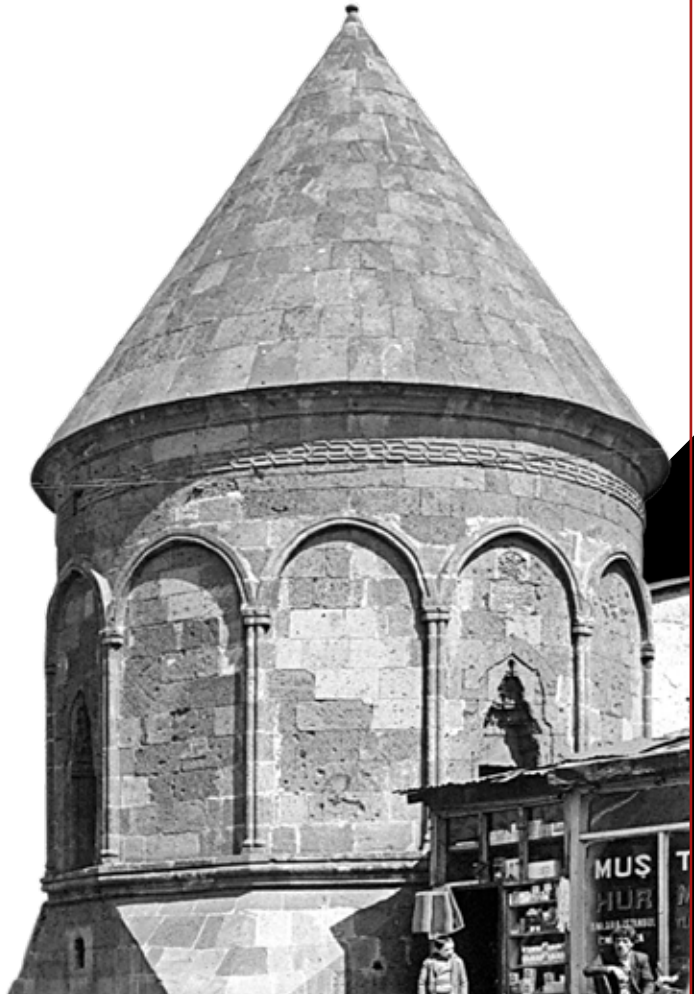

Şemse

Adını Arapçada “güneş” anlamına gelen “şems”ten alan şemse, sanatta sıklıkla kullanılan yuvarlak veya elips biçimli bir motiftir. Şemse; cilt, tezhip, minyatür, çini ve mimari gibi pek çok sanat dalında görülür. Özellikle kitap sanatında ve ciltçilikte önemlidir. Yazma eserlerin ilk sayfası olan zahriye sayfasında, kitabın adı gibi bilgileri barındıran şemseler bulunur. Kitap ciltlerinin üzerindeki kabartma veya baskı teknikleriyle yapılan göbekler de birer şemsedir. Şemsenin üst ve altında yer alan, laleye benzeyen süsleme unsuruna “salbek” denir. Şemsenin etrafındaki nokta ve çizgilerden oluşan süsleme ise “tığ” olarak adlandırılır. Şemselerin içleri geometrik veya bitkisel motiflerle doldurulabilir. Tarihsel süreçte, Abbasiler ve Fatımiler döneminde şemse, halifenin otoritesini ve meşruiyetini temsil eden, altın ve değerli taşlarla işlenmiş bir hükümlerlik çelengi olarak Kâbe duvarına da asılmıştır.

Karanlık Kümbet

Karanlık Kümbet, Erzurum’da, Dervişağa mahallesinde bulunan XIV. yüzyılın başlarına ait iki katlı bir mezar anıtıdır. Kitabesine göre Sadreddin Türkbeg tarafından yaptırılmıştır. Ancak kümbetin adını nereden aldığı ve kimin için yapıldığı bilinmemektedir. Yapı içindeki sanduka kaybolmuştur. Küfeki taşıyla inşa edilen yapı, kare planlı bir kaide ve on iki yüzlü bir gövdeden oluşur. Üzeri içten kubbe, dıştan ise konik bir külahla örtülüdür. Doğu yönünden inilen çapraz tonozlu kaidede iki mezar yer alır ve bu mezarlar halk tarafından ziyaret edilmektedir. Asıl tarih kitabesi güney penceresinin üstünde mermere yazılan Karanlık Kümbet, Selçuklu ve İlhanlı dönemindeki mezar anıtlarıyla benzer özellikler taşımaktadır. Kitabedeki tarih, benzer türbe-kümbetlerin tarihlendirilmesi açısından önemlidir.

Bİ' ESER

Bİ' SORU

Taş baskı tekniği Osmanlı ülkesine nasıl girmiştir?

Johann Alois Senefelder taş baskı tekniğinin mucidi kabul edilir. Teknik, hukuk eğitimi almış olmasına rağmen resme ve el yazmalarına düşkünlüğü sayesinde bu sanatı öğrenen Henri Cayol tarafından 1831 yılında İstanbul'a getirilmiştir. Cayol, hızla Türkçe öğrenmiş ve taş baskı sanatının faydalarını devlet adamlarına aktararak Osmanlıca hat sanatının özgün güzelliğini bu teknikle korunabileceğini göstermiştir. Serasker Koca Hüsrev Paşa'nın pratik desteği sayesinde yaygınlaşmıştır. Paşa, Yeniçeri Ocağının kaldırılmasından sonra kurulan ordunun eğitimi için gerekli olan resimli talimnamelerin acilen basılıp dağıtılmasını istiyordu. Bu amaçla Cayol'e bir atölye kurması izni verilmiş ve ilk basılan eser, tabur talimine dair *Nuhbetü't-ta'lîm* olmuştur. Bu başarının ardından, II. Mahmud'un iradesiyle Henri Cayol'e bir ev verilmiş, 500 kuruş aylık bağlanmış ve ayrıca iâşe bedeli ödenmesi kararlaştırılmıştır. Cayol, bu destekle hükümet emrinde beş yıl çalışmıştır.

Bİ' RİLGİ

Türk Basınının Öncüsü: *Tercümân-ı Ahvâl*

Tercümân-ı Ahvâl, Osmanlı Devleti'nde bir Türk vatandaşı tarafından çıkarılan ilk özel Türkçe gazetedir. Türk basınının başlangıcı olarak kabul edilen bu gazete, Âgâh Efendi tarafından 1860-1866 yılları arasında İstanbul'da 792 sayı yayımlanmıştır. Gazetenin ilk sayısının yayım tarihi 22 Ekim 1860'tır. Gazetenin kimliğini belirleyen kişi, aynı zamanda gazetenin amacını ve yayın politikasını açıklayan "Mukaddime"yi de kaleme alan Şinasi'dir. *Tercümân-ı Ahvâl*, Türk basınında imzalı başyazı geleneğini ilk başlatan yayın organı olmuştur. Şinasi, gazetede eğitici, faydalı yazılara ve iç/dış haberlere yer verileceğini, bunun yanında herkesin anlayacağı sade bir Türkçe kullanılacağını belirtmiştir. Gazete, kişilerin düşünce özgürlüğü, fikrî tartışmalar, devlet yapısı ve mali sorunlar gibi konuları işlemiştir. Yayın hayatına pek çok yenilik getirmiş, haberleri yorumlayarak Türk gazeteciliğinde yeni bir gelenek başlatmıştır. Ziya Paşa'ya atfedilen ve eğitimdeki aksaklıkları konu alan bir yazı yüzünden Türk basın tarihinde ilk defa kısa süreliğine kapatılan gazete, altı yıl süren yayın hayatına 11 Mart 1866'da son vermiştir.

İçinde yaşadığımız dünyayı biz seçmiyoruz. Lâkin bu dünyanın bizim için güzel, sevimli ve yaşanmaya değerli veyahut çirkin, karanlık ve ızdırapların kaynağı oluşu bize bağlı bir keyfiyettir.

Varoluş Felsefesi - Hareket Felsefesi, Nurettin Topçu

Bİ' ALINTI

İLAHİ SANATIN BİR NÜVESİ

■ Hacer CENGİZ

Kütahya Emet Kur'an Kursu Öğreticisi

Kış mevsimi, insanı tefekküre sevk eden güzelliklerle doludur. Kar, bu mevsimin belki de en zarif hediyesidir. Gökyüzünden süzülen her bir kar tanesi, âdeta Yaradan'ın eşsiz sanatını yansıtan bir mücevherdir. İlk bakışta birbirine benzeyen bu beyaz taneler, aslında birbirinden farklı şekillere ve desenlere sahiptir. İşte bu farklılık bile bizi derin bir düşünceye, tefekküre davet eder. Bir kar tanesinin oluşumu, suyun buharlaşmasıyla başlar. Gökyüzüne yükselen su buharı, soğuk hava katmanlarıyla karşılaştığında kristalleşir ve altıgen bir yapıya bürünür. Burada dikkatimizi çeken nokta, bu altıgen yapının evrendeki matematiksel düzenle uyumlu olmasıdır. Suyun donma sırasında aldığı şekil, bir mühendislik harikasıdır. Her bir kar tanesindeki bu simetri ve estetik, bir tesadüfün değil ilahi kudretin eseri olduğunu haykırır. Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın yaratmadaki kudreti şu şekilde tasvir edilir: "Gökleri ve yeri yaratan O'dur. O, bir

şeyi yaratmak isteyince ona sadece 'Ol!' der, o da olur." (Bakara, 2/117) Kar tanesinin bu muazzam yapısı da bu emrin ne denli kudretli ve mükemmel bir sonuç verdiğini gösterir.

Kar tanesi, şeklinin zarafetinin yanında yolculuğuyla da ibret vericidir görebilen gözlere. Buluttan yere düşene kadar bir rüzgârın kanadında savrulur. Bu yolculuk, bizlere hayatın akışını hatırlatır âdeta. Hayatta da bizler, tıpkı kar taneleri gibi bir noktadan diğerine savrulur dururuz. Her birimiz bu dünyaya farklı görevler farklı şekiller ve farklı yollarla gönderildik. Kar tanesinin yere konması gibi biz de sonunda yaratıldığımız yere, yani asıl yurdumuza döneceğiz. Bu güzelliklerinin yanında karın beyazlığı ise daha derin düşünmeye sevk eder bizi. Beyaz, saflığın ve temizliğin sembolüdür. Tertemiz bir kar örtüsü, insanın içindeki tüm kirlenmiş duyguları ve düşünceleri silip süpüren bir arınma çağrısı gibidir. Kar tanesi her yere dokunur; dokunur ama hiçbir şeyi kirlilemez. Oysa biz insanlar öyle miyiz? Çoğu zaman

dokunduğumuz yerlerde iz bırakır, çevremizi etkileriz. Kar tanesi bize, bu dünyada nasıl daha zarif ve incelikli bir hayat sürebileceğimizi öğretiyor. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) şu hadis-i şerifiyle bu nezaketi ne güzel ifade eder: "Mümin, mümine zarar vermez, onu aldatmaz, ona kıyamaz." (Tirmizi, Birr, 28) Kar tanesi gibi zarif olmak, hem fiziki hem ahlaki anlamda çevremize hassasiyetle dokunmak demektir.

Her bir kar tanesinin yalnızca birkaç saniyede eriyip yok oluşu, bizler için hayatın fâniliğini de gözler önüne serer. Bu geçicilik, dünyadaki her şeyin bir sonu olduğunu, yalnızca Yaradan'ın baki olduğunu bir kez daha hatırlatır. "Her can, ölümü

“

Kar, yalnızca yeryüzünü beyaz bir örtüyle kaplamakla kalmaz; aynı zamanda sesi emer ve çevreyi huzurun bir yansıması hâline getirir. Bu sessizlik, insanı düşündüren bir başka ilahi hikmeti içinde barındırır. Karın oluşturduğu sessizlik, aslında bizi kendi iç sesimizi dinlemeye davet eder.

”

tadacaktır. Sonunda bize döndürüleceksiniz.” (Ankebut, 29/57) buyurularak bu fânîlik gerçeği en net hâliyle ifade edilmiştir.

Kar tanesi üzerine tefekkür ederken, kışın en dikkat çeken özelliklerinden birinin de kar yağdıktan sonra ortaya çıkan o derin sessizlik olduğunu unutmamak gerekir. Kar, yalnızca yeryüzünü beyaz bir örtüyle kaplamakla kalmaz; aynı zamanda sesi emer ve çevreyi huzurun bir yansıması hâline getirir. Bu sessizlik, insanı düşündüren

bir başka ilahi hikmeti içinde barındırır. Karın oluşturduğu sessizlik, aslında bizi kendi iç sesimizi dinlemeye davet eder. İnsan, bu sessizlikte hayatın koşuşturmasından bir an olsun uzaklaşır ve kalbindeki huzura ulaşır. Bu noktada Rahman suresinden bir ayet bizi karşılar: “Rabb’inizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?” (Rahman, 55/13) Sessizlik bile bir nimettir; karşılığını verebildiğimizde bir tefekkür kapısına dönüşür. Bu sessizlik, aynı zamanda bir sabır öğretisidir. Hayatımızın

gürültüsü içinde bazen durup beklemeyi, dinlemeyi ve tefekkür etmeyi unuturuz çünkü. Kar yağdıktan sonra duyduğumuz bu derin sükûnet, bizi yavaşlamaya ve Yaradan’ın eserlerini daha derinden anlamaya çağırır. Bu huzurlu anlar, dünyadaki fâniliğimizi ve Yaradan’ın sonsuzluğunu fark etmemize vesile olur. Bununla ilgili olarak Allah Teâlâ Kur’an’da şu şekilde buyurur: “O, sizi karada ve denizde yürütendir. Nihayet siz gemilerde olduğunuz zaman...” (Yunus, 10/22) Bu ayet, yolculuğu ve teslimiyeti anlatır. Kar tanelerinin yolculuğu da bizlere hayatın teslimiyet ve tevekkülle geçmesi gerektiğini hatırlatır. Ayrıca, her kar tanesi farklı olmasına rağmen yere düştüğünde bir bütünü oluşturur. Bu da bize toplumsal birlik ve beraberliğin, farklılıklar içinde uyumun ne kadar önemli olduğunu gösterir. Yine bu husus Kur’an’da şu şekilde ifade edilir: “Ey insanlar! Biz sizi bir erkek ve bir kadından yarattık. Birbirinizle tanışın diye sizi milletlere ve kabilelere ayırdık.” (Hucurat, 49/13)

Sonuç olarak bir kar tanesi aslında sadece bir doğa olayı değildir; aksine ilahi mesajın taşıyıcılarından birisidir görebilen gözlere. Her biri, Yaradan’ın sanatını, bilgisini ve kudretini haykırır sessiz bir şekilde. Onlara bakarken bu eşsiz güzellikler karşısında kalbimizde bir tefekkür hâli uyanır. İşte o zaman, kar taneleri sadece gözlerimizi değil ruhumuzu da aydınlatır.

KİŞİ SEVDİĞİ İLE BERABERDİR

■ **Murat ALKAN**
DİB Başmüfettiş

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Medine'ye hicretinin üzerinden henüz birkaç yıl geçmişti. Mescid-i Nebi inşa edildiğinden bu yana Müslümanlar, tüm namazlarını cemaatle ve Resulullah'ın (s.a.s.) imametinde eda ediyor, her namazda onu görme ve dinleme bahtıyarlığına erişiyorlardı. Ancak, başta bedeviler olmak üzere bazı insanların mescide gelerek Peygamberimiz'e (s.a.s.), Müslümanlara zorluk çıkaracak türden sorular sorması sıkıntı oluşturmaya başlamıştı. Yine böyle bir durumda, daha önceden nazil olan "Ey iman edenler! Açıklandığı takdirde sizi üzecek olan şeylere dair soru sormayın!..." (Maide, 5/101) ayetiyle Hz. Peygamber'e (s.a.s.) gereksiz sorular sorulması yasaklanmıştı. Bu ayetin inmesinden sonra soru soramayan ama yeni şeyler öğrenme arzusuyla da tutuşan sahabiler, bu yasaktan haberi olmayan biri gelse de soru sorsa diye bekliyorlardı. İşte tam da böyle bir ortamda şahit olduğu bir diyalogu Enes b. Malik (r.a.) şöyle anlatıyor: "Çölden bir bedevinin gelip Allah Resulü'ne

soru sorması hoşumuza giderdi. Resulullah (s.a.s.) bir gün mescitte halkla sohbet ediyor ve onlara bazı konularda nasihat ediyordu. O esnada bir bedevi çıkageldi. Arkalardan bir yerden ayağa kalkarak hiç beklemeden gür sesiyle, zihnini günlerdir meşgul eden sorusunu sordu: Ey Allah'ın Resulü! Kıyamet ne zaman kopacak? Bu soruyu işiten Allah Resulü'nün yüzü asıldı, morali bozuldu. Biz ona, otur! Bak, Allah Resulü'ne hoşlanmadığı bir şeyi sordun, dedik. Adam, hiç oralı olmadan aynı soruyu tekrar sordu. Peygamberimiz'in yüz ifadesi daha da değişti. Bunun üzerine biz adamı tutup oturttuk. Adam üçüncü defa kalktı ve sorusunu bir kez daha tekrarladı. Tam o sırada namaz vakti geldi ve namaz için kamet getirildi. Allah Resulü namazı kıldırıktan sonra döndü ve kıyametin ne zaman kopacağını soran kişi nerede, dedi. Adam, benim ey Allah'ın Resulü (buradayım), dedi. Allah Resulü, peki sen onun için ne hazırladın, diyerek soruya soruyla karşılık verdi. Adam, samimi bir eda ile ben onun için pek fazla (nafile) namaz, oruç ve zekât hazırlamadım.

Fakat ben, Allah ve Resulü'nü (çok) seviyorum, dedi. Bu cevap üzerine Rahmet Peygamberi, kişi sevdiğiyle beraberdir ve sen de sevdiklerinle beraber olacaksın." buyurdu.

Söz konusu hadiseyi nakleden hadislerin değişik rivayetlerinden, soruyu soran sahabinin Zül Huveysira el Yemani olduğunu öğreniyoruz. Bu diyalogu ve yaşanan olayı bizlere nakleden genç sahabe Enes b. Malik (r.a.) ilave olarak şunları söylemektedir: "Biz Müslüman olduktan sonra, 'Sen sevdiğinle berabersin.' sözünden daha fazla hiçbir şeye sevinmedik. Ben de Allah'ı, Resulü'nü, Ebu Bekir'i, Ömer'i seviyorum. Onların amelleri gibi amel edemediysem de onlarla beraber olmayı ümit ediyorum." diyerek arzu ve beklentisini dile getirmişti. (Müslim, Birr, 163)

Yukarıda anlatılan hadiseye baktığımızda; hadisenin bir namaz öncesi başlayıp namazdan sonra tamamlandığına muttali olmaktadır. Bu olay bize, Nebi (s.a.s.) ile ashabi arasındaki iletişimin güzel bir örneğini sunmaktadır. Soruyu soran bir bedevi, sorunun muhatabı Allah Resulü (s.a.s.), soru ise bir beşer olan peygamberi de aşan mesele idi. Muhatablarının seviyesini, ilgi alanlarını, merak ettikleri hususları, öncelikli ihtiyaçlarını daima dikkate alan o büyük rehber, karşısındaki şahsın çölden geldiğinin farkındaydı. Israrla sorulan bu sorunun cevabını zaten Allah'tan başka kimse bilemezdi. Muhtemelen Allah Resulü'nün yüzünün rengi de

Soruyu soran bir bedevi, sorunun muhatabı Allah Resulü (s.a.s.), soru ise bir beşer olan peygamberi de aşan mesele idi. Muhataplarının seviyesini, ilgi alanlarını, merak ettikleri hususları, öncelikli ihtiyaçlarını daima dikkate alan o büyük rehber, karşısındaki şahsın çölden geldiğinin farkındaydı. Israrla sorulan bu sorunun cevabını zaten Allah'tan başka kimse bilemezdi.

bundan dolayı değişmişti. Yahut sorunun önemi ve büyüklüğünden, kim bilir? Adama derhâl cevap vermek yerine namaz kılınca kadar beklemeyi tercih etti. Belki de o, böyle yapmakla hem kendisinin hem de ashabın bu konuyu biraz düşünmesine, cevaba hazır hâle gelmesine imkân ve zaman tanıdı. Belki de bu kadar önemli bir konuda inebilecek bir vahiy bekledi. Namazı kıldırdıktan sonra hemen adama döndü. Sorduğu soruyu doğrudan cevaplamak yerine ona karşı bir soru yöneltti. Adamdan aldığı cevaplardan hareketle,

aslında onun neyi öğrenmek istediğini iyice anlamaya çalıştı. Zira adam, kıyametin hangi gün hangi ayda ne zaman kopacağını değil; kıyamet sonrasında kendi durumunun nasıl olacağını merak etmekteydi. O Yüce Peygamber (s.a.s.), adama öyle bir cevap vermişti ki sadece o bedevinin değil bütün dostlarının merakını gidermişti. Hatta "Kişi, sevdiğiyle beraberdir." mesajı, yalnızca ashabı değil onu seven herkesi, sevinç ve ümide gark etmeye yetmişti. Nitekim hadisi nakleden Enes (r.a.), Efendimiz'in (s.a.s.) sözlerini duyduklarında hissettikleri sevinci, o güne kadar yaşadıkları en büyük mutluluk olarak ifade etmektedir.

Bir topluluğu sevdiği hâlde onlarla birlikte olamayan

kimsenin durumu kendisine sorulduğunda da Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), yine "Kişi sevdiğiyle beraberdir." müjdesini vermiştir. (Buhari, Edeb, 96) Seven ve tüm kalbiyle sevdiklerine tabi olan ve onlara özenen, onlara benzemeye gayret eden insan, hiç görüşmemiş olsa bile onların dostluklarını kazanacak ve ebedî âlemde o sevdikleriyle birlikte olacaktır.

Sevmek ve dost olmakla, hayata dair önceliklerini ve değerlerini paylaşmak arasında kuvvetli bir bağ vardır. Zira kişi, sevdiğini asla üzmemek istemez ve onun sevdiği şeyleri bildiği gibi sevmediklerini de bilir ve buna göre davranır. Âl-i İmran suresi 31. ayette "(Resulüm!) De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcı, çok merhametlidir." Kimi seviyorsak onun yolunu izlememiz gerekir. Allah'ı sevdiğini iddia eden, Hz. Peygamber'e (s.a.s.) tabi olmalıdır. Sevgi, kuru iddia değildir ve fiil ile ispat ister.

"Kişi sevdiği ile beraberdir." hadisi, hem bir müjde hem de bir ikaz içerir. Müjde açısından baktığımızda; salihleri, peygamberleri, Allah'ı seven onlarla beraber olur, deriz. Ancak bir de ikaz yönü var; zalimleri, inkârcıları ya da kötülerini seven kişi de onların akıbetine ortak olur. Yani sevgi, insanın yönünü ve sonunu belirleyen çok önemli bir tercihtir. Sevgimizin hak ve hakikate, Hakk'ın habibi En Sevgili'ye olması dileğiyle...

TAŞLARIN DİLİNDEN MİRAC

■ Dr. Ravza CİHAN

Sakarya Müftü Yardımcısı

Cennetten bir taş (Hacer-i Müşerref), cennet kokulu taş (Hacerü'l-esved) eğildi ve fısıldadı:

“Onu (s.a.s.) gördüm nihayet. Herkesin anlattığı, herkesin beklediği o güzel’i (s.a.s.) gördüm.”

Tebessümle cevap verdi:

“Ben uğurladım sana onu (s.a.s.) o gece. Farklıydı. Bambaşkaydı.

Ben her sabah ve her akşam onu (s.a.s.) beklerim. Her gün, her gece. Gelince ayın on dördü gibi zaman kaybolur. Nur gibi doğar, dolar her yanıma.

Mahzundu fakat gönlü. Gözleri nemliydi uzunca zamandır.

Melek Cebrail’le tanışalı on yıl olmuştu. Onu görünce kalbi titrerdi. Rabb’inin kelamıyla buluşturandı Melek Cebrail. Göklerden haber getirendi.

Ama bu şehir, bu “emin belde” dar ediliyordu ona (s.a.s.). Önce bir mahalleye sığındı tüm inananlar. Eziyet vardı zira her adımlarında. El uzatan da vardı mümin gönüllere, dil uzatan da. Tam üç yıl sürdü ahları; bebeklerin ağlamaları, annelerin feryatları ve babaların sızıları.

Sonra vade doldu, nefesler bitti. Hüzünle yürüdü Muhammed ailesi Hacun kabristanına, Hatice’yi (r.a.) toprağa emanet etmek için. Nur Dağı’nın eteklerinde endişeyle Muhammed’ini bekleyendi o. Vahyin ilk şahidiydi o. Kelime-i tevhidle İslam olan ilkti o. Sevgisi rızık olardı. Cennet kadınlarının en faziletlielerindendi. Melek Cebrail’in selam verdiyi o, Rabb’imizin selamını iletmişti o.

Hüzün Mekke semalarından uzaklaşmamıştı. Yetim Muhammed’e yuva olan, önüne aş koyan, yoluna yoldaş kılan amca’yı da toprağa emanet etti o günlerde. Amca bir dağdı. Amca bir gölgeydi. Sığınılan bir kaleydi.

Geride kalınca böyle yalnız böyle sahipsiz, yol aradı başka diyarlara. Günlerce yürüdü. Bereketli topraklar ona kucak açsın diye beklerken o toprağın üzerindeki kâstettiler canına. Nur yüzü kana bulanmıştı dönerken. Gözlerine hüzün, gönlüne hasret yerleşmişti.

Meydan okuyordu tevhide sırt çevirenler. Meydan okuyordu vahye kulak vermeyenler ve alay ediyordu ahirete iman etmeyenler: “Sen göğe

merdiven dayayıp da ben bakıp dururken göğe çıkıncaya, oradan yanında bir kitap getirinceye, hatta bir grup melek senin doğru söylediğine şahitlik edinceye kadar sana iman etmeyeceğiz.” diyorlardı.

Günler böyle ızdırapla birbirini kovalarken... O gece... Recebin 27. gecesi. Geldi hüznüyle. Yanı üzere yattı sığındığı evin kenarına. Gözleri kapalı, gönlü açıktı.

Melek Cebrail geldi, yanında beyaz bir Burak’la. Heyecanlandım onları görünce. “Haydi!” dedi Melek Cebrail. Arkalarından merakla baktım bir süre onlara. Sonra gözden kayboldular.”

Araya girdi heyecanla cennetten bir taş (Hacer-i Müşerref):

“Ben anlatayım bundan sonrasını.

Ben onu (a.s.) yıllarca bekledim. Her gelen onu (a.s.) anlattı, her gelen onu (a.s.) bekledi; benim gibi.

Yıllarca bekledim. Nihayet bir gece vakti geldi. Vardı yanıma. Yalnızlığımı, tenhalığıma deva oldu.

Gördüm onu (a.s.), ‘ayın on dördü gibi’ diyorlardı; az demişler, bilememiş onu (a.s.)

görenler tarif edecek kelimeyi. Ben? Ben bildim. Bildim ama söyleyemedim.

O (a.s.) gelince gökten haber alanlar da geldi. Hepsi geldi. O (a.s.), hepsinin önünde. Durdular. Öyle bir durdular ki zaman durdu, kâinat durdu. Gözyaşları durdu. Öyle bir durdular ki gönlüm boyandı gök rengine. Kaç asır yaşadysam o geceye kadar hepsi silindi, gitti. Bir tek o gece kaldı sanki. Bir tek o gece.

Babalara ve oğullarına selam verdi eşsiz tebessümüyle. Ebu'l-enbiya bir taraftaydı, iki güzeli yan yana, aynı safta. Hasreti en iyi bilen, diğer tarafta, ömrünce beklediği göz nuruyla aynı safta. Düşmanı saparıyla mağlub eden hükümdar bir yanda, her canlının dilinden anlayan oğulla aynı safta. Mihraba kalemle gelen güzel diğer yanda, kitaba sınıksız sarılan oğulla aynı safta. Bu nasıl bir saf, kimler kimler omuz omuza, imamlarını bekliyor. Yer şahit, gök şahit.

Baktım onun (a.s.) nur yüzüne. "Hiç bir olur mu?" diye sordum kendime. "Kendi gelenle Rabb'imizin yürüttüğü bir olur mu hiç?" Ne güzel yürütüldü de geldi. Eşsiz bir yürüyüşle.

Sonra Burak'ı bıraktılar bir kenarda, göklere baktılar. Anladım, vuslatımız bu kadarmış. "Keşke hep onun (a.s.) yanında olsam. Hep ona (a.s.) baksam." diye geçirdim içimden. Olmadı, gözyaşlarımla uğurladım güzel yol arkadaşlarını.

Şimdi hasretim bambaşka oldu. Özlemek neymiş, beklemek

neymiş şimdi anladım. Onu (a.s.) görmemişken özlemek, onu (a.s.) görüp de hasretini taşımakla bir değilmiş. Payıma hasret düşmüş."

Cennet kokulu taş (Hacerü'l-esved) sözü aldı:

"Göklere olanları ben anlatayım mı sana?"

Onu (a.s.) uğurladığım yere gelmişti. Doğrudu yerinden. Sanki yeniden doğmuş gibiydi dünyaya. Neler gördü, neler yaşadı önce Sadık Dost'a anlattı her şeyi. Sonra diğerlerine. Kimileri duydu, anladı; gönülleri coştı. Kimileri dinledi, idrak etti; gözyaşlarına boğuldu. Kimileri de kulak verdi ama gaflet perdesi aralanmadı; alay etti. Günlerce, gecelerce devam etti alayları. İnanamazlarmış zira olanlara.

Neler olduğunu Sadık Dost'un dilinden öğrendim.

Sıla-i rahim vaktiymiş semada. Kapıları açılmış ona (a.s.) bir bir. Atası Âdem'e (a.s.) selam vermiş önce.

İç Ses: "Tevbenin ferahlığını sormuş mudur acaba ona?"

Kardeşi İsa (a.s.) görünmüş hemen sonra.

İç Ses: "Müjdenin güzelliğini anlatmış mıdır tebessümüyle?"

Güzel Yusuf (a.s.) beklermiş peşi sıra.

İç Ses: "Rüyalarından bahsetmişler midir birbirlerine?"

Sadakatle bir yazılan İdris (a.s.) karşılaşmış onu (a.s.) katında.

İç Ses: "Secdedeki gözyaşları buluşturmuş mudur onları?"

Vezir Harun (a.s.) beklemiş sırasını.

İç Ses: "Sakallarını sıvazlamış mıdır merhametle?"

Allah'ın konuştuğu Musa (a.s.), kardeşinden sonraya kalmış.

İç Ses: "Çölleri anlatmışlar mıdır dertleşirken? Kavimlerini şikâyet etmişler midir?"

Ve nihayet atası İbrahim'in (a.s.) huzuruna varmıştır.

İç Ses: "İsmi ismiyle anılan kimler var ki bizden âlâ, demiş midir?"

"Sidre-i münteha" demiş Melek Cebrail'in durduğu yere. Oradan sonrası Rabb'iyle baş başaymış. Sormuşlar, "Rabb'ini gördün mü?" diye. "O bir nur, O'nu nasıl göreyim ki!" demiş.

Gözleri yaşla dolanlar mahcubiyetlerini dile getirince dillerini süsleyen duaları öğretmiş: "Rabb'imiz! Unutur veya yanılırsak bizi cezalandırma! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır yük yükleme! Üstesinden gelemeyeceğimiz şeyleri boynumuza borç kılma! Bizi bağışla, ayıplarımızı ört ve bize rahmetinle muamele buyur! Sen bizim sahibimiz ve yardımcımızsın; artık inkârcı topluluğa karşı bize yardım et!" (Bakara, 2/286)

***

Cennetten bir taşın (Hacer-i Müşerref) ve cennet kokulu taşın (Hacerü'l-esved) sözleri burada sırlandı. Benim de kalmadı gayrı bir sözüm. Zira "Hep havada hep duada kaldı elim / Gözlerim şimdi ya hacda ya miracda." (Hüseyin Akın)

DİKKAT EKSİKLİĞİ HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU NASIL ANLAŞILMALI?

■ Doç. Dr. Hakan ÖÇÜTLÜ

Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB), çocukluk çağında en sık görülen ruhsal ve gelişimsel sorunlardan biridir. Sadece dünyada değil ülkemizde de oldukça yaygındır. Yapılan çalışmalar, Türkiye’de okul çağındaki her 100 çocuktan yaklaşık 8-13’ünde DEHB belirtilerinin görüldüğünü göstermektedir. Bu oran, sınıflarda neredeyse her sırada DEHB belirtileri gösteren bir çocuğun bulunabileceğini göstermesi açısından oldukça dikkat çekicidir.

DEHB, çoğu zaman “Çok hareketli çocuk.”, “Yerinde durmuyor.” ya da “Dikkatini toparlayamıyor.” gibi ifadelerle tanımlanmaya çalışılır; oysa tablo bundan çok daha geniştir. Bu nedenle DEHB yalnızca bir “davranış sorunu” olarak değil çocuğun tüm gelişim alanlarını etkileyen kapsamlı bir durum olarak

ele alınmalıdır. Akademik başarıyı, arkadaş ilişkilerini, çocuğun kendini nasıl hissettiğini ve aile içi iletişimi doğrudan etkiler. Zamanında fark edilmediğinde ve uygun şekilde desteklenmediğinde bu güçlükler ergenlik ve yetişkinlik dönemine kadar uzayabilir.

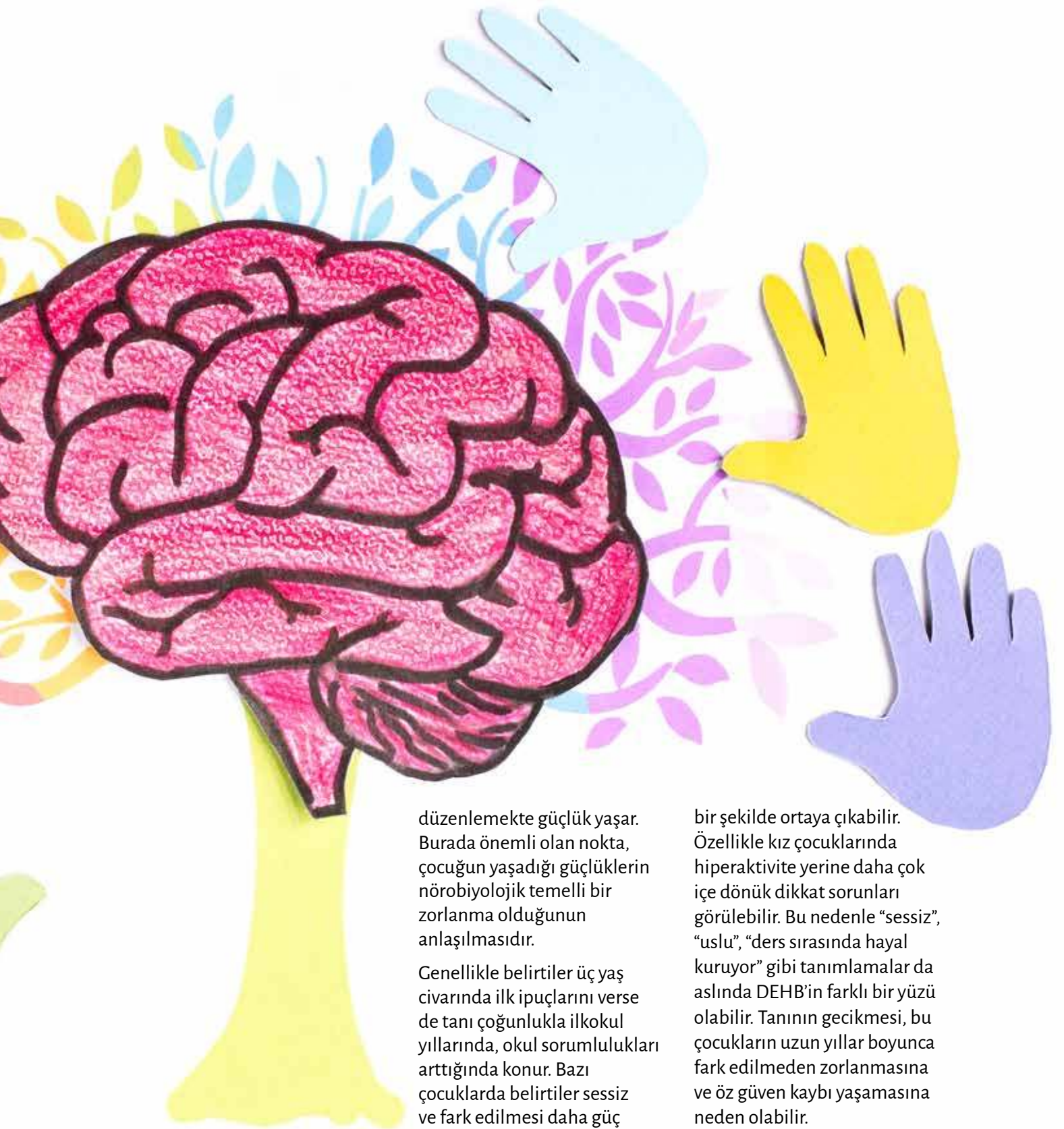
DEHB’in bu kadar geniş bir etki alanına sahip olmasının nedeni, beynin dikkat, davranış düzenleme ve duygusal kontrol süreçlerinin günlük yaşamın her anına temas etmesidir. Bu nedenle belirtiler yalnızca okulda değil evde, sosyal ortamlarda ve çocuğun iç dünyasında da belirgin şekilde hissedilir.

DEHB Nasıl Bir Tablo Çizer?

DEHB; dikkatini toplamakta güçlük, yaşıtalarına göre daha fazla hareketlilik ve düşünmeden davranma (dürtüsellik) ile kendini gösteren bir bozuktur.

Beyinde özellikle dikkat, plan yapma, davranış ve duygu kontrolünden sorumlu bölgelerin işleyişinde bazı farklılıklar vardır. Bu belirtilerin temelinde beynin dikkat, davranış düzenleme, duygu kontrolü, planlama ve problem çözme süreçlerinden sorumlu alanlarında görülen farklılıklar yer alır. Bu nedenle DEHB tanılı bir çocuk, çoğu zaman niyet ederek değil kontrol etmekte zorlandığı bir zorlukla hareket eder.

Bunu göz bozukluğu olan bir çocuğa benzetebiliriz: Gözlük olmadan tahtayı göremeyen bir çocuk için nasıl “istemedi” yaşanan bir durum söz konusuysa, DEHB tanılı çocuk da uygun destek almadan dikkatini sürdürmekte ve davranışlarını

düzenlemekte güçlük yaşar. Burada önemli olan nokta, çocuğun yaşadığı güçlüklerin nörobiyolojik temelli bir zorlanma olduğunun anlaşılmasıdır.

Genellikle belirtiler üç yaş civarında ilk ipuçlarını verse de tanı çoğunlukla ilkokul yıllarında, okul sorumlulukları arttığında konur. Bazı çocuklarda belirtiler sessiz ve fark edilmesi daha güç

bir şekilde ortaya çıkabilir. Özellikle kız çocuklarında hiperaktivite yerine daha çok içe dönük dikkat sorunları görülebilir. Bu nedenle “sessiz”, “uslu”, “ders sırasında hayal kuruyor” gibi tanımlamalar da aslında DEHB’in farklı bir yüzü olabilir. Tanının gecikmesi, bu çocukların uzun yıllar boyunca fark edilmeden zorlanmasına ve öz güven kaybı yaşamasına neden olabilir.

Hangi Belirtiler Aileyi Düşündürmeli?

DEHB'in kendine özgü bazı belirtileri vardır. Dikkat sorunları olduğunda çocuk ayrıntıları kaçırabilir, ödev veya etkinliklere hevesle başlasa bile kısa sürede sıkılabilir, sık sık eşyalarını kaybedebilir ya da verilen yönergeleri tamamlamakta zorlanabilir. Bu belirtiler, çocuğun gerçek kapasitesini kullanmasını engeller ve çoğu zaman "Potansiyelinin altında kalıyor." düşüncesine yol açar.

Hareketlilik ön plandaysa çocuk yerinde durmakta güçlük çeker, sürekli kıpırdanır, çok konuşur ve sınıfta sık sık ayağa kalkmak ister. Bu hareketlilik yalnızca fiziksel enerji fazlalığı değildir; çocuğun davranış kontrolüyle ilgili zorlanmalarını da yansıtır.

Dürtüsellik ise söylenenleri sonuna kadar dinlemeden cevap verme, sırasını bekleyememe ya da arkadaşlarının oyunlarına aniden ve kontrolsüzce dâhil olma gibi davranışlarla kendini gösterebilir. Bu belirtiler sosyal ilişkileri en çok zorlayan alanlardan biridir; çocuk çoğu zaman niyetini doğru ifade edemediği için akranları tarafından yanlış anlaşılabilir.

Bu noktada ailelerin gözden kaçırabildiği önemli bir alan duygusal tepkilerdir. DEHB tanılı çocuklar hayal kırıklığına diğer çocuklara göre daha hızlı kapılabilir, küçük bir sorun karşısında yoğun duygusal tepkiler gösterebilir veya kolayca öfkelenebilir.

Bu durum aile içi çatışmaları artırabilir; ancak çoğu zaman çocuğun kontrol edemediği bir duygusal düzenleme güçlüğünden kaynaklanır.

Bu davranışların en az altı ay sürmesi ve çocuğa hem evde hem okulda hem de sosyal ortamlarda belirgin zorlanmalara yol açması durumunda, bir çocuk ve ergen ruh sağlığı uzmanı tarafından DEHB açısından değerlendirme yapılması önemlidir.

DEHB Neden Olur?

DEHB'in ortaya çıkmasında tek bir sebep yoktur; ancak araştırmalar, bozukluğun büyük oranda kalıtsal

(genetik) temelli olduğunu göstermektedir. Ailede DEHB tanısı olan bireyler varsa çocukta görülme riski artar. Bunun yanında gebelik döneminde sigara veya alkol kullanımı, erken doğum, düşük doğum ağırlığı ya da bazı çevresel toksinlere maruz kalma gibi biyolojik faktörlerin de etkili olabileceği bilinmektedir. Bu noktada altı çizilmesi gereken en önemli husus şudur: DEHB ebeveyn tutumlarından kaynaklanmaz. "tembel", "şımarık" ya da "ilgisiz" gibi etiketlemeler hem gerçeği yansıtmaz hem de çocuğun benlik algısına zarar verir. Çocuğu suçlamak yerine yaşadığı güçlüğü anlamaya çalışmak, sağlıklı bir başlangıç olacaktır.

Erken Müdahale Neden Önemli?

DEHB, tedavi edilmeksizin zamanla kendiliğinden kaybolan bir durum değildir. Yaş ilerledikçe aşırı hareketlilik azalabilir ancak dikkat sorunları ve dürtüsellik çoğu zaman devam eder. Tedavi edilmeyen çocukların ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde okul başarısızlığı, öz güven kaybı, sosyal dışlanma, trafik kazaları, madde kullanımı, depresyon ve kaygı bozuklukları gibi risklerle daha sık karşılaştıkları bilinmektedir.

Erken müdahale yalnızca mevcut sorunları azaltmakla kalmaz, çocuğun güçlü yönlerini geliştirme fırsatı da sunar. Birçok DEHB tanılı çocuk üretken, enerjik, hızlı düşünebilen ve ilgi duyduğu

DEHB; dikkatini toplamakta güçlük, yaşıtlarına göre daha fazla hareketlilik ve düşünmeden davranma (dürtüsellik) ile kendini gösteren bir bozukluktur. Beyinde özellikle dikkat, plan yapma, davranış ve duygu kontrolünden sorumlu bölgelerin işleyişinde bazı farklılıklar vardır.

alanlarda çok başarılı olabilir. Müdahale programı bu güçlü yönleri desteklediğinde çocuk hem akademik hem sosyal alanda çok daha sağlıklı bir gelişim gösterir. Bu nedenle erken tanı ve müdahale, bu riskleri büyük ölçüde azaltır ve çocuğun yaşam yolculuğunu daha sağlam bir zemine oturtur.

DEHB Tedavi Edilebilir mi?

Doğru yaklaşım benimsendiğinde DEHB oldukça iyi yönetilebilen bir tablodur. Tedavide hem aileyi hem öğretmenleri hem de çocuğun bireysel ihtiyaçlarını kapsayan bütüncül bir bakış açısı gerekir.

Aile ve öğretmen eğitimi tedavinin temel taşlarından biridir. Çocukla en çok vakit geçiren yetişkinlerin DEHB'i doğru anlaması, günlük yaşamı doğrudan olumlu yönde etkiler. Evde açık ve net kurallar koymak, olumlu davranışları fark edip güçlendirmek, ekran süresinden uyku saatine kadar düzenli bir günlük program oluşturmak bu süreçte oldukça etkilidir. Okul ortamında ise öğretmenin yönergeleri sadeleştirilmesi, ödevleri daha küçük parçalara bölmesi ve sınıf düzenini çocuğun dikkatini destekleyecek şekilde yapılandırması öğrenmeyi kolaylaştırır.

Psikososyal müdahaleler DEHB'de önemli bir yer tutar. Zaman yönetimi becerilerini geliştirmeye yönelik çalışmalar, problem çözme ve öfke kontrolü eğitimi, sosyal becerileri güçlendiren

bireysel ya da grup çalışmaları ve bilişsel-davranışçı terapi teknikleri tedavi sürecine değerli katkılar sağlar. Bu sayede çocuk, dikkatini nasıl toparlayacağını, davranışlarını nasıl düzenleyeceğini ve duygularını daha sağlıklı biçimde ifade etmeyi öğrenir.

Bazı çocuklarda tüm bu yöntemlerin yanı sıra ilaç tedavisi de gündeme gelebilir. DEHB tedavisinde kullanılan ilaçlar, beynin ön bölgelerinde dikkat ve davranış kontrolünden sorumlu yapıların daha dengeli çalışmasını hedefler. Bilimsel çalışmalar, uygun şekilde kullanıldığında ilaçların akademik başarıyı artırdığını, davranış sorunlarını azalttığını ve ileri yaşlarda madde kullanım riskini düşürdüğünü göstermektedir. Ailelerin sık dile getirdiği bağımlılık kaygısının aksine, uzman hekim takibiyle düzenlenen ilaç tedavileri bağımlılık yapmaz ve güvenle kullanılabilir. İlaçların etkisinin hızlı başlaması, çocuğun günlük yaşam kalitesinde ve aile içi iletişimde belirgin bir iyileşme sağlar.

Aileler Neler Yapabilir?

Aileler, ev ortamında yapılacak bazı küçük ama etkili düzenlemelerle çocuklarının yaşadığı zorlukları hafifletebilir. Kuralların sade, net ve tutarlı olması; ödev ve sorumlulukların küçük, yönetilebilir parçalara bölünmesi; çalışma ortamında dikkat dağıtan unsurların azaltılması ve

olumlu davranışların fark edilerek takdir edilmesi bu düzenlemelerden bazılarıdır. En önemlisi ise çocuğun davranışlarının kötü niyetten değil nörobiyolojik temelli bir zorlanmadan kaynaklandığını unutmamak ve ona sabırla yaklaşmaktır.

Ailelerin kendi iyilik hâllerini koruması da tedavinin ayrılmaz bir parçasıdır. Ebeveynlik bir ekip işidir. DEHB tanılı bir çocuğa bakım verirken bilgi, sabır ve esneklik büyük önem taşır. Aile danışmanlığı almak, duygu yönetimi stratejileri öğrenmek ve okul ile düzenli iş birliği kurmak hem çocuğun hem de ebeveynin yükünü önemli ölçüde azaltır.

Ailelere Mesaj

DEHB tanısı alan bir çocuk yetiştirmenin zaman zaman yorucu olabileceğini biliyoruz ancak unutulmamalıdır ki hiçbir aile bu yolculukta yalnız değildir. Çocuğun yaşadığı güçlükler onun isteyerek seçtiği davranışlar değil nörobiyolojik temelli bir zorlanmanın sonucudur. Bu nedenle suçluluk duygusu yerine, birlikte atılacak her küçük adımın büyük bir fark yaratabileceğini bilmek önemlidir. Çocuğun güçlü yönlerini fark etmek, onun başarabileceğine olan inancı korumak ve sabırla yanında durmak tedavinin en etkili bileşenlerindenidir. Doğru destekle DEHB tanılı çocuklar potansiyellerine ulaşabilir, mutlu ve üretken bir yaşam sürdürebilirler. Siz, onun en önemli güç kaynağısınız.

ÇEYİZ SANDIĞI

■ Fatma KAYMAZ

Sabahın erken saatinde kalktı Eda. Yağ tenekelerine dikerek avluya sıraladığı küpeli, menekşe, gül, fesleğen, begonya, ortanca, zambak çiçeklerinin yanına gitti. Ninesinden kalma tahta tabureyi çekti, oturdu. Çiçeklerin dökülen yapraklarını temizledi, köşedeki çeşmede yıkadı, azar azar suladı. Büyüklü küçüklü bir sürü kaktüs çiçeği de vardı. Onları da boylarına göre sıraladı. Kimsenin baharında gözü yoktu, doğup büyüdüğü bu avluda kendine ait bir bahar oluşturma çabasındaydı. Kulakları duymuyordu Eda'nın. Ama gözleri etrafındakilerin fark edemediği, göremediği güzellikleri görüyor ve içselleştirebiliyordu.

Babası Süleyman Efendi erkenden bağa gitmişti. Kirazların toplanma zamanı babasının akli fikri bağda olurdu. Kirazlara al düşmüştü, on güne kalmaz toplanırdı. Süleyman Efendi her ağacı tek tek inceler, ne kadar kiraz satacağını hesaplamaya çalışırdı. Eda'nın köyünde hemen herkesin az ya da çok

kiraz ağacı vardı. Haziran ayının ortasındaki günlerde kirazlar toplanmaya başlanırdı. Köy halkı sabah erkenden bahçelerine gider, akşamın geç saatlerine kadar toplar ve köy kooperatifine verirdi. Kiraz dalları tam kırmızı olan ağaca göre bahçede kademe kademe ilerlenirdi.

Eda'nın çocukluğu, gençliği bu iki katlı avlulu ev ile köyün dışındaki kiraz bahçesi arasında geçti. Yaşadığı köy şehir merkezine uzaktı. Şehre çok az gider, gelirdi. Bitmeyen bağ bahçe işleri ve ev işleri vardı. Küçük yaşlardan itibaren az duyduğu fark edildi Eda'nın. Doktor kalıtsal bir hastalıktan bahsetti. İlkokulda ise Eda duyma yetisini tamamen kaybetti. Okuma yazması vardı, kelime telaffuzları da iyiydi. Zamanla dudak okumasını da öğrendi. Rabb'im bir yerden aldığını sanki başka bir yerden koyuyordu. Çok çalışkan ve becerikliydi Eda. İğne oyası, dantel, kanaviçe gibi el sanatlarında çok mahirdi. Ama annesi evin tüm iş yükünü de

Eda'nın omuzlarına bırakmıştı. Evin temizliği, yemeği, çekip çevrilmesi Eda'ya aitti.

Babasının bağdan geç geleceğini biliyordu Eda. Bitişik evde oturan Sare'yi kahvaltıya çağırmayı düşündü. Sare, yandaki evin geliniydi, iki çocuğu vardı. Bekârken öğrendiği halı dokuma işini bu köydeki evinde de devam

ettiriyordu. Annesine “Sare halı tezgâhının başına erkenden geçmiştir. Ona da kısa bir mola olur, kahvaltıya gelsin mi?” diye sordu. Hayatta varlığı yokluğu belli olmayan bu kadıncağz umarsızca omzunu silkerek “Sen bilirsin.” dedi. Keşke daha güçlü tepkiler verseydi. “Kesinlikle hayır olmaz.” ya da “Tabii kızım, çok

güzel olur.” deseydi. Eda’nın akli erdi ereli annesi tutuktu, yavandı. Sımsıkı sarıldığını hiç hatırlamazdı. Aslında bir tek Eda’ya karşı mesafeli değil hayata karşıda çekimserdi. Sanki kendi burada, ruhu başka yerdeydi. Kocasının ceberut hâline Eda’nın duymaması eklenince iyice susmuştu hayatta. Sessizlik çemberinde

kalmak daha mı güvenli geliyordu acaba? Eda hem sese hem mutlu, güler yüzlü bir anneye hasretti.

Kahvaltıyı hızlıca hazırladı. Sare’ye seslendi. Yıllar içinde çok iyi anlaşılan abla kardeş gibi olmuşlardı. Sofraya yeni yaptıkları gül reçelinden koydu. Küpten peynir, zeytin çıkardı. Tabağa domates,

salatalık doğradı. Tavada erittiği tereyağına üç yumurta kırdı. Mis gibi tavşankanı bir çay demledi. Tepsie baktı “İşte tamamdır.” dedi. O sırada Sare başındaki tülbendi düzelterek avluya girdi. Süleyman Efendi’nin huysuzluğunu biliyordu. O yokken eve çağrılırdı ama yine de sordu usulen “Evde kimse var mı?” diye. Eda gülerek kafasını salladı “Yok, yok.” dedi. Kâh konuşarak kâh işaretle

sohbet ederek kahvaltıyı yaptılar. Kahvelerini hızlıca yapıp Eda’nın çok sevdiği yer olan çeyiz sandığının başına gittiler. Evin alt katında, köşedeki odada Eda’nın çeyiz sandığı vardı. Hatta bu odaya sandık odası denilirdi. İçinde rengârenk iğne oyalı tülbentler, dantelli havlular, kenarları kanaviçe işlenmiş çarşaflar, etamin seccadeler, kasnak işi masa örtüleri vardı. Hepsî Eda’nın el emeği göz nuru ydu.

Bu çeyizlere açıp açıp bakmak mutluluk, neşe verirdi ona. Annesi onları uzaktan izledi. Sare her defasında “Eda Abla, sen harika şeyler yapmışsın. Bunların eşi benzeri yok.” diye iltifatlar ederdi. Sen evlenince çeyiz asma görevini ben yapacağım, kimselere bırakmam, diye eklerdi. Bu cümlede Eda bazen annesi ile göz göze gelirdi ama hemen bakışlarını kaçırdı annesi. Hayalleri vardı Eda’nın. Sevmek, sevilme, evlenmek, anne olmak istiyordu.

Mahalleden Müzeyyen Hanım çok münasip bir görücü getirmişti Eda’ya. Az işiten, yakışıklı bir delikanlıydı. İşî gücü de vardı. Çok uğraşmıştı bu gençler evlensin diye ama Süleyman Efendi olmaz diye tutturmuşu. Çünkü onun planları başkaydı. Yaşlılıklarında Eda onlara bakacaktı. Eda gelin olursa bağ bahçe işlerini, evin çekip çevrilmesini kim yapacaktı? Süleyman Efendi’nin gözünde sanki evladı değil de hizmetçisiydi. Eda’ya eksikliği her fırsatta söylenirdi. Ne kadar acı. Zaten duymuyordu, sağırdı. “Kim ne yapsın bunu, iki gün sonra geri getirirler.” cümlesi dilinden düşmezdi. Eda, Rabb’inin merhametine sığınyordu. Abisinin bu konuya el atmasını çok beklemişti ama o hiç yanaşmamıştı bile. Akraları, komşuları Eda’nın baş göz edilmesi için çok uğraştılar ama Süleyman Efendi’nin huysuzluğunu aşamadılar. Oysaki Eda kanatlarının altına rüzgârı alıp yuvadan uçmak istiyordu. Kim

bilir belki anne olurdu. Eda bu hayallerle günlerini geçirirdi. Ama yaş aldıkça artık bunun gerçekleşmesi imkânsız bir hayal olduğunun farkındaydı.

Süleyman Efendi'nin dört çocuğu olmuş ama ikisi, daha yaşını doldurmadan vefat etmişti. Evin yakınlarında oturan oğlu sık sık gelirdi. Eda abisine ve yengesine çok güzel sofralar hazırlar, çoluk çocuk hep beraber yenilir, içilirdi. Yeğenlerini çok severdi Eda. Ne çok isterdi bir oğlu olmasını. Ama abisi hayatın akışında günlük telaşlarla meşguldü, Eda'nın ruhunun inceliklerini fark edemiyordu. Babasının otoriterliğini sorgulamadan yaşıyordu.

Sare, usta bir ipek halı dokuyucusuydu. Yaptığı halılar toptancılar tarafından hemen alınırdı. Eda'ya da öğretmişti halı dokumayı. Hatta çok güzel kavramıştı, eli yatkındı bu işe. Motifleri ustaca koyuyor, düğümleri kolayca atıyordu. Babasına çok söylemişti evde halı dokumak istediğini ama babası bağ bahçe işleri, evin işi var diye kabul etmemişti. O da her fırsat bulduğunda kaçır, Sare'nin yanında, halı tezgâhına otururdu. Beraber hem türkü söyler hem halı dokurlardı.

Kiraz bu yıl çok bereketliydi. Bahçede işçilerle birlikte Eda kiraz topluyordu. Kasaları ayarlıyor, kirazları seçiyordu. Bahçe büyüktü, çok yorulmuştu ama birkaç günlük işleri kalmıştı. Son günlerde Eda göğsünde yanmalar hissediyordu.

Babasına söyledi rahatsızlığını "Kiraz toplama işi az kaldı, bitsin gideriz." dedi. O gece yine göğüs ağrıları ile uyudu ama ölüm uyumazdı. Eda gece uykuda kalp krizi geçirmiş, sessizce emanetini teslim etmişti. Dünyası sessizdi, ölümü de sessiz olmuştu. Sabah erkenden uyandırmaya gelen babası Eda'nın soğuk bedeni ile karşılaşmıştı. Onu sevgisizlik öldürmüştü. Kardeşinin umursamazlığı, babasının âdeta bir hizmetçi gibi görmesi, annesinin yaşarken ölüymüş gibi davranması öldürdü. Hâlbuki gençti, sağlıklıydı ama kalbi bu sevgisizlikten kırıla kırıla yorgun düşmüştü.

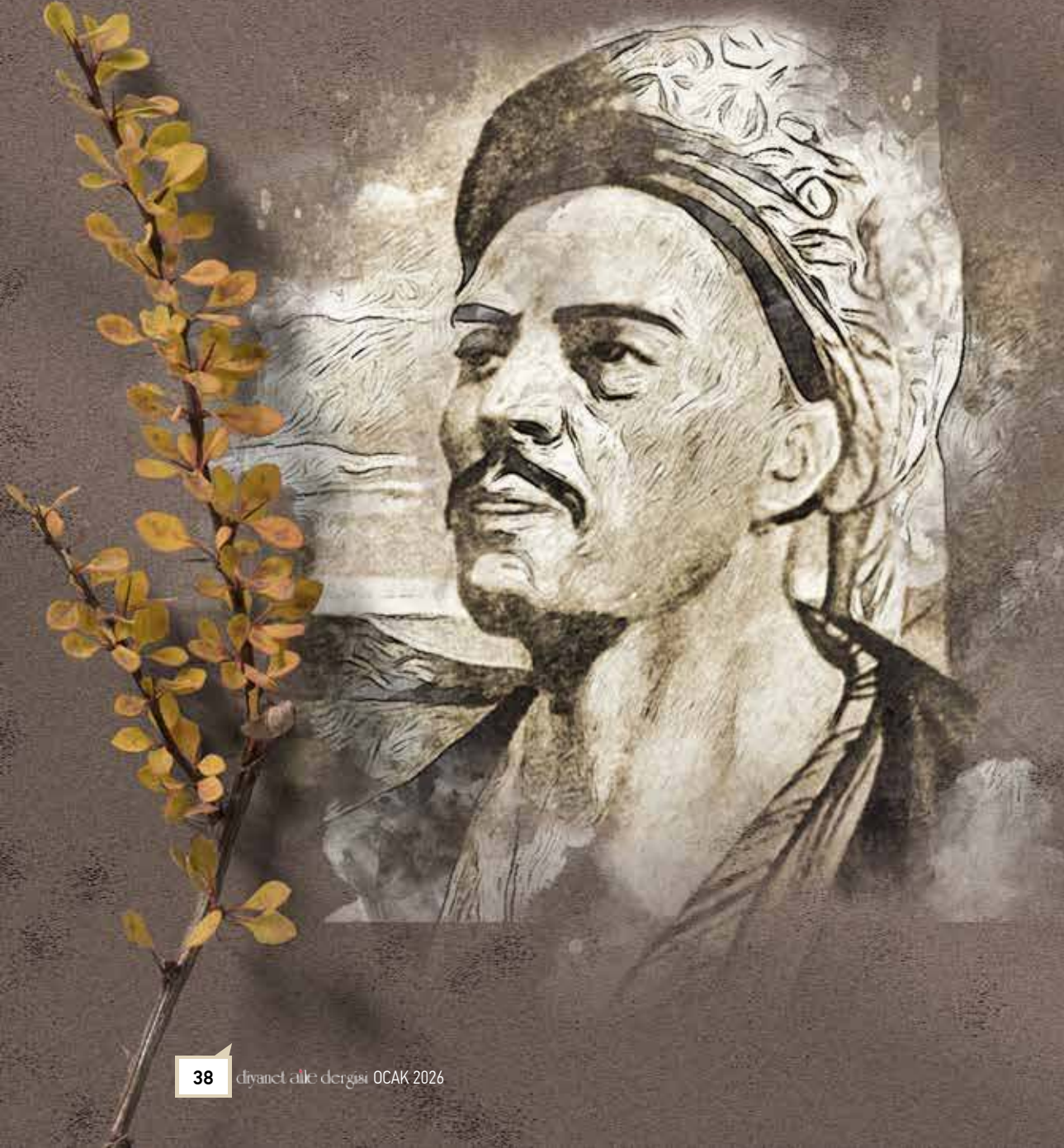
Cenazede en çok Sare ağladı. Günlerce gözyaşı döktü. Eda onun dostuydu ve dostluk hayat hikâyesinde yer etmekle başlardı. Sare'nin hayatında Eda yer edinmişti. Pişirdiği börekten usulca bir tabak ayırışı, vişne kompostosunu çok sevdiğini bildiği için ona bir şişe koyup kenarda bekletmesi, her diktığı çiçekten onun için de filizlendirmesi geldi aklına. Şimdi onu incelikli düşünen bir ablasını kaybetmişti. Mezarının üzerine ona verdiği çiçeklerden getirdi, ekti, suladı. Toprağı önce düzeltilti sonra avuçlayarak hıçkıra hıçkıra ağladı. "Garip geldin, garip gittin, Eda Ablam." dedi. Çantasından Kur'an'ı çıkardı, okumaya başladı. Gönlü hiçbir teselliye kabul etmiyordu. Rabb'inin kitabına sığındı. Sare, her Kur'an okumadan sonra duada ilk sıraya Eda Ablası'nı koydu. Hiç unutmadı onu.

Ölümün birleştirici bir doğası vardı. Emine Hanım artık neredeyse hiç konuşmuyordu. Sessizce tespihini çekiyor, gözyaşını siliyordu. Süleyman Efendi hayatının son baharında karısına daha iyi davranmaya başlamıştı. Eda'nın kabri başına servi ağacı dikti. Mezarlığa çok sık gidiyordu. Bu sabah yine suladı mezarı, yabani otları topladı. Her gün söylediği sözü tekrar etti "Hakkını helal et kızım, helal et." Eda'nın ölümünden sonra hayat felsefesinin yanlışlığını anlamıştı. Fakat heyhat gün günden geçmişti. Ara sıra çeyiz sandığının başına gidiyor, şöyle bir açıp içine bakıyor, derin bir ah çekip kapatıyordu. Çok pişmandı kızını evlendirmedigine.

Sare aylardır halı tezgâhının başına oturmuyordu. Her renk, her desen ona Eda'yı hatırlatıyordu. Tezgâhtaki halının artık çıkması gerekiyordu. Toptancısı haber göndermişti. Abdestini aldı, gücünü topladı. Kararını vermişti. Eda'nın hayrına verecekti kazandığı parayı. Efkârlı bir türkü açtı. Dokumada nerede kaldığını anlamaya çalıştı. Kırmızı gül motifindeydi. Aldı eline kırmızı ipek ipliği, attı ilmeği. Dostunun gönlündeki boşluğunu ilmek ilmek doldurmaya çalıştı. Ustalığı ile motifte belli olmayacak bir iz bıraktı. Kendince Eda'nın ölümünü haliya şerh düştü. Hem ağladı hem türküye eşlik etti: *Yalan dünya, ahhh yalan dünya, yalandan yüzüme gülen dünyasın...*

ANADOLU'NUN SESİ Yunus Emre

■ Aydın HIZ

Tarih boyunca büyük acıların yaşandığı dönemler, yalnızca yıkım getirmekle kalmamış;

aynı zamanda insanlığın en derin seslerinin filizlenmesine de zemin hazırlamıştır. Toplumsal düzenin çözüldüğü, insan iradesinin zayıfladığı, umut damarlarının kuruduğu anlar paradoksal biçimde yeni anlamların doğduğu kavşaklar hâline gelir. XIII. yüzyıl Anadolu'su da bu türden bir tarihsel dönemectir. Bir coğrafya, hem doğudan hem batıdan gelen saldırılar sonucu sıkıştırılmış, siyasal yapı çözülmüş, sosyal dokular parçalanmış, halk çaresizliğin kışına savrulmuştur. Bu sert fırtınanın ortasında, acının tortusundan süzülen berrak bir ses yükselir: Yunus Emre. Onu anlamak için onu doğuran sosyal ve toplumsal iklimi anlamamız gerekir. Çünkü Yunus, sadece bir şair değildir; insanların yaralarını saran nefes, sosyal çözülmeyi onaran bilgelik ve baharı müjdeleyen bir çiçektir.

XIII. yüzyılda Anadolu, tarihin en sert darbelerinden bazılarına maruz kalmıştı. Haçlı Seferlerinin ardı ardına gelen yıkıcı etkileri batıdan, Moğol baskısı ise doğudan coğrafyayı kuşatmıştı. Selçuklu Devleti'nin merkezî otoritesi hızla zayıflamış, yerel güç odakları arasında çatışmalar çoğalmış, siyasi istikrarsızlık ise toplumsal huzursuzluğu ortaya çıkarmıştı. Babailer İsyanı gibi geniş çaplı hareketleri yalnızca bir siyasal başkaldırı olarak görmek bizi yanıltır, bu kalkışma aynı zamanda toplumda derin bir ayrışmanın başlangıcını oluşturmuştu.

Bu çok katmanlı çözümlüş, yalnızca siyasal düzeni değil Anadolu'nun ekonomik ve toplumsal dokusunu da derinden sarsmıştı. Güvensizleşen kervan yolları ticareti durma noktasına getirmiş, köylü ağır vergiler ve bitmeyen savaş tehdidi altında ezilmişti. Kuraklık ve kıtlık ise bu yorgun coğrafyada hayatı neredeyse katlanılmaz kılıyordu. Böyle bir ortamda insan hem ekmeğini hem de anlamını kaybetmiş, yönünü tayin edecek bir ses arar hâle gelmişti. İşte bu arayış içinde tasavvufi hareketler, sarsılan ruhlara tutunacak bir dal sunmuş, Yunus Emre gibi gönül erlerinin sözleri, umutsuzluğun içinden yükselen bir teselli ve yeniden doğuş çağrısına dönüşmüştür.

Yunus Emre'nin hayatına dair bilgiler sınırlıdır; ancak bu sınırlılık onu daha az önemli kılmaz, bilakis şiirinin evrensel havzasını genişletir. 1240 yılı civarında doğduğu tahmin edilir, ancak doğduğu yer konusunda kesin bir kanaat yoktur. Sivrihisar'dan Sakarya havzasına, Karaman'dan Bolu'ya kadar birçok şehir, onu kendi toprağının çocuğu olarak görür. Bu çeşitlilik, gerçekte Yunus'un mekândan bağımsız bir "Anadolu sesi" olduğunu gösterir. Yunus'un mezarının birçok yerde bulunması da aynı işaretin devamıdır. O, bir yere ait olmanın ötesinde, bir millete mal olmuştur çünkü. Bir mezara değil gönüllere gömülmüştür. Anadolu'nun birçok köşesinde; Sivrihisar'da, Bursa'da, Sivas'ta, Erzurum'da, Ünye'de, Manisa'da makamı vardır. Buradan anlıyoruz ki Yunus bu

Yunus Emre'nin düşünce evreninde "Yaratılanı severiz, Yaradan'dan ötürü" sözü, tasavvuf ahlakının kalbinde atan bir hakikat olarak belirir. İnsan sevgisini yüzeysel bir şefkat duygusunun ötesine taşıyarak Allah'a duyulan muhabbetin tabii ve kaçınılmaz bir yansıması olarak konumlandırır.

toprağın her yerine gömülüdür. Nerede bir gönül incelmışse Yunus oradadır. Nerede bir söz güzelleşmişse oradan Yunus geçmiştir.

Bu çoklu mekân aidiyeti, aslında yalnızca tarihî belirsizliklerden kaynaklanmaz; aksine Yunus'un düşünce ve tasavvufî varlığının coğrafi sınırları aşan niteliğini de yansıtır. Onun şiirleri yüzyıllar boyunca coğrafyanın farklı bölgelerinde, Anadolu'nun tamamında ve hatta Balkanlardan Orta Asya'ya uzanan geniş bir alanda dilden dile dolaşmış, gönülden gönüle taşınmıştır. Bu sebeple Yunus'un hayatı bir çizgiden çok bir dolaşım, bir güzergâhtan ziyade bir yayılım gibidir. Bu toprakların her yerini sulayan bir mana denizidir o. Bir yağmur gibi sözünü damlattığı her iklim, onun sözleri ve şiirleriyle bereketlenmiştir. Yunus'un biyografisindeki bu dağınıklık onun kültürel mirasının genişliğinden kaynaklanır. Böylece Yunus, yaşadığı çağın ötesine taşmış, zamanın akışında kendini arayan her insanın yol arkadaşı hâline gelmiştir. Onun varlığı tarihî bir kişilikten ziyade Anadolu'da yaşamaya devam eden bir mana, insanların gönüllerinde yankılanan bir irfan olmuştur.

Yazılı tarih kaynaklarının sınırlılığı, araştırmacıları Yunus'un şiirlerindeki içsel göndermelerinden ve manevi tecrübelerinden hareketle yaşamına dair çıkarımlar yapmaya yöneltmiştir. Bu sebeple Yunus'un, biyografisi, tarihî gerçeklerle menkıbelerin iç içe geçtiği özel bir alandır.

Fakat kimi zaman menkıbenin aktardığı sembolik hakikat, tarihî belgenin sunduğundan daha derin bir anlam taşır. Yunus'un, Hacı Bektaş-ı Veli'nin kapısına buğday için gidip "nefes"i reddedişi, ardından duyduğu pişmanlık ve nihayet Tapduk Emre'nin dergâhına yönelişi, işte bu sembolik hakikatin en güçlü örneklerindendir.

Yunus Emre'nin tasavvufi kimliğinin oluşumunda Tapduk Emre'nin dergâhı belirleyici bir rol oynar. Menkıbelerde aktarılan "eğri odun taşımama" anlatısı, onun karakterinin temel yapısını yansıtır. Bu hikâye bir ahlak dersi olmanın ötesinde, tasavvufun derinlikli öğretisinin bir metaforu olarak görülebilir. Eğri odun taşımamak, eşyanın ve insanın özündeki doğruluk ilkesine bağlı kalmak demektir. Bu, bir dervişin dış dünyadaki eylemleriyle iç dünyasındaki ahlaki bütünlüğünü aynı çizgide yaşaması gerektiğini hatırlatan bir işarettir. Dergâhta geçirilen yıllar, Yunus'un nefis terbiyesinin ve manevi olgunlaşmasının dönüm noktasıdır. Kırk yıl odun taşıdığı rivayet edilen dergâhtaki hizmetini sıradan bir görev olarak görmek yanıltır bizi. Gönül ocağını tutuşturduğu bu dergâhta, iyi bir Müslüman olmanın inceliklerini öğrenmiştir hocasından. Tapduk Emre'nin terbiyesinden geçen Yunus, insanın yaratılıştaki asli fitratını yeniden hatırlamaya çalışan bir hakikat yolcusu olarak olgunlaşmıştır. Onun şiirlerindeki tevazu, teslimiyet ve alçakgönüllülük, bu terbiyenin iz düşümleridir.

Tasavvuf geleneğinde seyahat, hem dış dünyanın hem iç dünyanın keşfi anlamına gelir. Farklı coğrafyalar, insanlar ve kültürlerle temas ederken bir taraftan da kendi iç dünyasının atlasında dolaşır. Yunus Emre yıllar boyunca Anadolu'nun pek çok bölgesinde gezerek insanların manevi dünyalarına kendi ruhundan izler bırakır. Döşeklerine oturur onların, sofralarına misafir olur, dertlerini dinler. Manevi tecrübesinden damlattığı şiirlerle onlara şifa olur. Şam, Tebriz, Şirvan, Nahçıvan gibi merkezlere yaptığı yolculuklar, onun farklı tasavvufi çevrelerle temas ettiğini gösterir. Bu seyahatlerin tarihsel kesinliği tartışılabilir de Yunus'un şiirlerinde görülen geniş kültür birikimi ve çok yönlü manevi referanslar, onun yalnızca yerel bir derviş

Bugün Yunus'u hatırlamak, insanı yeniden hatırlamaktır. Yunus'u anlamak, Allah'a olan sevgimizi derinleştirerek iyilik, sevgi ve merhametle yeniden yoğrulmuş bir dünya umudunu diri tutmaktır.

figürü olmadığını, ufku geniş bir irfan yolcusu olduğunu kanıtlar bize.

Yunus Emre'nin düşünce evreninde "Yaratılanı severiz, Yaradan'dan ötürü" sözü, tasavvuf ahlakının kalbinde atan bir hakikat olarak belirir. Bu ilke, insan sevgisini yüzeysel bir şefkat duygusunun ötesine taşıyarak Allah'a duyulan muhabbetin tabii ve kaçınılmaz bir yansıması olarak konumlandırır. Yunus'a göre ilahi aşk, yalnızca semaya yönelen bir yöneliş değil; yaratılmış her varlıkta kendini açığa vuran manevi bir bağıdır. Bu yüzden insanı sevmek, toprağa merhametle bakmak, ağacı sevmek, çiçeklerle konuşmak, varlığı incitmeden kavramak, Hakk'a yürüyen yolun sessiz ama derin adımlarıdır. Yunus'un hoşgörüsü anlayışı varlığı, ilahi iradenin çokluk içindeki hikmetiyle anlamlandıran bir idraktır. İlahi aşkla yoğrulmuş bu bakış, kalpleri yargıyla daraltmaz; merhametle genişletir, ayrılıklardan duvarlar örmez; gönüller arasında köprüler kurar. Böylece Yunus, sevgiyi bireysel bir erdem sınırından çıkararak toplumsal huzurun ve manevi bütünlüğün kurucu zemini hâline getirir. Allah'a yönelen derin aşkı, insanlığa uzanan şefkatli ve kapsayıcı bir dile dönüştürür.

Yunus'un bilgisi, medrese bilgisinin ötesinde, irfani bir bilgidir. Bilgiyi akılla birlikte, kalple kavramayı önerir Yunus. "İlim ilim bilmektir, ilim kendin bilmektir." dizeleri, bu bakış açısının en özlü ifadesidir. Bu

nedenle Yunus'un düşüncesi, yalnızca teorik bir tasavvuf anlayıştan ziyade yaşamın içinde sınanmış, tecrübeyle olgunlaşmış bir irfan yoludur. Onun düşünce dünyasının merkezinde "gönül" kavramı bulunur. Yunus'a göre gönül, hakikatin tecelli ettiği kutsal bir menzildir. Bu nedenle "Bir kez gönül yıktın ise, bu kıldığın namaz değil." derken, ibadetin ahlaki özünü vurgular. Çünkü gönül yıkmak, ilahi hakikatin tecelligâhı olan bir varlığı incitmektir. İnsanın kendine yabancılaşmasıdır bir bakıma. Yunus'un gönül anlayışı, insanın yaratılışındaki ideal duruma dönüş çağrısıdır. Tevazu, merhamet, cömertlik ve hoşgörü gibi değerler onun şiirlerinde insanın ontolojik zemininin bir parçası olarak yer alır. Bu nedenle "yetmiş iki milleti bir göz ile görmek" varlığın bütünlüğüne dair bir sevgi iklimi oluşturma iddiası taşır.

Yunus Emre'nin edebiyat ve düşünce tarihindeki en büyük katkılarının biri, Türkçeyi bir hakikat dili hâline getirmesidir. Şiirlerindeki sade, akıcı ve berrak dil, onun halkla kurduğu güçlü bağın temelidir. "Sehl-i mümteni" olarak adlandırılan bu üslup, basit gibi görünen ancak derin anlam katmanları barındıran bir yapıya sahiptir. Söz söylemenin ötesinde, dili varlığı anlamının bir yolu olarak görür. Bu nedenle Türkçe, Yunus'un elinde hakikatin kendini gösterdiği bir ayna hâline gelir. Onun dilinde ilahi aşk, insanın varlıkla kurduğu en temel bağıdır. Aşkın insanı dönüştüren gücü, Yunus'un

şiirlerinin hem duygusal hem felsefi eksenini oluşturur. Bu yönüyle Yunus, Türkçe'ye tasavvufi kavramları katarak derinleştirmiş, adeta dili mana denizine bandırmıştır.

Bugünün insanı için Yunus Emre, yalnızca bir tarihî figür olamaz. Onun öğretileri, modern dünyanın ruhsal yorgunluğunu aşmak için hâlâ güçlü bir imkân sunar bize. Teknolojinin hızlandığı, ilişkilerin yüzeyselleştiği, insanın kendinden uzaklaştığı bir çağda Yunus kalbe dönmenin, içimizdeki güzellikleri keşfetmenin, insanı yeniden kurmanın yolunu gösterir. Bir anlamda Yunus'un sözleri, her çağın ruhunu güncelleyen bir "insanlık yazılımı"dır.

Kendimizi bulmak, kendimizle barışmak, sadeleşmek, aklımızı ve kalbimizi güzelliklere açmak için onun sesine bugün daha fazla ihtiyacımız var. Bundan dolayı onun şiirleri bir yaşam rehberi, bir manevi pusuladır bizler için. "Ölürse tenler ölür, canlar ölesi değil" sözü, aşkın öğretisinin zamandan bağımsız oluşunu ifade eder.

Bugün Yunus'u hatırlamak, insanı yeniden hatırlamaktır. Yunus'u anlamak, Allah'a olan sevgimizi derinleştirerek iyilik, sevgi ve merhametle yeniden yoğrulmuş bir dünya umudunu diri tutmaktır. Onun çağrısı hâlâ güncel, hâlâ canlı, hâlâ ihtiyaç duyduğumuz bir sestir:

*"Gelin tanış olalım,
İşi kolay kılalım;
Sevelim, sevillelim,
Dünya kimseye kalmaz."*

KOKU TEKNOLOJİSİ

■ Meryem KILIÇ

Koku, insan hafızası ve duygularıyla derin bir biçimde iç içe geçmiştir. Kokuların bilişsel süreçleri nasıl şekillendirdiğini ve duygusal tepkileri nasıl tetiklediğini inceleyen çalışmalar, duyuusal deneyimlerimizi açıklamanın ötesine geçerek teknoloji tasarımına yönelik yeni olanaklar sunmaktadır. Dijital ortamların sunduğu ürün deneyimlerinde

koku, kullanıcıların ürünle etkileşimini daha gerçekçi ve etkileyici hâle getiren temel bir bileşen olarak öne çıkmaktadır. Araştırmalar, bireylerin gerçek hayatta bir kokuyla karşılaştıklarında bunun anıları tetiklediğini, duyguları harekete geçirdiğini ve çevresel farkındalıklarını artırdığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle koku, yalnızca bir duyuusal uyarıcı değil aynı zamanda teknolojik yeniliklerde giderek

daha fazla kullanılan güçlü bir tasarım unsuru olarak öne çıkmaktadır.

Koku teknolojisinin tarihsel gelişimine bakıldığında antik çağlardan modern difüzörlere uzanan bir çizgide insanların kokunun büyüleyici etkisine her zaman ilgi duyduğu görülür. Günümüzde dijital koku teknolojisindeki ilerlemeler sayesinde karmaşık kokular yüksek doğrulukla analiz edilip yeniden üretilebilmektedir. Bu gelişmeler, kokunun neden bu kadar güçlü bir araç olduğunu anlamamızı kolaylaştırır. Koku alma duyusu, duygular ve anılarla sıkı bir bağlantıya sahip olduğu için davranışları ve karar alma süreçlerini doğrudan etkileyebilmektedir. Dolayısıyla kokunun dijital deneyimlere entegre edilmesi,

kullanıcılar için daha sürükleyici ve duygusal açıdan daha zengin etkileşimler sunmanın yanı sıra ürünle tüketici iletişimini de belirgin biçimde güçlendiren bir özellik olarak değerlendirilmektedir.

Dijital kokular, dijital cihazlar tarafından üretilen ve kontrol edilen kokuları ifade eder. Tıpkı ekranların görüntü üretmesi veya hoparlörlerin ses iletmesi gibi dijital sistemler de kokuları simüle edip yayabilir. Bu sistemler, bir kokunun temel kimyasal bileşimini veri olarak yakalar ve talep üzerine yeniden üretir. Böylece fiziksel kokular ile dijital içerikler arasında köprü kurulur. Bu durum, dijital deneyimleri çok daha gerçekçi hâle getirir. Örneğin, bir VR deneyiminde kokunun kullanıcıya eş zamanlı olarak iletilmesi mümkün olabilmektedir. Böylece bir orman sahnesinde çam kokusu ya da bir mutfak sahnesinde kahve aroması kokusu eş zamanlı olarak hissedilebilir.

Dijital kokular, kullanım amaçlarına göre çeşitli kategorilere ayrılmaktadır. Örneğin sentetik koku profilleri, bir aromanın kimyasal bileşenlerinin dijital olarak yeniden oluşturulmasıyla üretilir. Böylece hem gerçek kokular taklit edilebilir hem de tamamen yeni aromalar tasarlanabilir. Hafıza tetiklemeli kokular ise belirli anı ve duyguları uyandırmak için geliştirilmiş kokulardır. Özellikle terapi ve sağlık uygulamalarında nostalji, rahatlama ve kaygı azaltma gibi

amaçlarla kullanılmaktadır. Dijital koku teknolojisinin dikkat çekici bir diğer yönü ise kişiselleştirilebilir aromalardır. Sabit bir oda spreyi veya parfüm kullanmak yerine, kullanıcıların farklı kokuları anında karıştırıp yoğunluğunu ayarlamasına imkân tanıyan cihazlar sayesinde kişiye özel kokular oluşturmak mümkün hâle gelmiştir. Tıpkı kişisel bir müzik listesi oluşturur gibi benzersiz bir koku tasarlamak mümkündür. Bu kişiselleştirme olanağı, dijital aromaları bir öz bakım ve kendini ifade aracı hâline getirirken kullanıcıların ortam kokusunu ruh hâline uygun biçimde düzenlemesine de zemin hazırlamaktadır. Bu kişiselleştirilebilir aromaların üretimi için farklı türde cihazlar kullanılmaktadır. Bu cihazlardan bazıları kullanıcının etrafında yalnızca kendisinin algılayabileceği küçük bir koku alanı oluşturan giyilebilir teknolojilerden oluşur. Örneğin, boyna takılan bir kolye hafif bir aromayı doğrudan kullanıcıya iletebilir. Ayrıca VR başlıklarına entegre edilen küçük modüller, sanal sahnelerle senkronize biçimde aroma yayarak sanal deneyimin gerçeklik hissini arttırabilir. Daha büyük ortam kokusu yayıcılar ise odalara, araçlara veya akıllı ev sistemlerine entegre edilerek belirli zamanlarda belirli aromaların yayılmasını sağlar. Modern modeller birden fazla koku kartuşu içerir ve ışık ya da müzik gibi diğer duygusal uyaranlarla birlikte kullanılabilir.

Dijital koku alanındaki yenilikler hızla ilerlemektedir. Yapay zekâ destekli sistemler, kişiye özel koku önerileri geliştirebilmekte ve kullanıcı davranışlarına göre aromaları otomatik şekilde ayarlayabilmektedir. Bilim insanları ayrıca kokuların kimyasal haritasını çıkararak gelecekte herhangi bir aromanın dijital kod üzerinden üretilmesini mümkün kılmayı hedeflemektedir. Bu gelişmeler perakende, otomotiv, eğlence, sağlık, eğitim ve akıllı ev teknolojileri gibi birçok alanda dijital kokunun benimsenmesini hızlandırmaktadır. Araştırmacılar, kokuların daha hassas sentezlenmesi ve iletilmesi için gelişmiş yöntemler üzerinde çalışmaktadır. Bunun yanı sıra dijital kokunun sağlık hizmetlerinde kronik ağrı yönetiminden anksiyete azaltmaya kadar yeni kullanım alanları gündeme gelmektedir. Eğitimde ise belirli kokularla kavramların ilişkilendirilmesi yoluyla öğrenmeyi destekleyen uygulamalar geliştirilmektedir.

Sonuç olarak dijital koku teknolojisi önemli bir potansiyel ve araştırma alanı taşımaktadır. Kokunun bilişsel, duygusal ve davranışsal süreçler üzerindeki güçlü etkisi, bu teknolojiyi birçok alanda dönüştürücü bir unsur hâline getirmektedir. Bu nedenle pazarlamadan sağlığa, eğlenceden eğitime kadar geniş bir yelpazede dijital koku alanındaki yenilikçi uygulamaları duymaya devam edeceğiz.

neden mutlu olamıyorum?

■ Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

“Neden mutlu olamıyorum?”, post-seküler dünyada pek çok gencin kendisine sorduğu ve cevabını bulmakta zorlandığı için günbegün içini kemiren bir sorudur. Esasen soru(n)-larımıza cevap bulmak için tazelenmemiz gerekir. Yeni yılın başlangıcı olan ocak ayı da her zaman bir tazelenme beklentisiyle gelir. Tertemiz, yepyeni sayfalar, yeni hedefler ve yenilenen umutlar... Ancak bazılarımız için bu taptaze coşkunun ortasında bile

tarifi zor içsel bir boşluk ve anlamsızlık duygusu hüküm sürebilir. Dışarıdan her şey yolundaymış gibi görünse de bir şeyler eksik hissedilebilir, hayat sanki renksiz, amaçsız bir koşturmacaya dönüşebilir. Peki, neden böyle hissediyoruz? Bu sorunun bizatihi kendisi, cevabını da içinde saklıyor. Çünkü sormak ve sorgulamak hâlden memnuniyetsizliğin, insanın içinde bir şeylerin uyandığının işareti. Mutsuzluğunun farkına varmak, ruhunda bir şeylerin hâlâ canlı olduğuna, neşe

arayışının tazeliğine işaret eder. Mutsuzluk, insanın içindeki anlam boşluğunun sesidir. Bu ses, susturulmak ya da bastırılmak yerine derinlikli biçimde anlaşılmalı ve dikkatle kendisine kulak verilmesini bekler. Gençlik döneminde bu sesleniş bir tür içsel uyanış çağrısına dönüşür.

Nitekim günümüz gençliğinin önemli bir bölümü, artan imkânlarla ve teknolojik bağlantılara rağmen derin bir tatminsizlik yaşıyor. Bunun sebeplerinden biri, bireyin iç dünyasındaki hayatı

anlamlandırma çabasının dış dünyanın gürültüsü tarafından bastırılarak gölgelenmesidir. Eğer genç, yaptığı işin ya da yaşadığı hayatın anlamlı olmadığını düşünüyorsa kendini işe yaramaz hissedebilir. Nitekim “Öğrendiklerimin ne anlamı var ki?” sorusu zihnini kurcalayan bir gencin; isteksizlik, tükenmişlik, boşluk ve anlamsızlık duygularına kapılması şaşırtıcı değildir. Güncel trendler de sürekli tüketime odaklanmayı teşvik ediyorsa kişi kendisini “dolu” hissetmek için alışverişe, eğlenceye ve geçici hazlar peşinde koşmaya verebilir. Ancak bu doyumsuz döngü, gerçek bir tatmin sağlayamadığı gibi bencillik, amaçsızlık, yabancılaşma ve nihayetinde mutsuzluk duygularını kaçınılmaz hâle getirir. (Türkiye Psikiyatri Derneği, 28 Kasım 2025)

Araştırmalar, post-seküler çağda gençler arasında görülen yabancılaşma, güvensizlik ve mutsuzluk sorunlarının kökeninde çoğu zaman bir anlam (landırma) boşluğu olduğunu gösteriyor. Hayatın doğal akışını bozan bu anlamsızlık duygusu, genci içten içe kemirerek bir amaç arayışına yönlendiriyor. Esasen pek çok genç, hayatını renklendirecek temel bir değer ve anlam kaynağı arayışı içinde. Bu noktada sorulması gereken soru şu olsa gerek: “Mutluluğu yanlış yerlerde arıyor olabilir miyiz?”

Mutluluğu bir varış noktası olarak görmek bir diğer

yanılgıdır. Bu durumda “Şu okulu bitirirsem, şu işe girersem, evlenirsem, şunu alırsam mutlu olacağım.” şeklinde düşünmeye şartlandırılırız. Hâlbuki psikoloji alanındaki güncel çalışmalar, mutluluğun sürdürülebilir bir yaşam pratiği olduğunu ortaya koymaktadır. Ünlü düşünür Montesquieu’nün belirttiği gibi, “Mutluluk varacağımız bir istasyon değil, bir yolculuk biçimidir.”

Elbette bu, hayatımızda hiçbir hedefin olmaması anlamına

gelmez. Ancak mutluluğu tek bir hedefe bağlamak, o hedefe ulaşıldığında bile beklenen doyumu beraberinde getirmeyebilir. Hep bir sonraki hedefe ertelediğimiz mutluluk perspektifi, sürekli ufukta kalan bir seraba dönüşebilir. Oysa mutluluğu bir yaşam biçimi, bir yol ve yöntem olarak görmek, küçük anlarda dahi tatmin olmayı ve şükretmeyi beraberinde getirir.

Modern dünya bize mutluluğu bir “formül” olarak sunuyor. İy bir üniversite, yüksek maaşlı bir iş, son model bir telefon ve

sürekli artan takipçi sayıları... Sosyolog Zygmunt Bauman, içinde yaşadığımız bu dönemi “akışkan modernite” (liquid modernity) olarak tanımlar. Bauman’a göre, günümüz dünyasında hiçbir şey sabit değildir; ilişkiler, kimlikler ve hedefler sürekli değişir. Bu akışkanlık içinde genç insan, ayağını basacak sağlam bir zemin bulamadığı için sürekli koşan ancak istikameti, yönü ve yörüngesi belirsiz bir yolcuya dönüşür. Bu belirsizlik, bizi mutluluğu “haz” ile eşitlemeye sevk eder. Oysa hazlar anlıktır ve hızlı tüketilir. Söz gelimi bir çikolatayı yemek, yeni bir kıyafet ya da bir beğeni bildirimi almak haz verir. Ancak İslam ahlakında mutluluk, hazdan çok daha

derin ve kuşatıcı bir anlam evrenine sahiptir. Zira haz bedene, mutluluk ise ruha hitap eder.

Mutluluğun sürdürülebilir kılınması için “anlık haz” ile “kalıcı anlam” arasındaki dengeyi gözetmek gerekir. Söz gelimi lezzetli bir yemek, yeni izlenen bir film anlık mutluluk getirir ancak bu duygu çabucak geçer ve yenilerine ihtiyaç duyarız. Kalıcı mutluluk ise hayatımızdaki değerler, ilişkiler ve amaçlarla beslenen bütüncül ve derinlikli bir memnuniyet hâlidir. Dolayısıyla mutluluk arayışında ânı yaşamak kadar yaşanan ânı anlamlı kılacak değerlerin keşfedilmesi de önemlidir.

Mademki mutluluk iç dünyamızda başlayan bir yolculuktur, öyleyse gözümüzü dış dünyadan çevirip içimize bakmamız gerekir. Tasavvuf geleneğinin büyük ismi Mevlana Celaleddin-i Rumi, mutluluğu insanın hem kendi içinde hem de evrenle uyum arayışının bir parçası olarak görür. Ona göre insanın mutluluğa erişmesi için öncelikle kendi iç dünyasında bir yolculuğa çıkması, nefsinin (egosunu) terbiye etmesi gerekir. Gerçek mutluluğun anahtarı, insanın “kendini bilmesi”nde ve nihayetinde aşkın bir değerle yani Allah’a olan sevgisiyle bütünleşmesinde yatar. Mevlana, insanın fiziksel ve ruhsal yönleri arasındaki

çelişkilerin uyum içinde dengelenebilmesi hâlinde huzura kavuşabileceğini savunur. Bu bakış açısı, mutluluğun maddi ve manevi boyutlarımız arasında kuracağımız dengede filizlendiğini anlatır.

İslam ahlakı mutluluğun manevi bir duruşun meyvesi olduğuna sıklıkla vurgu yapar. İnsanın kalbi huzur bulmadıkça sahip olduğu nimetlerin gerçek değerini hissetmesi de zordur. Kur'an-ı Kerim'de "...Bilesiniz ki gönüller ancak Allah'ı zikrederek huzura kavuşur." (Rad, 13/28) buyurularak maddi dünyada aradığımız pek çok duygunun adresinin manevi derinliklerimiz olduğu hatırlatılır. Güncel araştırmalar da maneviyat ve iyi oluş arasındaki bağlantıya işaret etmektedir. İnancı ve manevi değerleri güçlü olan gençlerin hayatı daha anlamlı ve huzurlu yaşayabildiği, karşılaştıkları zorluklarla daha etkili başa çıkabildiği belirtilmektedir. Başka bir ifadeyle manevi değerler, sadece ahiret için değil bu dünyadaki mutluluğumuz için de güçlü bir zemin oluşturabilir.

Bugün "görünür olmak", "var olmanın" önüne geçmiş durumda. Sosyal medyada ne kadar görünürsek o kadar var olduğumuzu sanıyoruz. Ancak İslam ahlakı bize "ihlas" kavramını hatırlatıyor. İhlas, kimse görmese de doğru olanı yapmaktır; gösteriştense uzak, derinlikli ve samimi bir duruştur. Manevi boşluğun en büyük sebeplerinden biri, hayatımızı başkalarının

Araştırmalar, post-seküler çağda gençler arasında görülen yabancılaşma, güvensizlik ve mutsuzluk sorunlarının kökeninde çoğu zaman bir anlam(landırma) boşluğu olduğunu gösteriyor.

seyri için yaşamamızdır. Oysa insanın iç dünyası, dış dünyasından daha zengin olmalıdır.

Manevi bir mola ve yeniden inşa, içsel boşluktan çıkmak için bir reçete kabul edilebilir. Ramazanda "imsak" nasıl insanın kendini yeme-içmeden alıkoyması ise modern hayatta da bir tür "dijital imsak"a ihtiyaç vardır. Sürekli akan bilgi ve eğlence bombardımanını durdurup insanın kendisiyle baş başa kalmasıyla gelen sessizlik ve sükûnet ruhun konuşmaya başladığı andır. Mutluluk eksik olana, şükür ise var olana odaklanmaktır. Eksiklik hissi boşluk yaratır, şükür ise o boşluğu doldurur. Başkaları için bir şeyler yapmak, insanın kendi mutsuzluğunu tedavi etmesinin en etkili yollarından biridir. Sadece paradan değil zamandan, bilgiden,

gülümsemeden "infak" etmek, insanın derdini küçültecektir.

Sonuç olarak "Neden mutlu olamıyorum?" sorusunun net cevabı herkese göre değişebilir ancak çoğu zaman ortak payda şudur: Mutluluğu dışarıda, maddi hedeflerde aradıkça içimizdeki boşluk dolmuyor. Modern çağın vitrinlerinde sergilenen hazlar, ruhun derin açlığını gidermek bir yana, susuzluğunu daha da artırıyor. O boşluğu doldurmanın yolu, iç dünyamızda bir keşfe çıkmak, hayatımıza gerçek bir anlam katacak değerlere yönelmektir. Mutluluk, bir varış noktası değil kendini tanıma, anlam bulma ve şükretme yolunda devam eden bir yolculuktur. Bu yolculukta hissettiğimiz hüznler ve tökezlemeler birer başarısızlık değil aksine bizi olgunlaştıran duraklardır. Bazen tökezlesek de her adımımız bizi biraz daha kendimize yaklaştırır. İnsan, kendini buldukça mutluluğu da bulmaya başlar.

Kaynaklar

- İbrahim CÜRSERES - Yasin KURUÇAY, "Ergenlerde Anlamsızlık ile İlgili Problemlere Dinin Etkisi Üzerine Değerlendirmeler", *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9/1 (Bahar 2018), 87-111.
- Can KAMSIZ, "Mutluluk Öğrenilebilir mi?" *Üsküdar'da Pozitif Psikoloji ÜSPP*. Erişim 28 Kasım 2025. uskudar.edu.tr
- Hamdi KIZILER, "Mevlânâ'da Kozmik Bir Denge Arayışı Olarak Mutluluk", *Sufiyye* 18 (30 Haziran 2025), 1-26. <https://doi.org/10.46231/sufiyye.1658638>
- Zygmunt BAUMAN, *Akışkan Modernite*, Çev. Sinan Okan Çavuş, Can Sanat Yayınları, 1. Basım, İstanbul: 2017.

AYŞE SEVİM İLE SÖYLEŞİ

■ Söyleşi: Mahir KILINÇ

Dünyanın her yerindeki insanlarla konuşmayı, onların dertlerini dinlemeyi ve onlara yardımcı olmayı seviyorum. Bunu da edebiyatın içine çekiyorum.

Öncelikle yazarlık serüveninizin başlangıcına gidelim. Bu yolculuğun ilk adımları nasıl atıldı? Dönüm noktası diyebileceğiniz nokta var mıydı, dinlemek isteriz.

İnsanların belli yeteneklerle doğduğuna inanıyorum. Kimimiz sayılara, kimimiz hikâyelere, kimimiz biyolojiye, kimimiz parçalara ilgi duyuyoruz. Sanatçılara, “Sanata olan ilginiz ne zaman başladı?” diye sorulunca “Çocukken.” cevabını duyarız çoğunlukla. Klişe gibi dursa da hakikat böyledir. Çünkü çocukken fitratımıza daha yakınız, tercihlerimizi daha net görebiliyoruz. Benim için de bu yolun ilk adımları çocukken atılmıştır diyebilirim. Çocukluk yıllarımda hikâyelere, masallara, bir olayın anlatım şekline alaka duyan biriydim. Yani aynı olayı farklı kimselerden dinlemeyi seviyordum. Çünkü farklı kişiler aynı olayı bambaşka anlatıyorlardı. Ancak benim yazarlık yolculuğunda dönüm noktam üniversite yıllarımda Ali Ural hocamla tanışmam ve onun yazı atölyesine katılmamla oldu sanki. Hocamızla yazı atölyesindeki çalışmalarımızın yanı sıra yayınevine gidip gelmelerimiz ve oraya gelen yazarlarla tanışmamız serüvenimde çok önemli bir yere sahiptir. Çünkü oradaki ortamlar, günümüz edebiyat sorunlarını bizzat dinlediğimiz ortamlardı. Yazılarımızı hocamızın dışında da gösterebildiğimiz kimselerle tanışıp onların fikirlerini edinme şansını buluyorduk. Bu da bana yazarlık yolunda yeni yeni ufuklar aralıyordu.

Hâlihazırda çocuk edebiyatına yönelik çalışmalarınız yoğunlukta ama şiir, öykü ve tiyatro oyunu gibi edebiyatın başka türlerinde de yazdığınızı, eserlerinizde insanın iç sesinin ve sükût hâlinin belirgin bir şekilde işlendiğini görüyoruz. Yazı sürecinde ilham kaynağınız/ kaynaklarınız nedir? Bir metne başlarken önce duygu mu beliriyor yoksa mesele kendini dayatıyor mu?

Önceleri şiir ve öykü yazıyordum ancak zaman içerisinde çocuk edebiyatına doğru bir yönelim oldu. İlk kitabım da *Güneşe Yolculuk* isimli Peygamberimizin hayatına yönelik çocuk romanı oldu. 23 yaşındayken kaleme aldığım bu kitap, o dönemin çocukları tarafından çok sevildi. Bunun nasıl geliştiğini aslında ben de tam anlayamadım. Şiir ve öykü yazarken, çocuk edebiyatı da bu kadar revaçta değilken bana Efendimizin hayatıyla ilgili bir çocuk romanı yazma teklifi geldi. O zamanlar için çok yeni bir fikirdi. Sonra o kitap, TYB ödülünü de alınca arkasından devamlı projeler geldiğini söyleyebilirim. Çok sayıda çocuk kitabım var ama, şunu yazabilir misiniz, şeklindeki teklifin dışında yazdığım bir ya da iki kitabım var. Soluksuz şekilde çocuk edebiyatına ve o dünyaya yönelik eserler kaleme aldım hayatımın bir döneminde. Çok da mutluyum bundan. Çünkü çocuklarla yan yana gelmek çok güzel bir duygu. Hiç tahmin etmediğiniz neticeler alabiliyorsunuz. Sonrasında bu kitaplara yönelik çocuklardan almış olduğum sorular Allah'ın beni çok güzel

bir işte kullandığı kanaatini bende uyandırdı. Nasibin beni bu yöne itmesinden çok memnunum. Bunların dışında şiir ve öykülerim devam ediyor. *Kintsugi* isimli öykü kitabım var. Bunların hepsinin kendine ait bir dünyası oluyor. Sanki çok farklı alanlarda çalışıyormuşum gibi gözükse de ortak noktaları yazmak ve bununla ilgili hayal kurdurtmak. Çocuk edebiyatında bulunurken orada biraz zihnimin daraldığını, çok iyi şeyler göremediğimi düşündüğüm zaman yetişkin edebiyatına sığıyorum. Orada iyi şeyler göremediğimi düşündüğüm zaman tiyatroya, orada göremediğim zaman animasyona geçiyorum. Bu geçişlerimin tamamının merkezinde yazma oluyor.

Bir metine başlarken bazen duygunun bazen de meselenin kendini dayatması hâkim olur diye düşünüyorum. Şiir, içe doğru işleyen bir sanat olduğu için onda duygu çok önemlidir ancak öykü daha çok gözleme, çocuk edebiyatı ise hayale dayalıdır. Dolayısıyla bunlarda şiirin aksine dışarıya yönelik adım atmanız gerekir.

“Benim için bir imkân” dediğiniz şiiri, diğer edebî türlere katkısı bakımından nasıl değerlendirirsiniz? Yazma yolculuğunuzda onun yerine dair neler söylersiniz?

Benim için çok önemli olan ve çok sevdiğim şiir, diğer yazı alanlarımda temel taşı oldu. Bir öyküyü yazarken de çocuk edebiyatında bir dünya kurgularken de şiirden hareket ediyorum. Bu anlamda şiirle başlamış olmam hem kendisiyle hem de diğer türlerle

ilgili eserler üretmemde olumlu katkı sağladı. Şiirle uğraşırken dille çok yakın bir irtibata geçiyorsunuz ve kelimelerin içine içine giriyorsunuz; normalde yan yana gelmeyen kelimeleri dizip onların musikisine bakıyorsunuz. Düz yazıda hele hele romanda musikiye hiç bakmayız. Şiirde ise onun uyumunu arıyorsunuz, farklı kelimeleri farklı anlamlarıyla kullanıyorsunuz. Bu da Türkçeyle ilişkimi bambaşka bir hâle getiriyor. Bir romandaki ya da öyküdeki konuyu anlatmanın dışında onun nasıl anlatılacağı kısmına dikkat etmeyi sağlıyor.

Yazılarınızda hem kişisel hikâyeler hem de toplumsal meseleler iç içe geçiyor; gündelik hayatın, yaşadığımız sokağın, şehirlerin ve onların sakinlerinin hikâyeleri bir anda edebiyatın ve şiirin renkleriyle süslenmiş hâlde karşımızda beliriyor. Sizce iyi bir metnin bireysel olanla toplumsal olanı buluşturma şekli nasıl olmalıdır?

Bu soruyu yıllar önce almış olsaydım farklı cevap verirdim. Çünkü eskiden benim meselem, hakikaten sanattı ve sanat için çevreyi gözlüyordum. Şimdilerde ise merkezimde “insan” var, elbette onu kuralına uygun ve estetik bir şekilde sunmalıyım. “Ben insanları çok seviyorum ve insanlara yardım etmek istiyorum. Bu yüzden bugünkü bütün ameliyatları ben yapacağım.” diyen bir manifaturacı olamaz. Bunun gibi ben de, “İnsanı çok seviyorum bu yüzden yazıyorum.” diyemem. Önce bir

sanatçı kimliğimin olması lazım ama şu anda merkezime insanı alıyorum ve insanları tanımayı çok seviyorum. Çok fazla seyahat ediyorum. Dünyanın her yerindeki insanlarla konuşmayı, onların dertlerini dinlemeyi ve onlara yardımcı olmayı seviyorum. Bunu da edebiyatın içine çekiyorum. On sene önce, bu işten başka bir iş asla yapamam, derdim ama şunu itiraf edebilirim ki burada olmayı çok seviyorum ve ömrümün sonuna kadar yazmak isterim. Ancak Allah beni başka bir işte kullanmak isterse de onun için artık inat etmem. Ben artık sürprizlere daha açık bir hâle geldiğimi düşünüyorum ve açık olmayı seviyorum. Edebiyat kalesinin içerisinde belli kurallarla hareket etmeyi bırakarak sokağa çıkıp Buda’nın sarayını terk edip de sarayın dışındaki hayatı keşfetmesi gibi ben de hayatı yeniden yorumlamayı öğrendim herhâlde ve bulunduğum yeri de seviyorum.

Yıllar öncesinde çeşitli önemli edebiyat ödüllerine layık görüldünüz. En son Necip Fazıl Ödüllerinde “Çocuk Edebiyatı” dalında ödüllendirildiniz. Yazarlık serüveniniz ve üretim motivasyonunuz açısından bu ödüller dünyanızda nasıl karşılık buluyor?

Ödüllerin yapılan işin görülür kılınması, şahit tutulması açısından önemli bir yanı var. Her ne kadar “Mesele ödül değil; önemli olan yazmaktır.” diyenler olsa da ödüllerin yazarlar için mühim olduğuna inanıyorum. Çünkü takdir görmek ve bunun ödülle taçlanması güzel bir

Kitap yazıyorsanız bir alt metniniz, bir felsefeniz olmak zorunda. Metinlerimizde okuyucuyu bir düşünceye, bir dünyaya davet ediyor olmamız gerekiyor.

duygu. Çocuğunuz bile, “Anne sen ne kadar iyi bir annesin.” dediğinde bu sözden hoşnut olabiliyorsunuz. Çünkü yaptığınız işin görüldüğünü fark ediyorsunuz. Yazar, bir eser meydana getirebilmek için çokça çabalar, uğraş verir. 20 yıldır aynı ameliyatı yapan bir doktor gibi her an aynı eseri ya da benzerini ortaya koyamayabilir. Hatta uyandığı bir sabah artık yazı yazamayabilir. Dolayısıyla böylesi zor bir uğraş içerisinde olan yazarların yaptığı işlerin görülür kılınması olan ödüller mühimdir ve o yazar için de önemli bir motivasyon kaynağıdır.

Son dönemlerde özellikle yurt dışına yönelik seyahatler yapıyorsunuz. Bu seyahatlerin öncelikle duygu dünyanıza sonrasında da yazın hayatınıza olan etkilerini duymak isteriz; gittiğiniz şehirler ve karşılaştığınız insanlar hayatınızda nasıl karşılık buluyor?

Seyahati çok seviyorum çünkü bana düşünme imkânı veriyor. Turistten ziyade seyyah kafası ile gezdiğimi düşünüyorum. Benim yön duygum yoktur; Üsküdar'da da kayboluyorum Hindistan'da da. O yüzden kaybolunca ne yapacağımı ve nasıl hareket edeceğimi biliyorum. Gezdiğim yerlerin tarihi bana bir şeyler öğretse de oradaki yerel insanlarla konuşmayı çok seviyorum. Bunların hepsinin bir kimliği var ve yazılarıma onlardan serpiştirmek benim için çok kıymetli. Seyahat, yazarın muhayyilesini ve yazın dünyasını zenginleştiriyor. Ayrıca farklı coğrafyaların edebiyat eserlerini okumak beni mutlu ediyor. Bunları zihnimde birleştirdiğim zaman kendi metnime daha zengin döndüğümü düşünüyorum. Bu seyahatler esnasında bazı coğrafi güzellikleri görmenin de etkisi başkadır. Mesela okyanus benim için çok özeldir. Okyanusu ve onun üzerinde gerçekleşen o gelgitteki tavırları özleyorum. Buradaki denizin ve okyanusun kendine ait huyları olduğunu buraları gezmeden coğrafya kitaplarından anlamanız mümkün değil. İşte bütün bunlar, metinlere tat katan unsurlar.

Çeşitli platformlarda yazarlık eğitimi veren biri olarak bu işin yolcularına tavsiyeleriniz neler olur? Hem yazınsal hem de insani açıdan hangi temel noktalara dikkat etmeliler?

Evvela, okumanın ve gözlemlemenin çok önemli olduğunu söyleyebilirim. Her yiğidin yoğurt yiyeşinin farklı

olduğunu unutmadan taklit ya da rekabet meselesine dikkat etmelerini öneririm. Genç yazar arkadaşların düşmüş olduğu handikaplardan biri birbirlerini kolaçan etmeleridir. Bu durum, farklı meslek grupları arasında da yaşanır. Ancak yazarlık yolculuğuna çıkmış arkadaşların kendisine odaklanması, başarılarını ya da başarısızlıklarını karşısındaki üzerinden ölçme hatasına düşmemeleri gerekir. Yazarlığın ilk safhalarında, "O öyle yazıyor, ben yazamıyorum. Onların hepsi yaptı, ben yapamıyorum." gibi düşüncelerden uzak durmaları gerekiyor. Atölyelerimizde, yazmanın nasıl bir şey olduğunu öğretmeden önce düşünme eğitimleri veririz. Estetik yazmayı bilebilirsiniz ancak ne yazacağınızı bilmedikten sonra bunun çok anlamı kalmıyor. Çalışmalarında psikolojiden ve felsefeden istifade ediyor, hem öğrencilerime hem de bu yolculuğa çıkmış arkadaşlara tavsiye ediyorum. Kitap yazıyorsanız bir alt metniniz, bir felsefeniz olmak zorunda. Metinlerimizde okuyucuyu bir düşünceye, bir dünyaya davet ediyor olmamız gerekiyor. Bunun için de ilk başta kendimizin bir dünyaya sahip olması lazım. Derin ve anlamlı düşünme üzerine kendimizi geliştirmeli ve bir şeyi gördüğümüz gibi değil farklı veçheleriyle ele alıp metinlerimize uygulayabilmeliyiz. Bunu hallettikten sonra güzel yazmayı ve etkili cümle kurmayı öğrenmek daha kolay olacaktır diye düşünüyorum.

Öz Geçmiş

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünden mezun olan Ayşe Sevim, 2004 yılında yayınlanan ilk kitabı *Güneşe Yolculuk* adlı eseriyle Türkiye Yazarlar Birliği (TYB) ödülünü aldı. Ağırlıklı olarak çocuk edebiyatı alanında olmak üzere farklı türlerde eserlere imza atan Sevim *İşlenmemiş Suç* adlı şiir kitabıyla ESKADER'in "En İyi Şiir Kitabı" ödülünü kazandı. Yazarlık ve editörlük birikimini eğitim alanına taşıyarak 2018 yılında Netyazı Online Eğitim Platformu'nu kurdu. Platform, kültür sanat kanalı olmanın yanında pek çok STK ile gönüllü işlere imza attı. 15 Temmuz kahramanlığını konu edinen *Ne Sandın* başlıklı şiiri TRT ekranlarında yayınlandı. Çocuklara yönelik komedi türündeki *Hikâyelerle Çocuk Tiyatrosu* başlıklı oyunları, televizyon ekranlarında seyirciyle buluştu. Özel tiyatrolar için pek çok çocuk oyunu yazdı. *Tay 2: Ebabel Takımı*, *Tay 3: Endülüs ve Evrenin Merkezine Yolculuk* animasyon filmlerinin senaristlerinden biri olarak çalıştı. Evli olan Sevim'in birbirinden kıymetli üç evladı vardır.

OKUMAK

■ **Cuma GÖKDUMAN**
Mersin Müftülüğü VHKİ

Okumak; sonsuzluğa yapılan yolculuktur.

Okumak insanın en güzel meşguliyetidir. Okumak aydınlanmak ve aydınlatmaktır.

Okumak etrafına pozitif bir enerji vererek yaşayışımızı en doğru şekilde tertip etmektir. Hatta okumak en güzel yoldaş ve arkadaşdır. Hayata ve tüm insanlığa faydalı olmaktır. Yaşayışımızı güzelliklerle süsleyerek artı değer katmaktır. Hayatta ben de varım diyebilmektir.

Okumak bir eylem, hareket ve uğraştır. Tarihe yön vererek bilgi denizinde yüzerek kulaçlar atmak, engin denizlerde yüzmektir. Engelleri bilgiyle ve azimle aşmaktır. Yokuşları hiç yorulmadan çıkabilmektir. Darda kalan arkadaşımıza yardım elini uzatarak onu da çekip çıkarmaktır. Yürüdüğümüz yolun sahibinin Allah olduğunu bilerek yolda yürütene de yolun sahibine de şükreden kul olmaktır. Karlı dağları aşarken bembeyaz, yumuşacık kar tanesinin insana verdiği huzuru, bereketi, bolluğu düşünebilmektir. Şairin diliyle, "Yol onun varlık onun gerisi hep angarya." diyebilmektir.

Okumak kendini geliştirmek, yetiştirmek ve hayata hazırlamaktır. Her kelimenin altındaki manaya vâkıf olmaktır. Zaman zaman bizleri düşündüren noktaları iyi kavramak ve tefekkür etmektir. Tarihin derinliklerinden bilgileri çekip çıkararak insanlığın hizmetine sunmaktır. Tarih ile bugün arasında bir köprü kurmak ve bu eylemden de ayrı bir gönül huzuru duymaktır. Okumak, okuduğunuz alan başta olmak üzere diğer alanlarda da kendini güçlü hissetmektir.

Okumak kelimelerle dans etmek, harflerle sanki yapboz oynamaktır. Her satırda her sayfada her paragrafta ayrı bir kelime ile tanışmak, hafızamızı zenginleştirmektir. Kelimeleri hâlden hâle çevirerek bir eser meydana getirmektir. Beynimize jimnastik yaptırmak, pasif hâlden aktif hâle getirmektir. Kelimeleri, harfleri yerli yerince sıralayarak anlamlı cümleler kurabilmektir. Ustaca olmasa da arzu hâlimizi anlatabilmektir.

Okumanın yaşı yoktur; her yaşta her fırsatta ve her yerde okuyabiliriz, okumalıyız. Büyükler derler ki, "Bulunan her fırsat ve mekân okumak için en uygun zamandır." Hatta öyle okumalıyız ki pür dikkat kesilmeliyiz. Yine büyüklerin ifadesiyle, "Sanki cepheye düşman bekliyor." gibi dikkat kesilerek okumalıyız.

Okumak üslubumuzu güzelleştirmek, dilimizi ustaca kullanmak, etkili bir hitabet sergilemektir. Zihnimizi cilalayıp parlatmaktır. Hafızamızı güçlendirmek, okuduğumuzu anlamak, anladığımızı ise unutmamaktır. Okuduklarımızı, dinlediklerimizi genişçe yorumlamak farklı açılardan değerlendirmektir. Ufkumuzu genişleterek görünmeyen yarınları görebilmektir. Ayrıca yarınların iyi veya kötü günlerini tahmin ederek tedbir almaktır. II. Abdülhamit Han bir sözünde der ki; "Basiret işin başıdır." Yani okumak yarınları görmek, tedbir almak ve uyanık olmaktır. İşte bu ancak

bilgi ile okumak ile olur. Kısaca bakmakla değil görmekle olur.

Okumak bilgiye âşık olmaktır. Herkesin bir Leyla'sı vardır. İlim sevdalısının Leyla'sı ise okumak, öğrenmek, araştırmaktır. İlim için Ferhat olmak, Kerem olmaktır. İğne ile kuyu kazmak ama iğneyi kırmamaktır. Testi ile su taşımak ama testiye düşürmemektir. Okumak öğrenmektir, yazabilmektir. Yazmak ise yaşamaktır. Hayata altın harflerle olmasa da küçük bir nokta kadar iz bırakabilmektir.

Okumak denilince benim için hayat durur. Saat ve zaman durur. Çünkü hayatı da zamanı da anlamlandıran okuma eylemi hareket hâlinde. Okumak yürüyen bir canlı olmaktır. Hayatı bilgiyle gören, bilgiyle anlayan, bilgiyle süzen harekettir. Okumak hayata can vermek, kan vermektir.

Okumak bir eylem, hareket ve uğraştır. Tarihe yön vererek bilgi denizinde yüzerken kulaçlar atmak, engin denizlerde yüzmektir.

Gönül kırmamak, bir karıncayı dahi incitmemektir. Bütün varlıkları Allah'ın yarattığını bilerek saygı göstermek, değer vermektir. Gönül kazanmaya çalışmak, kazanılan gönüllerle birlikte hayatı sürdürmektir. Yunus Emre'nin diliyle, "Yaratılanı yaratandan ötürü hoş görmektir." Okuyarak şefkati, merhameti, adaleti, saygıyı, paylaşmayı öğrenmektir. Yağan her bir kar tanesinin gökyüzünden yere düşünceye kadar birbirine değmediğini öğrenmek, her bir kar tanesinin de birbirine benzemediğini bilmektir.

Okumak sadece bilgi dolu olmak değildir. Okumak vatana, millete, devlete, hayvana, tabiata kısaca her şeye yararlı olmaktır. Yani halkımızın tabiriyle adam olmaktır. Okumak, seni büyüten ve okutan ana babaya vefalı olmak, verilen bir emeğin ve hizmetin gereği şükranla ellerine sarılmaktır. İşte okumanın ve adam olmanın özü budur. Bilgili olup da kötüye yordüğümüz zaman veya adam olmanın vasıflarını üzerimizde taşımadığımız zaman okumanın da bir kıymetiharbiyesi yoktur.

Ben okudukça bilgilendiğimi, aydınlandığımı görüyorum, bundan ayrıca mutluluk duyuyorum. Okumak beni tarihimle, hayallerimle, umutlarımla birlikte büyütüyor. Okurken aynı zamanda dinleniyorum. Neden okumadım, okuyamadım, keşke okusaydım gibi önü arkası gelmeyen pişmanlıklarım olmuyor. Bundan daha güzel ne olabilir ki...

BEKLEMENİN SABIRLA İMTİHANI

■ Mustafa UÇURUM

Beklemek, hayatın en temel gerçeklerinden biri. İnsan, doğumundan ölümüne kadar bir şeyleri beklemek zorunda kalır. Kimi zaman bir otobüsü bekleriz kimi zaman sevdiklerimizin gelmesini kimi zaman da hayallerimizin gerçekleşmesini. Hepsinin ayrı bir duygu seli vardır. Pencereden çocuğunun okuldan gelişini bekleyen anne ile hastaneden gelecek haberi bekleyen iç savaşı birbirinden çok uzak. İnsan duyguları kadar bekleme duyguları da farklılık gösterebilir.

Beklemek, zamanın akışına teslim olmak, sabrın sınırlarını zorlamak ve içsel bir dinginlik arayışı olarak kişiden kişiye değişir. Beklemek meselesine nasıl baktığımız önemli. İyi ve kötü yönleri var bu durumun. Bir zamanlar mektup beklemek vardı. Postacı yolu gözlenirdi. Bu iyi. Bir de gelecek kötü bir haberin kapıyı çalacağını beklemek vardı.

Bu da kötü. Ne olursa olsun beklemek, hiç de kolay bir şey değil. Özellikle de bekletilmek, insanın sabrını ve metanetini sınanan bir deneyime dönüştürüyor çoğu kez.

Beklemek, insanın kontrol edemediği durumlarla yüzleşmesini gerektirir. Bir randevuya zamanında gitmişsinizdir ancak karşınızda maalesef kimse yok. Ya da bir iş sonucu için günlerce, haftalarca beklemeniz gerekiyor, çalacak bir telefon ve oradan gelecek haberin heyecanı bekliyorsunuz ama ses yok. Sabrınız bitiyor ve soruyorsunuz, sizin evraklar kaybolmuş. İşte sabır sınırlarının patlama noktasıdır o an. Bu tür durumlarda beklemek, pasif bir eylem olmaktan çıkar ve aktif bir sabır sınavına dönüşür. Bu süreçte, sabrın sınırları zorlanır ve kişi, kendi iç dünyasında bir hesaplaşma yaşar. Ya düşünür düşünür kendini yiyip bitecek ya da bir patlama

İnsanın beklemekle sınanması, aslında onun hayata karşı duruşunu da şekillendirir. Sabır, bir erdemdir ve beklemek, bu erdemi geliştirmek için bir fırsattır. Beklerken öğreniriz: Zamanın değerini, sabrın gücünü, öfkenin bizi nasıl tükettiğini ve dinginliğin bizi nasıl beslediğini.

gerçekleşecek. O nokta çok hassas bir terazidir.

Bekletilmek ise beklemekten daha zorlu bir deneyimdir. Çünkü bekletilmek, bir anlamda kişinin zamanının değersizleştirilmesi, önemsenmemesi hissini de uyandırmıyor değil. İnsan bekletildikçe öfke ve hayal kırıklığı gider gelir içinin duvarlarında. Ancak tam da bu noktada, bekletilmenin bir sınav olduğunu fark etmek gerek. Bu sınav, kişinin sabrını, öfkesini kontrol edebilme becerisini ve olaylara nasıl tepki verdiğini ölçer. Bekletilmek, insanın kendi iç huzurunu koruyabilme yeteneğini test eder.

İnsanın beklemekle sınanması, aslında onun hayata karşı duruşunu da şekillendirir. Sabır, bir erdemdir ve beklemek, bu erdemi geliştirmek için bir fırsattır. Beklerken öğreniriz: Zamanın değerini, sabrın gücünü, öfkenin bizi nasıl tükettiğini ve dinginliğin bizi nasıl beslediğini. Beklemek, bir anlamda kendimizle baş başa kalmaktır. Bu süreçte kendi içimize döner, zihnimizi ve kalbimizi dinleriz. Beklemek bize sabretmeyi öğretirken aynı zamanda kendimizi tanımamıza yardımcı olur. İnsan beklerken en çok da kendi iç sesiyle baş başa kalır.

Beklemek her zaman bir sonuca ulaşmak anlamına gelmez. Kimi zaman beklediğimiz şey gerçekleşmez, umduğumuz sonuçlar ortaya çıkmaz. Bir

limanda çok uzaklardan gelecek bir gemiyi beklemek gibi bir hayal âleminde de olabilir insan. Ya da bir deniz fenerinde çok uzaklardan yanacak bir ışığı beklemek gibi soğuk, sessiz ve çokça dalgın bir beklemek de olabilir yaşananlar. İşte bu durumlarda, beklemek bir hayal kırıklığına dönüşebilir. Ancak unutmamak gerekir ki beklemek sürecinde kazandığımız sabır ve güç, hayatın diğer alanlarında bize rehberlik eder. Beklemek bizi olgunlaştırır, güçlendirir ve hayatın belirsizliklerine karşı daha dirençli hâle getirir.

Kimileri beklerken güçlenir kimileri ise beklemekle yorulur. Bir hastanın iyileşmeyi bekleyişi, gurbetteki birinin memleketine kavuşma özlemi ya da bir annenin çocuğunu özlemle bekleyişi... Yeni baba olacak birini düşünün. Gelecek haberi beklerken tükenen saatlerin tik takları âdeta beynine iner durur. İyi geçmiş bir sınav sonucunu beklemek insanın tüm duygularını teyakkuza geçiren bir sarsılma yaşatır kişiye. Bu bekleyişlerin her biri sabrı büyütür, duyguları olgunlaştırır. Beklerken insan, zamanı daha derinden hissetmeye başlar. Geçmişi düşünür, geleceği tasavvur eder ve içinde bir hesaplasmaya girer.

Beklemekle sınanan insan, aslında hayatın kendisiyle yüzleşir. Çünkü hayat, büyük oranda beklemekten ibarettir. Hep bir şeyin gelmesini, başlamasını, sonuçlanmasını bekleriz. Fakat esas mesele, beklerken ne öğrendiğimizdir.

Beklemek sabrı öğretir; sessizliği, derinliği ve umudu öğretir. Ta ki köprüleri atana kadar sürer bu mücadele.

Beklemek ve bekletilmek, insanın sabırla sınandığı bir süreçtir. Bu süreç, bazen zorlu bazen de öğreticidir. Ancak her durumda, beklemek bize kendimizi keşfetme fırsatı sunar. Sabrın gücünü anlamak, öfkeyi kontrol etmek ve iç huzuru korumak beklemekle gelen en büyük kazanımlardır. Hayat, beklemekle geçer belki ama asıl olan, bu bekleyişi anlamlı kılmak ve ondan bir ders çıkarmaktır.

GEÇMİŞTEN GELECEĞE KÖPRÜ: **BURSA'NIN** TARİHİ MEKÂNLARI VE **MÜZELERİ**

■ Sümeyra YAMAN

Bir toplumun geleceğini şekillendiren önemli unsurlardan biri geçmişle kurduğu bağıdır. Bu bağın en güçlü halkalarını ise tarihî mekânlar ve müzeler oluşturur. Bir müzenin sessiz salonları ya da yüzyıllar öncesinden kalan bir yapının taş duvarları, insanlara yalnızca bilgi vermez; aynı zamanda bir kültürün ruhunu hissettirir. Bu nedenle tarihî mekânlar ve müzeler, ziyaretçilerini hem bireysel hem toplumsal anlamda destekler. Geçmişin izlerini doğrudan görmek, kitaplarda okunan olayları gerçek

mekânlarla ilişkilendirmek, tarihin bir anlatı olmaktan çıkıp yaşamın parçası hâline gelmesini sağlar. Bir Osmanlı sokağında yürümek, bir antik kentin tiyatrosunda oturmak, bir savaş müzesinde askerlerin eşyalarını görmek yüzlerce yıl önce yaşamış insanların hayatlarına dair empati kurmayı sağlar. Her tarihî yapı; bir mimarlık eseri, her müze objesi geçmişin sanat anlayışının bir yansımasıdır. Bu nedenle tarihî mekânlar insanlara yalnızca bilgi değil aynı zamanda estetik bir deneyim kazandırır.

Bursa, yeni nesillerin tarih bilincini güçlendirebileceğimiz, tarihle sağlam bağlar kurdurabileceğimiz, hep beraber canlı bir tarih sahnesine şahitlik edebileceğimiz nadide şehirlerimizden biridir. 1326'da Osmanlıya başkent olduğundan beri siyasal, ekonomik ve kültürel anlamda çok evreler geçirmiştir. Tarih ile doğanın iç içe geçtiği şehirde, Uludağ'ın eteklerine yaslanan mahalleler, geleneksel Osmanlı evlerinin ahşap-taş kompozisyonları, han ve hamamların kentsel yerleşimi, camilerin dizilimiyle yaşayan bir müze gibidir. Yalnızca Osmanlı'nın ilk başkenti değil aynı zamanda medeniyetler arası bir buluşma noktası olan Bursa tarihten günümüze camileri, külliyesi, hanları, hamamları, türbeleri, müzeleri, sanatı ve zanaatıyla süreklilik duygusunu canlı tutan bir tarih kentidir. Bu abidevi örneklerden sadece birkaç tanesini zikretmek gerekirse aşağıdaki eserleri verebiliriz.

Bursa Ulu Cami: Şehrin en ihtişamlı tarihî eseridir. 20 kubbeli yapısıyla Türk-İslam mimarisinin en önemli eserlerinden biri olan Ulu Cami tarih meraklıları için olağanüstü bir başyapıttır. Mimarı kesin olarak bilinmemekle beraber cami ve külliye I. Bayezid tarafından yaptırılmıştır. İlk planlandığında cami, medrese, hamam, bedesten ve dükkânlardan müteşekkil bir

küllîye hâlinde tasarlanmıştır. Şimdi ise hamam haricinde diğer alanlar işlevlerini sürdürmektedir. Caminin içi o dönemin usta hattatlarının yazılarıyla bezenmiştir. Ceviz ağacından yapılmış künde-kâri minberi bir şaheserdir. Minarelerin kaideleri ve küpleri mermerden, yuvarlak gövdeleri tuğladandır. Dev hat levhalarının estetiği, mihrabın işçiliği ve caminin bütünsel atmosferi, ziyaretçiye yalnızca bir ibadethane değil yaşayan bir müze örnekliliği sunar.

Yeşil Türbe: Osmanlının erken dönem mimarisinde ulaştığı estetik düzeyin en yetkin göstergelerinden biridir. I. Mehmed (Çelebi Mehmet) için inşa edilen türbe, Osmanlı mimarisinde çinçiliğin ve bezeme sanatının en başarılı örneklerini bünyesinde taşır. Türbenin dış cephesini kaplayan çinilerin canlı yeşil-turkuaz tonları yapı değişse bile kent belleğinde asırlardır yer eden simgesel bir renk oluşturmuştur. İç mekândaki çiniler, hat sanatları ve geometrik motifler ise türbeyi bir mimari yapıdan çıkarıp

Yeşil Türbe

Gölyazı

âdeta sanat şaheseri hâline dönüştürür. Yeşil Türbe, yalnızca bir hükümdarın ebedî istirahatgâhı değil aynı zamanda erken dönem Osmanlının sanat anlayışını, estetik zevkini ve manevi derinliğini yansıtan bir başyapıttır.

Koza Han: 1491 yılında II. Bayezid tarafından yaptırılmıştır ve yüzyıllardır Bursa'daki ipek ticaretinin kalbidir. Adını, ipek böceği kozalarının burada alınıp satılmasından alır. Osmanlı döneminde dünyanın sayılı ipek merkezlerinden biri olan Koza Han yalnızca bir ticaret hanı değil aynı zamanda tüccarların, zanaatkârların, seyyahların ve yerel halkın buluşma yeri idi. Avlusundaki çınarın gölgesi bugün bile hanın çok katmanlı tarihini fısıldar altındakilere. Bir yanda dükkânlarda hâlâ süren ipek satışı diğer yanda çay bahçelerinde oturan dükkân komşuları ve alışveriş sonrası dinlenen müşteriler yıllardır süren bir geleneğin canlılığını gösterir.

Bursa'nın tarihi yalnızca Osmanlı dönemi ile sınırlı değildir; şehir çok daha eski uygarlıkların da merkezi olmuştur. İznik Roma Tiyatrosu, İznik Antik Surları, İznik çinisi atölyeleri ve Ayasofya Orhan Camii ile İznik başlı başına bir açık hava müzesidir. Hristiyanlık tarihinde de önemli bir yere sahip olan İznik, kültürel çeşitliliğin ve uzun soluklu bir tarihin şahitliğini yapmaktadır.

Gölyazı: Apollonia Antik Kenti'nin üzerine kurulmuş olup tarih ve doğanın birleştiği ender mekânlardandır. Taş sokakları, eski evleri, göl kıyısındaki balıkçı tekneleri... Bunların hepsi tarihin yalnızca kalıntılarla değil günlük yaşam biçimleriyle de sürdüğünü gösterir.

Aktopraklık Höyüğü

Arkeoparkı: Neolitik çağa yolculuk yapılmış hissini verir. Bu arkeopark, Bursa'nın tarihini binlerce yıl geriye taşıyarak ziyaretçilere eşsiz bir deneyim sunar. Etkileşimli alanlar, eski yaşam biçimlerinin canlandırılmaları ve kazı alanları

özellikle gençler için tarih bilincini oluşturmaya yönelik etkileyici öğelerdir.

Bu tarihî mekânların yanı sıra Bursa'nın müzeleri de çoğu zaman sessiz ve fakat taşıdıkları hikâyeler itibarıyla yüksek bir sesle konuşur bizlerle.

Bursa Kent Müzesi:

Şehri anlamanın ve tanınmanın yolunun geçtiği mahallerdendir. Bu müze, Bursa'yı bir şehir olmanın ötesinde kültür taşıyıcısı olarak bizlere tanıtır. Geleneksel zanaatlar, esnaf loncaları, kentin sosyal dönüşümü, göç hikâyeleri, tekstilin şehre kattığı ekonomik değer ve hatta gündelik yaşam kültürü... Hepsi modern bir anlatım diliyle kurgulanmış salonlarda ziyaretçilerini ağırlar. Bu müzeyi gezmek "Bir şehir nasıl olur?" sorusuna verilecek cevabı adım adım deneyimlemek gibidir; geçmişi korumanın geleceği şekillendirmedeki önemini hatırlatır.

Türk İslam Eserleri Müzesi:

İnanç, sanat ve inceliğin buluşma mekânıdır. Bu müze, sanat tarihine ilgi duyanlar için eşsiz bir cevher niteliğindedir. Hat levhalarındaki olağanüstü estetik, ahşap oymalarındaki ustalık ve çini örneklerindeki renk armonisi Osmanlı'nın inanç ile sanatı nasıl iç içe yoğurduğunu gözler önüne serer.

Merinos Tekstil Sanayi

Müzesi: Üretim kültürünün sessiz tanığı gibidir. Bursa'nın sanayi tarihindeki büyük

Koza Han

dönüşümünü anlamak için en doğru durak şüphesiz bu müzedir. Eski makinelerin hâlâ çalışma sesini duyuyormuş hissi bırakan düzeni, üretim süreçlerini detaylı anlatan panoları ve tekstil işçilerine ayrılan özel bölümleriyle bu müze, bir zamanlar hem Bursa'yı hem Türkiye'nin ekonomik yapısını şekillendiren bir sektörün hafızasını taşır. Bu müzeyi gezmek, yalnızca bir fabrikayı görmek değil emeğin tarihine tanıklık etmektir.

Halk Kıyafetleri Müzesi ve

Vakıf Kültürü Müzesi: Bursa'da sanat ve kültürü yalnızca büyük anıtlarla değil günlük yaşamın içindeki detaylarla da tanımak adına muhteşem yerlerdir.

Uluymay Osmanlı Halk

Kıyafetleri ve Takıları Müzesi:

Asırlar boyunca şekillenen kıyafet kültürünün estetik ve sosyolojik boyutlarını sergiler.

Bursa Vakıf Kültürü Müzesi:

Yardımlaşma, toplumsal dayanışma ve vakıf geleneğinin şehir hayatını nasıl şekillendirdiğini gösterir.

Sonuç olarak Bursa, yüzyıllar boyunca farklı uygarlıkların izlerini taşımış olup hem mimarisi hem kültürel dokusu hem de doğal yapısıyla âdeta yaşayan bir tarih atlası gibidir. İlk Osmanlı sultanlarının türbeleri, erken dönem Osmanlı mimarisinin sade ama güçlü üslubu ve şehrin dokusunu belirleyen külliyeler, Bursa'nın neden manevi ve mimari başlangıç noktası olarak anıldığını gösterir.

Yeşil Külliye'nin zarif çinileri, Orhan Gazi Külliyesi'nin sade mimarisi, Muradiye Külliyesi'nin derin tarihsel hikâyeleri ve Koza Han'ın tüccar kültürünü bugüne taşıyan atmosferi, kenti bir açık hava müzesi hâline dönüştürür.

Geçmişi anlamak, geleceği daha bilinçli, daha duyarlı ve daha güçlü bir şekilde inşa etmenin en sağlam adımıdır. Müzeler ve tarihî mekânlar işte bu adımın vazgeçilmez rehberleri olarak hayatımızda yer almalıdır. Bu bilinçle sizleri Bursa şehrimizin tarihî mekanlarını ve müzelerini ziyaret etmeye davet ediyorum.

Bursa Kent Müzesi

EKRAN SÜRESİ SENDROMU BAĞIMLILIKLA DEĞİL BİLİNÇLE YÖNETMEK

■ Ahmet Melih KARAUÇUZ

Modern bir ailenin akşam ev sahnesini hayal edelim: Aile üyeleri aynı salonda fakat herkes farklı bir ekrana dalmış durumda. Çocuklar tabletlerinin, gençler akıllı telefonlarının büyüüne kapılmış; ebeveynler ise ne yapacaklarını şaşırılmış. Dijital çağda hayatımıza hâkim olan ekran süresi, neredeyse kaçınılmaz bir gerçeklik hâline geldi. Özellikle çocuklar ve gençler, artık fiziksel oyun alanlarından çok dijital dünyada vakit geçiriyor. Bu durum, “ekran süresi sendromu” diyebileceğimiz yeni bir sınavı beraberinde getiriyor. Ebeveynler, bir yandan çocuklarının teknolojiyle uyum sağlamasını isterken diğer yandan da dijital bağımlılığın tuzaklarına düşmemeleri için kaygı duyuyorlar. Peki, çözüm nedir? Teknolojiyi tamamen yasaklamak mı yoksa bağımlılıkla değil bilinçle yönetmek mi?

Dijital Çağda Ekran Bağımlılığı: Yeni Neslin İmtihanı

Günümüzde çocukların ekrana maruz kalma süresi, önceki kuşaklarla kıyaslanmayacak kadar arttı. Yapılan güncel araştırmalara göre Türkiye’de 6-13 yaş grubu çocuklar günde ortalama 6,4 saatini ekran başında geçiriyor. Bu oranın pandemi döneminin etkisiyle daha da yükseldiği; çocukların %72’sinin önceki yıllara göre daha fazla ekran başında vakit geçirdiği tespit edilmiştir. Dünyada da benzer bir tablo var: İnsanlar genel olarak günde yaklaşık 6 saat 37 dakikalarını ekran karşısında harcıyor. Akıllı

telefonlar, tabletler, bilgisayarlar ve televizyonlar “dijital bakıcı” rolü üstlenerek çocukların günlük rutinine yerleşmiş durumda. Elbette dijital araçlar eğitimden iletişime pek çok fırsat sunuyor ancak kontrolsüz ve ölçüsüz kullanım, bir alışkanlıktan öte dijital bağımlılık hâlini alabiliyor.

Dijital bağımlılık, basitçe bir teknolojik araca düşkünlük olarak tanımlansa da aslında bunun çok daha fazlası bir durum. Uzmanlar, ekran bağımlılığının temel işaretlerini şöyle sıralıyor: Ekran başında geçirilen süreyi kontrol edememe, cihazlardan uzak kalınca boşluk veya depresyon hissetme, ekrana erişim engellendiğinde öfke ve saldırganlık sergileme, dışarıdaki sosyal faaliyetlere karşı ilgisizlik ve sorumluluklardan kaçınma. Bu belirtiler, dijital medyanın çocuklarımızı âdeta bir mıknaş gibi kendine çektiğini ve bırakmadığını gösteriyor.

Ekran başında aşırı zaman geçirmenin çocuklar ve gençler üzerinde çok boyutlu etkisiyle karşı karşıyayız bugün. Fiziksel açıdan hareketsizliğe bağlı problemler öne çıkıyor. Uzun süre aynı pozisyonda oturup ekrana bakan çocuklarda obezite riski artıyor; kas ve iskelet sistemi olumsuz etkileniyor, duruş bozuklukları görülebiliyor. Mavi ışığa maruz kalmak, uyku düzenini bozarak özellikle gelişim çağındaki bireylerin derin uyku (REM) evresini kısaltıyor. Bu da çocukların yeterince dinlenememesine, bağışıklık sistemlerinin zayıflamasına

yol açabiliyor. Göz sağlığı da tehdit altında: Küçük yaşta sürekli yakından ekrana bakan çocuklarda miyopi (uzağı görememe) vakalarının hızla çoğaldığı, gözlük kullanımının erken yaşlara indiği bildiriliyor.

Ruhsal ve zihinsel etkiler de en az fiziksel olanlar kadar kaygı verici. Devamlı ekran uyarılarına maruz kalan bir beynin dikkat eşiği yükseliyor; çocuklar sakin bir etkinlikte çabucak sıkılıp odaklanmakta güçlük çekiyorlar. Araştırmalar, günde 3 saati aşan ekran süresinin ergen ve genç yetişkinlerde depresyon ve anksiyete riskini belirgin şekilde artırdığını ortaya koyuyor. Spesifik olarak günde 4 saatten fazla televizyon izlemenin panik atak belirtileriyle, 4 saatten fazla bilgisayar kullanımının ise anksiyete ve sosyal fobi semptomlarıyla ilişkilendirildiğini görüyoruz literatürde. Sürekli değişen hızlı dijital içerikler, çocukların dikkatini dağıtarak derin düşünme ve öğrenme becerilerini köreltebiliyor. Küçük yaşta ekranla tanışan çocuklarda ise dil gelişiminde gecikmeler, sınırlı kelime hazinesi ve sosyal iletişim becerilerinde zayıflık gözlemlenebiliyor. Hatta 2 yaşın altındaki bebeklerin ekran maruziyetinin, normal gelişim seyrini olumsuz etkilediği; 3-4 yaşlarında iletişim ve günlük yaşam becerilerinde eksikliklere, ilerleyen yıllarda motor gelişimde sorunlara yol açabildiği yine yapılan çalışmalarda karşımıza çıkan bulgulardan.

Öte yandan, ekran bağımlılığı çocukların arkadaşlık ilişkilerini de olumsuz etkiliyor. Ergenlik

çağındaki gençlerde aşırı ekran kullanımı; aile ve akran ilişkilerinde kopukluk, içe kapanma ve akademik başarıda düşüş olarak kendini gösterebiliyor. Nitekim uzmanlar, teknolojiye sınırlanmayan çocuklarda derslere ilgisizlik, sorumluluklardan kaçma hatta okul devamsızlığı gibi sonuçlarla karşılaşıldığını belirtiyor. Dahası, davranışsal sorunlar da baş gösterebiliyor: Ekran karşısında çok vakit geçiren çocuklar, cihazdan uzak kalmaları gerektiğinde daha çabuk öfkelenip agresif tavırlar sergileyebiliyor. Ailelerinin koyduğu kurallara karşı direnç gösteren, sürekli “biraz daha” oyun veya video için ısrar eden çocuk profili artık hepimize tanıdık.

Ekran Süresinin Denetlenmesi ve Bilinçli Yönetimi

Tüm bu tablo karamsar görünse de her şeyde olduğu gibi burada da çözüm mümkündür. Kilit nokta, çocukları dijital dünyadan tamamen koparmak yerine onlara bilinçli ve dengeli kullanım alışkanlığı kazandırmaktır. Bu noktada en büyük görev anne ve babalara düşüyor. Ebeveynler, bir yandan çocuklarının dijital çağın gereklerine ayak uydurmasını sağlamalı, diğer yandan da onların ruhsal ve bedensel sağlıklarını korumalıdır. Bunun yolu, tutarlı bir denetim ve iyi bir rol model olmaktan geçer. Uzmanlar da ebeveynlerin kendi ekran kullanım alışkanlıklarını gözden geçirip çocuklara göre düzenlemeleri gerektiğini vurguluyor. Ailece uygulanacak basit kurallar

konulabilir: Örneğin, yemek saatlerinde televizyon ve telefonların kapalı kalması; haftanın belli günlerinin evde “ekransız aile etkinliği” günü ilan edilmesi; yatmadan bir saat önce tüm cihazların kenara konulması gibi küçük değişiklikler büyük farklar yaratacaktır. Bu tür dijital detoks zamanları, hem aile içi iletişimi güçlendirir hem de çocuğa öz denetim becerisi kazandırır.

Ekran süresini yönetmede bir diğer önemli adım sınırlar belirlemektir. Sağlık otoriteleri, yaşa göre ekran süresi limitlerinin aşılmamasını tavsiye ediyor. Örneğin Sağlık Bakanlığının yayımladığı ebeveyn rehberinde, 4-6 yaş dönemindeki bir çocuğun teknolojiyle etkileşiminin gelişimine uygun içerikle sınırlandırılarak günde 20-30 dakikayı geçmemesi öneriliyor. 6-12 yaş grubu için de eğlence ve oyun amaçlı ekran kullanımının günde en fazla 1 saatle sınırlandırılması uygun görülüyor. Elbette bu tavsiyeler, her ailede çocuğun ihtiyaçlarına göre esnetilebilir ancak temel ilke, gençlere sorumlu teknoloji kullanımı alışkanlığı kazandırmak olmalı. Anne babalar çocuklarıyla birlikte oturup kuralları netleştirebilir: Ödevler bitmeden oyun oynanmaması, yatak odalarında telefon bulundurulmaması, hafta sonu ekran süresinin belirli bir zaman dilimiyle kısıtlanması gibi. Kurallar belirlenirken çocuğun yaşına ve fikirlerine saygı göstermek, onu sürece dâhil etmek bu kuralların benimsenmesini kolaylaştırır. Unutulmamalı ki

ekran bağımlılığı geliştikten sonra tedavisi çok daha zordur. En etkin yöntem, baştan önleyici tedbirler alarak sorunun derinleşmesini engellemektir. Çocukları küçük yaşlardan itibaren spora, sanata, kitap okumaya ve akranlarıyla yüz yüze etkinliklere yönlendirmek, dijital dünyanın tek seçenek olmadığını onlara gösterir.

Medya okuryazarlığı da ekran süresini bilinçle yönetmenin vazgeçilmez bir parçası. Çocuklar internette veya sosyal medyada karşılaştıkları içerikleri doğru değerlendirmeyi öğrenmelidir. Bu noktada anne babaların da kendilerini güncellemeleri gerekiyor. İnternet, faydalı bilgilerle birlikte yanlış ve zararlı içerikleri de barındırır. Kur'an-ı Kerim'in "Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın şeyin peşine düşme. Çünkü kulak, göz ve kalp, bunların hepsi ondan sorumludur." buyruğu (İsra, 17/36) dijital çağ için de geçerli evrensel bir ilkeyi hatırlatıyor: Her duyduğumuza hemen inanmamak, bilgiyi teyit etmek ve mahremiyeti korumak. Çocuğa çevrim içi ortamda kişisel bilgilerini koruması, tanımadığı kişilerle paylaşım yapmaması öğütlenmeli; aynı şekilde başkalarının özel hayatına saygı duyması gerektiği de anlatılmalıdır. Zira insanın saygınlığı, onuru, hukuku ve her türlü mahremiyeti, gerçek hayatta nasıl dokunulmazsa dijital dünyada da aynı şekilde dokunulmazdır. Aileler, çocuklarının kullandığı uygulamalardaki gizlilik ve güvenlik ayarlarını birlikte gözden geçirerek onlara güvenli

internet kullanımı becerileri kazandırmalıdır. Mümkün olduğunca birlikte dijital içerikleri takip etmek, çocuklarla izledikleri hakkında konuşmak ve sorularını cevaplamak önemlidir.

Dijital Dünyada İtidal, Denge ve Ahlak

İslam dini, hayatın her alanında dengeyi (itidal) ve ölçülülüğü öğütler. Teknoloji ve dijital medya kullanımı da bu prensibin dışında değildir. Kur'an'da "...Yiyiniz, içiniz fakat israf etmeyiniz. Çünkü Allah israf edenleri sevmez" buyrulur (Araf, 7/31). Buradaki israf kavramı sadece yeme-içmede değil zamanın ve imkanların kullanımında da aşırılıktan kaçınmayı ifade eder. Ekran başında geçirilen saatler, eğer bilinçsizce israf edilirse hem bu dünyada hem ahirette insanın zararınadır. Gerçekten de bugün birçok gencimiz, boş vakitlerini dijital alemde farkında olmadan tüketiyor. Oysa her anımız bizlere emanettir; nasıl değerlendirdiğimizden bir gün hesaba çekileceğiz. İnternet ve sosyal medya, bizleri oyalayan birer araç olmaktan çıkıp amaç hâline gelirse asıl sorumluluklarımızın ihmaline yol açabilir.

Diğer yandan, dijital dünyada ahlaki değerleri muhafaza etmek de önemli bir imtihan. Sanal ortamın nispeten anonim ve denetimsiz yapısı, insanların gerçek hayatta sakınacakları davranışları orada sergilemelerine yol açabiliyor. Oysa mümin, çevrim içi veya dışında, her zaman Allah'ın kendisini gördüğünün bilinciyle hareket etmelidir. Peygamber

Teknoloji, doğru kullanıldığında hem dünya hem ahiret saadetine hizmet edebilecek bir nimet olabilir. Önemli olan, ekranların esiri değil emiri olabilmektir.

Efendimiz (s.a.s.) "Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim." diyerek İslam'ın özünün güzel ahlak olduğunu hatırlatmıştır. Bu bakımdan, bir Müslüman'ın dijital ortamdaki tutum ve paylaşımları da yalan, iftira, hakaret, mahremiyete saygısızlık gibi kötü huylardan arınmış olmalıdır.

Elbette teknolojiyi tümenden reddetmek veya şeytanlaştırmak çözüm değildir. Aksine, dijital dünyanın sunduğu fırsatları doğru değerlendirmek gerekir. İslam, insanın akıl nimetini kullanarak yeni buluşlar ve faydalı işler üretmesini teşvik eder. İnternet ve bilgisayarlar sayesinde bilgiye erişim hiç olmadığı kadar kolaylaştı; iyi kullanıldığında çocuklarımız çok zengin eğitim içeriklerine, çevrim içi kurslara, kütüphanelere ulaşabiliyor. Fiziken uzakta olan akrabalarla görüntülü konuşarak sıra-i rahim yapabiliyoruz. Yetenekli gençler dijital platformlarda

sanat eserlerini, projelerini sergileyip üretkenliklerini artırabiliyor. Kısacası teknoloji, kontrol bizde olduğu sürece bizim için çalışan faydalı bir araçtır; sorun, biz teknolojinin kölesi hâline gelirse başlıyor.

Ailelerin dijital çağda üstlendiği rol, geçmiş nesillerden belki daha zahmetli ama bir o kadar da önemli. Çocuklarımız dijital dünyaya doğuyor ancak onlara rehberlik edecek değerler manzumesini sunmak bizlere düşüyor. Hz. Peygamber'in "Hepiniz çobansınız ve güttüğünüz sürüden mesulsünüz." hadisi gereğince, anne babalar olarak evlatlarımızın dijital âlemdeki adımlarından da sorumluyuz. Onların teknolojiyle ilişkisini bir düşmanlık veya yasak ekseninde değil sorumluluk ve bilinç ekseninde şekillendirmeliyiz. Dengeyi öğretmeli, alternatif uğraşlar sunmalı, sevgi ve sabırla yaklaşarak yanlışlarını düzeltmeliyiz. Unutmayalım ki umut her zaman var. Ebeveynlerin kararlı tutumu ve doğru yönlendirmesiyle çocuklar dijital dünyanın zararlarından korunabilir ve hatta orada kendi gelişimleri için faydalı bir alan oluşturabilir. Yeter ki onlara zaman ayırılım, dinleyelim ve gerektiğinde "hayır" demeyi bilelim. Ekran süresi sendromu, bilinçli bir aile yaklaşımıyla yönetilebilir bir durumdur. Teknoloji, doğru kullanıldığında hem dünya hem ahiret saadetine hizmet edebilecek bir nimet olabilir. Önemli olan, ekranların esiri değil emiri olabilmektir. Çocuklarımıza bırakacağımız en kıymetli miras, onlara bu bilinci kazandırabilmektir.

BİR DOST BULAMADIM, GÜN AKŞAM OLDU

■ Gülşen ÜNÜVAR

Evet, gün akşama döner. Bazen hasrete bazen özleme bazen hüzne döner. Gün bu, kimi zaman da saadete, vuslata, ümide, neşeye, huzura döner. Akşam sabaha erer ve yine yeniden parlamaya başlar tabiata sunulan o muazzam ışık. Maharet bakabilmekte, görebilmekte ve dahi sezebilmekte. İş, niyette! Gönlün var ise bir gönül ile hemhâl olmaya, tan ağarır ağarmaz düşersin yola. Varışın ise kısmet; ya kuşluk ya bolluk ya zorluk...

Payına düşen hangi duygudur bilinmez ancak sarfettiğin emek ile aradığın şey seni bir gün bir yerlerde bekler. Kaçırdım zannetmeyesin! Yola çıkanı yol unutmaz. Düş kuranı düş unutmaz. Hayrı ananı hayır

unutmaz. Umudu olanı umut unutmaz diye bilirim ben. İçine atanı da dert uyutmaz desek doğru olur mu acaba?

Bütün kapılarımı kapatıp umudumun perdelerini sonuna kadar çeksem ne olur acaba diye düşündüğü olur insanoğlunun. Bazen pes etmek olarak yorumlansa da bu girişim, içe dönmek dediğimiz günler de yok değildir hâletiruhiyemize. Öyle ya! Her gün su gibi akmaz ışık, karanlıkla da müşerref olmak düşer payımıza. Bana göre olması gereken, yaşanması makul duygulardandır bu da. Peki ne vakit bir sorun hâline gelir bu durum diye şöyle bir düşünersek, perdelerimiz hep sonuna kadar çekili kalırsa, olur cevap. "Alışmak!" kontrol

altında tutulması gereken bir eylemdir. İnsanoğlunu kolayla sürükler, tembelleştirir, körleştirir... Ve fakat türküler buna izin vermez. Türkü deyince duruverir akan sular, acı da tatlı da usulüyle geliverir dile. "*Seyyah olup şu âlemi gezerim*" der, bağlamasını eline alıp tellerine ustaca vuran zatı muhterem. Bir türkü ile dünyayı gezer ve dinleyen herkese de gezdirir. Kimi sılaya kadar varır gelir yüreğinde koca bir özlemle. Kiminin aklına gurbet düşer, uçan kuştan bile medet umulan zalim gurbet. Kimi sevdalısını, gönlünün muradını düşler kimi ana baba, karın kardaş hasretiyle yanar tutuşur.

Sonra? Sonra kapılar açılır, perdeler de. Bir tek ben değilmişim meğer kedere gark

olan. Bir benim günüm akşam olmamış, bir ben dostsuz kalmamışım şu âlemde.

Her duygu saygıya şayandır türkülerde. Fakat öyle bir cümle kurar ki ezginin ardındaki ses, işte, dersin, bu söz yüreğimin ta orta yerine geldi oturdu. Yerleştiği yerden öyle kolayca kalkacak gibi de değil üstelik. Aylar, yıllar belki de ömrün boyunca izahına cümle bulamadığın duygunu tek cümleyle seriverir orta yere. Helal olsun yahu, dersin; adını koyuverdi geçti gitti muhterem. Bıraksalar üzerine sayfalar dolusu kitap yazılabilecek hisler silsilesini “Bir dost bulamadım, gün akşam oldu” diyerek özetleyivermiştir.

Bilmem var mıdır gönlüne göre dost bulabilen şu dünya yüzünde? Kabahat arayanda mı yoksa arayanın karşısına çıkanlarda mı? Bunun cevabını verebilecek insan kişisi var mıdır onu da bilemedim. “Kimse ayranım ekşi demez.” derdi annem. Üzerine toz kondurmayacak kadar tatlı ayranlarımız var sanırım hepimizin. Çünkü herkes dostsuz, herkes yalnız, herkes kimsesiz. Ve gün akşam olmaya devam ediyor. Günün sonunda kendimiz ve ayranımız baş başa kalıp yakınmaya mahkûm oluyoruz.

Dost kelimesi geçti madem, üç beş on cümle etmeden inmeyelim aşağı satırlara. Dost, dostluğuna

mı güvenir yoksa dostuna mı? Hiç sordunuz mu kendinize bu soruyu? Ben çok sordum lakin bir cevap bulabilmiş değilim. Varsa bulan, beri gelsin. Gün akşam oldu, vakit geceye erdi, hafta, ay, yıl geçti gitti fakat ne dost bulabildik gönlümüzce ne de dost olabildik halis gönüllere. Değil mi ki kendimizde aramadık kabahati, ilk hatayı orada yaptık, derim ben. Kendimizi kusursuz görmek belki de kapılabileceğimiz en büyük ve en tehlikeli kibir belirtisiydi, bilemedik! Korkarım hâlâ da farkında değiliz. Bir defter tutup kalbimizdeki iyi ya da kötü niyetleri yazıya geçirmek ve ara ara açıp okumak yerine türküyakmayı yeğledik. Hadi türküyakanlar defterini bir nevi böyle tutmuş da biz neden o türkülerin kanadına takılıp gitmişiz? Hazıra konmuşuz bir anlamda. Elbette türküy de yazalım, türküy de yakalım

ve hep türküyale kalalım ama bizim de bir niyet defterimiz olmasın mı? Olsun, olmalı bence. Tüm bunlardan sonra dostluk konusunda şayet hâlâ aynı serzenişler içindeyssek defterimizi bir kez daha karıştıralım, başa dönüp dönüp okuyalım. Aralarda mutlaka bir şeyleri atlamış olmalıyız zira.

Aynı türkünün başka bir satırında şöyle bir cümle geçer: “Bilmem amelimden yoksa özümünden...” Haksızlık ettiğimi düşünüyorum bunu okuyunca. Yazan zatı muhterem kendini sorguluyor, çıktığı dost arayışında elinin sürekli boş dönmesinden kaynaklı neticeyi. Tuttuğu niyet defterini açmış, kurcalamış. Bu davranış çok asil geliyor bana. “Acaba ayranım ekşi mi benim?” şüphesini düşürüyor aklımıza. Ya salih işler peşinde değilim ya da özümde bir olmazlık var ki gönlüme göre yaren bulamadım! Dost bulamadıkça dönüp kendini, özünü bir daha gözden geçiren böyle güzel insanlar kaldı mı şimdilerde?

Her duygu saygıya şayandır türkülerde. Fakat öyle bir cümle kurar ki ezginin ardındaki ses, işte, dersin, bu söz yüreğimin ta orta yerine geldi oturdu. Yerleştiği yerden öyle kolayca kalkacak gibi de değil üstelik.

Şimdilerde kendimizden ne kadar da eminiz! Ne kadar müdanasız ve ne kadar minnetsiz. Dost, arkadaş, komşu, yardımcı, usta, çırak... bulamadıkça faturayı karşımızdakine çıkaracak kadar körüz belki de. Dönüp dolaşıp hep aynı noktaya geliyoruz; günün sonunda hepimiz yalnızız, yok kimsenin kimsesi.

Birisi çıkıp; "İtiraf ediyorum, sanırım benim ayranım ekşi." der mi? "Benim amelim salih değil, özüm yeterince olgunlaşıp durulmamış." der mi? Der miyiz?

Ne güzel olur desek! Hatta demek çok gücümüze gidecekse şayet, aklımıza düşürüp "acaba" olasılığı üzerine az da olsa ihtimal yelkenlerini açsak o da yeter. Bir acaba, insanı nerelere götürür, neleri düşündürür, neler keşfettirir, neler neler kazandırır.

Bir türkünün bir dizesinin hayat dersi niteliğine bürünüp karşımıza çıkışı tesadüf olamaz. Şu an bu satırları yazıyor olmam, sizin okuyor olmanız, kelimelerimin hiç tanımadığım insanların kapısını çalıyor olmasında da bir hikmet var.

Çok gizli, bir o kadar da ayan!

Belli belirsiz düşüyor
özümüze anlam.

Bir ömür dostsuz geçer de bu yazıyı okuyup şu türküyü dinledikten ve amelini yokladıktan sonra; yazı nihayete erer ermez, bağlama susar susmaz bir dost çalır bir kapını. Dersin ki, beklediğime değdi. Hem dost buldum hem de kendime dost oldum.

Anahtar cümle belirir bir yazının bir satırında; evvela ben dost olayım birine, sonra dostluk göreyim özüme.

Türkümüzün en başına bir de şimdi dönelim; seyyah olup şu âlemi bir de böyle gezmek vardı. Birine dost

olmuşum, gönlüm rahat. Kendime dost bulmuşum, yüreğim sak. Şehirler görmüş sefa sürmüşüm. Köylerde kasabalarda eğleşmiş, dizimi bükmüşüm. Ne yağın kara aldırışım ne borana ne ayaza! Gönlü rahat olan insan üşür mü hiç. Sırtı yere gelir mi dosta dost olmuş bir insan kişinin. Değil ay, yıl geçse dahi taze kalır muhabbetin. Dünyayı tavaf edip gelsen, bıraktığın yerde bulursun dostluğunu. Koyduğun virgülden devam edersin de bakarsın yârenlik hiç eskimemiş; hâlâ yepyeni, hâlâ doyumsuz, hâlâ içten ve hâlâ senden...

Meseleye olumlu yönden bakınca nasıl da su gibi akıyordu cümleler. Nasıl da umut doğuyor insanın içine! Yazıyı tamamlamadan kendime bir dost bulmuşçasına ayrılıyorum gibi huzurunuzdan, öyle rahat, öyle hafif, öyle tasasız. Benim niyet defterim de burasıdır belki; mükemmel olmaya çalışmadan iyiyi de kötüyü de yazabildiğim akça pakça bir sayfa. Şairin şiiri, ressamın resmi, bestekârın bestesi gibi; içini dışa yansıtmak için sunulmuş kıymetli bir nimet.

Ne diyelim, nimetimiz ziyade olsun. Özümüz, özüne uyan dostlar bulsun. Gönlümüzün iyiliği ölçüsünde iyiler çıksın karşımıza, ne bir eksik ne bir fazla. Nazarımıza denk nazarlar değsin. Niyetimize misliyle karşılık verenler çıksın yolumuza.

Dostsuz kalmayınız.

YÜRÜYEN BİR VAKIF: HASAN KOÇ

■ Ahmet Mahmut ŞEN

Vakfetmek, İslam medeniyetinde toplumsal yaşamın âdeta tutkalı gibi ayrılmaz bir unsurudur. Peygamberimizden itibaren geçen yüzyıllar boyunca Müslüman iklimlerinde sayısız vakıf eseri inşa edilmiş, bu eserler bilabedel kamu hizmeti için deruhte edilen yapılar olarak insanlığa hizmet etmişlerdir. Vakfedilen bu mebnilerin aynı zamanda kendini bu yola hasretmiş gönüllü fedaileridir. Onlar, hayatlarını insanlığa fayda sağlamak için hiçbir karşılık beklemeden yürüyen bir vakıf misali yaşayan şahsiyetlerdir. İşte bu ruhla, hayatını başta engelliler olmak üzere çevresindeki muhtaçlara ve hastalara vakfetmiş bir gönül insanı; Türkiye Diyanet Vakfının düzenlediği 8. Uluslararası İyilik Ödülleri programında iyilik ödülüne layık görülen Antalya Yüce Camii İmam Hatibi Hasan Koç, günümüzde bu fedakârlığın en müşahhas örneklerinden birini teşkil etmektedir.

Afyon'da dünyaya gelen Hasan Koç, öğrenim hayatını memleketinde tamamladıktan sonra 1997 yılında Antalya şehir merkezindeki Yüce Camii'nde imam hatip olarak göreve başlar. 2004-2008 yılları arasında Kırım'da, daha önce hiçbir din görevlisinin bulunmadığı bir bölgede yurt dışı görevinde bulunur ki yaklaşık yüz elli yıldır İslam'dan mahrum kalmış Müslümanların yaşadığı, cami ve mescidin bulunmadığı bir bölgedir burası. İlk gittiğinde cuma namazı kılacak bir mekân dahi bulamayan bu azimli din görevlisi, bulduğu uygun bir yeri mescit hâline getirerek yeniden cami hüviyeti kazandırır. Hizmetleri sadece cami duvarları arasında kalmaz; civar köyleri tek tek gezerek irşat faaliyetlerinde bulunur, İslam'ı bir sevda gibi kalplere nakşeder. Bir okulda Hristiyan müdire hanım, öğrencilerin ders başarılarının ve sosyal uyumlarının arttığını fark ederek ders vermesine müsaade eder. Dört yıl boyunca onlarca yetişkine

Kuran-ı Kerim öğretme imkânı bulur ve beraber hatimler indirirler. Tüm bu gönüllü çalışmalarından dolayı Kırım Meclisi tarafından "Şeref Yarlığı" payesiyle taltif edilir.

Kırım'da yakalanan bu hizmet ivmesi, Antalya'ya dönünce katlanarak artar. İmamlık görevinin yanı sıra aynı hizmet aşkıyla hayri hizmetlere kaldığı yerden devam eder.

Camisini imsak vaktinden önce açar, cemaatiyle birlikte teheccüt namazı kılar ve sabah namazına kadar mukabele okurlar. Namazlardan önce ve sonra tefsir ve hadis dersleri yaparlar. Cami hizmetlerinde doğabilecek en ufak bir noksanlığın dışarıdaki hayır işlerini de etkileyeceği bilinci ile cami görevlerini kâmilan ihya eder.

Hasta ziyaretleri, ihtiyaç sahiplerine yardımlar, öğrencilerle huzurevi

ziyaretleri, şehit yakınlarına yönelik hatim programları düzenler. Engelli kardeşlerimizin evlerine gider, ihtiyaçlarını karşılamaya çalışır. Bir engelli kardeşimizin Kur'an öğrenme talebiyle cami bahçesinde Kur'an dersleri yapmaya başlar. Başka bir engelli kardeşimizin caminin içini çok merak ettiğini söylemesiyle camiye engelli asansörü inşa ettirir. O kardeşimizin camiye girdiğinde döktüğü gözyaşları, yapılan hizmetin ne kadar yüce olduğunu herkese göstermiştir. Bu çalışmalar neticesinde Antalya Müftülüğü tarafından "engelli hizmetleri koordinatörü" olarak görevlendirilir. Bu sayede farklı engel grubu kardeşlerimizle bir araya gelme imkânı bulur.

Manevi destek hizmetleri kapsamında gittiği bir evde denk geldiği glüten hassasiyeti olan engelli çocuğun glüten krizine girdiğine şahit olur. Bu olayı müşahade etmek onu fevkalade etkiler. Glüten hassasiyeti olan çölyak hastaları için bir buğday tanesinin bile ölümcül risk teşkil ettiğini öğrenir. Çölyak hastaları başta olmak üzere diyabet, guatr, otizm ve bağırsak sendromu gibi rahatsızlıklar yaşayan kardeşlerimiz için glütensiz ekmek üretmenin yollarını arar. Caminin bir odasını mütevazı bir fırına dönüştürür. İlk denemelerde ekmekler "taş gibi" çıksa da o asla pes etmez. "Ya Rabbi, yardım et, bu kardeşlerimizin ihtiyaçlarını giderelim." diyerek bizzat hamurun başına geçer ve

sonunda glütensiz ve sağlıklı ekmek üretmeyi başarır. Bugün "Afiyetle Glütensiz Ekmek" ismiyle tescillenen bu hizmet, Türkiye'nin 81 ilindeki glüten hassasiyeti olan hastalara bir ay yetecek miktarda ücretsiz olarak ulaştırılmaktadır. Hasan Hoca, büyük bir titizlikle yiyenlere şifa olması için ürettiği ekmekleri hazırlarken kendisine yardım edecek gönüllüleri, teheccüt namazına devam eden cemaati arasından seçer. Bu fedakârlık öyle bir noktaya gelmiştir ki 2025 yılı hac organizasyonunda glüten hassasiyeti olan hacılar için tam altı ton ekmek Antalya'dan Cidde'ye ulaştırılmıştır.

Türkiye Diyanet Vakfının verdiği iyilik ödülleri programında ödül alacağını haber aldığı anda yüreğine "Hardal Tanesi" projesi düşer. Lokman suresi 16. ayette geçen Lokman Aleyhisselam'ın oğluna verdiği öğüdü hatırlar. Allah, yaptığımız iyiliğin bir hardal tanesi ağırlığında bile olsa onu karşımıza getireceğini buyurur. Bu proje ile çocukların iyilik yapmaya alışmasını hedefler. Çocuklara, harçlıklarından küçük küçük artırarak bir hardal tanesi gibi iyilik için vermeyi ve isar duygusunu öğretir. Bu yardımları "İyilik nerede biz oradayız." sloganı ile yine

çocuklarla birlikte gittiği ihtiyaç sahiplerine teslim eder.

Hasan Koç, Antalya'dan dünyaya yükselen bir iyilik sedasıdır. O, sırtındaki cübbesi ve elindeki unlu önlüğüyle; bu çağda hâlâ "insan" kalabilmenin, karşılıksız verebilmenin ve bir ömrü başkasının eksikliğini tamamlamaya vakfetmenin mümkün olduğunu göstermiştir. O, kimi zaman fırının başında beklerken kimi zaman da mihrapta ellerini semaya açarken Allah'ın rızasını bir kulun sevincinde arayan, yürüyen bir vakıftır âdeta.

İSLAM VE ÇEVRE BİLİNCİ

■ Dr. Kâmil YAŞAROĞLU

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Çevre hakkında yapılan araştırmalar genel olarak “çevre bilimi” adlı bilim dalının alanına girmektedir. 1960’lı yıllardan sonra endüstri devriminin sebep olduğu kirlenme, çevresel sorunların ve ekolojik dengedeki bozulmaların ortaya çıkmasıyla yeni bir disiplin haline gelen bu bilim dalı arkeoloji, antropoloji, tarih, biyoloji, sosyoloji, coğrafya, klimatoloji ve istatistik gibi bilim dalları ile ilişkilidir.

Çevre kavramı fiziksel, biyolojik ve toplumsal çevre olarak üç başlık altında ele alınabilir: Fiziksel çevre; insanlar dâhil doğada bulunan tüm canlıların hayatını sürdürdüğü, karşılıklı ilişkilerde bulunduğu her türlü fiziki ortamı oluşturur. Fiziksel çevre, doğal ve yapay çevre olarak ikiye ayrılır. Doğal çevre; insanoğlunun herhangi bir katkısının olmadığı dağ, taş, toprak, hava, su, akarsular, deniz ve göller gibi fiziksel unsurlardan meydana gelir. Yapay çevre ise insanoğlunun bizzat

kendi emeği ve planlaması ile ortaya çıkardığı maddi unsurlardan oluşmaktadır. Bu şekilde oluşturulmuş yapay çevreye toplumsal yaşantıyı düzenleyen bir yapı olarak bakılabilir. Biyolojik çevreyi oluşturan unsurlar fiziki çevrede hayatını sürdüren canlı unsurlardır. Toplumsal çevre ise bireylerin karşılıklı olarak etkileşim içerisinde oldukları, geleneklerin, örf ve âdetlerin, ahlak kurallarının belirleyici olduğu bir çevre türüdür.

Çevre problemlerinin ortaya çıkışı çok eski tarihlere kadar uzanmaktadır. Dünya tarihinde yaşanan çevre sorunlarının büyük çoğunluğu doğal olaylardan kaynaklanırken son dönemlerde insan faaliyetlerinden kaynaklanan çevre problemleri çevre dengesi üzerinde birçok olumsuzluğa neden olmuştur.

İslam’ın iki ana kaynağı olan Kur’an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde çevre farkındalığı üzerinde hassasiyetle durulmuş ve buna bağlı bir çevre bilinci oluşturmaya yönelik mesajlar verilmiştir.

Kur’an-ı Kerim’de, yer ve göklerdeki bütün canlı ve cansız varlıkların belli bir ölçü ve dengeye göre yaratıldığı (Hicr, 15/16-20; Kamer, 54/49; Rad, 13/8) belirtilmektedir. İslam’da çevre bilincinin oluşturulmasında ilk inen ayetler arasında yer alan Müddessir suresinin 4-5. ayetleri dikkat çeker. Bu ayetlerde “Elbiseni temiz tut ve bütün pisliklerden kaçın.” buyrulmuştur. “Elbiseni temiz tut.” emri, Hz. Peygamber’in maddi olarak elbisesini necaset vb. kirli unsurlardan temiz tutması, manevi olarak da güzel ahlakla bağdaşmayan davranışlardan ve günahlardan nefsini arındırması anlamında yorumlanmıştır.

İslam’ın çevre ile ilgili temel görüşünün insana bahşedilen nimetler ve insanın bunlara karşı ödev ve sorumlulukları bakımından ele alındığı görülmektedir. İslam literatüründe emanet, oldukça geniş kapsamlı bir kavram niteliği taşır. Bir süre sonra geri alınmak üzere birinin uhdesine bırakılan aynı veya

nakdî hak, emanet olarak adlandırılmakla birlikte iman, ibadet gibi dinî yükümlülükler, beden ve ruh sağlığı, servet, makam ve mevki gibi imkân ve kabiliyeti gerektiren hususlar, sözleşmeler, mesken ve aile mahremiyetine saygı, nimet ve ikrama teşekkür, sırların saklanması vb. dinî, ahlaki, içtimai ilke ve kuralları da içine almaktadır. Bu açıdan çevre ve onunla ilgili diğer imkânlar emanet kapsamına girmekte olup bunların korunması sorumluluk bilinci ile doğrudan ilişkilidir.

Bireyin, çevreye karşı “sahip olma” ve “emanet olarak görme” şeklinde iki temel eğiliminden bahsedilebilir. Sahip olma yöneliminde insan, doğal çevre üzerinde her türlü tasarruf hakkına sahip olduğunu düşünür ve ona “kullan, tüket ve at” anlayışıyla yaklaşır. İnsandaki bu sahip olma yönelimi aşırı tüketim isteği olarak kendini gösterir. Tabiatı emanet olarak algılama yöneliminde ise birey, tabiata hükmedip onu ele geçirme yerine onun mutlak sahibi olmadığını farkına vararak hayatını devam ettirdiği süre içerisinde kendisine verilen bir emanet olduğunu düşünür

ve bu sorumluluk bilinciyle hareket eder. Doğal çevrenin kendisi için taşıdığı önemi kavrar. Ondan gerektirdiği şekliyle ve gerektiği kadar istifade eder. Bu yönelim, mutlak sahip olan Allah'ın kâinatı bir emanet olarak insana verdiği ve dolayısıyla doğal kaynakların yerli yerince israf etmeden kullanılması gerektiğini öngören dinî inançtan beslenir.

Kur'an-ı Kerim'de yer alan çevre ile ilgili ayetlerin, bazı noktalarda iman ve ibadetle ilişkilendirildiği görülmektedir. Konuyla ilgili olarak hayvanlar ve bitkilerin, Allah tarafından insanlar için yaratılan birer nimet oldukları anlatılmakla beraber bunların Allah'ın varlığını, birliğini, üstün kuvvet ve kudretini gösteren birer delil oldukları da haber verilmektedir. İnsanlar, bu gibi uyarılarla Allah'a imana ve O'nun için ibadet etmeye yönlendirilmektedir.

Kur'an'da çevre ile ilgili ayetlerde yer alan bir diğer kavram da “tesbih”dir. Birçok ayette evrenin ve ondaki her şeyin, meleklerin, dağların, taşların, kuşların, yıldızların, hayvanların, gök

gürültüsünün Allah'ı tesbih ettiği, ancak insanların bunu tam anlayamadıkları ifade edilir (Rad, 13/13; İsra, 17/44; Hac, 22/18; Nur, 24/41; Rahman, 55/6; Haşır, 59/24). İslam âlimleri bu ayetlerde yer alan tesbih kavramını, sözü edilen varlıkların tabiatın işleyişi için kendilerine verilen görevi yerine getirmeleri şeklinde açıklamışlar, onların yaratılış ve işleyişindeki mükemmelliğin Allah'ın birliğine delâlet etmesi manasına geldiğini belirtmişlerdir.

İslami çevre bilincinin oluşmasındaki önemli ilkelerden biri de israf yasağıdır. İsfraf, insana sunulan sınırlı imkânların kısa sürede yok olmasına sebep olan en büyük etkidir. Günümüzde israf ve aşırı tüketim, çevreye ve insanın dünya üzerindeki varlığına yönelik en büyük tehditlerinden biri hâline gelmiştir. Kuraklık, küresel ısınma, su kaynaklarının azalması ve hava kirliliği gibi çevre sorunlarının arttığı son yıllarda İslam'ın çevreyi kirletmeme, tüketimde aşırılıktan ve israftan kaçınma ve elimizdeki kaynakları bilinçli bir şekilde kullanma konusundaki tavsiyelerine daha dikkatle kulak verilmelidir.

TARİHİ VE MESAJLARIYLA ORHUN ABİDELERİ

■ Koray ŞERBETÇİ

Türk tarihinin taşlara kazınmış en erken kayıtları olan Orhun Abideleri yalnızca birer tarih belgesi değildir. Bu muazzam abideler, Türk dilinin ilk büyük hafıza kayıtları, Türk tarihinin ve kültürünün en derin, en sağlam hazineleridir. Yazıyla tanışan bir milletin kendini anlatma cesareti, bu taşlarda ete kemiğe bürünür. Türkçedeki “Söz uçar, yazı kalır.” atasözü doğrultusunda Türk dili, bu abideler sayesinde Orhun Vadisi’nde kalıcı hâle gelmiştir.

Orhun Abidelerinin Ortaya Çıkışı

Türkistan’daki Türk tarihine yakından tanıklık eden Çin kaynakları, Orhun’daki yazılı taşlardan çok daha erken dönemlerde söz etmişti. 12. yüzyılda Ata Melik Cüveynî de *Tarih-i Cihan-güşâ* adlı eserinde bu abidelere dair ipuçları vermişti. Fakat tarihin bu sessiz tanıklarının gün yüzüne çıkması için XVIII. yüzyılda yaşanacak umulmadık bir sürgün hikâyesini beklemek gerekecekti.

Orhun Abidelerinin bilim dünyasına giriş öyküsü, İsveçli subay Strahlenberg’in esaret yolculuğuyla başladı. İsveç-Rus savaşları sırasında esir düşen Strahlenberg, Sibirya’ya sürgün edildi. Ünlü botanikçi Messerschmidt’e eşlik ederken Orta Asya’nın uçsuz bucaksız coğrafyasında yalnızca bir esir asker gibi yaşamadı; gözlemledi, gezdi, not aldı. Taşları gördü, üzerlerindeki

tuhaf işaretleri fark etti ve bunların sıradan olmadığını anladı.

1722’de ülkesine döndüğünde cebinde sadece hatıralar yoktu. Türk tarihinin kilit taşlarından biri de onunla birlikte Batı’ya taşınıyordu. 1730’da yayımladığı çalışmalarıyla Orta Asya’daki bu yazılı anıtlar ilk kez Batılı bilim çevrelerinin dikkatini çekti. Ancak büyük bir sorun vardı: Taşlar susuyordu.

Yazılar kopyalanıyor, Avrupa'ya götürülüyor, müzelerde sergileniyordu ama kimse ne söylediklerini bilmiyordu. Alfabe çözülüyor, anlam kapısı bir türlü açılmıyordu.

Bu sessizlik 1893 yılına kadar sürdü. O yıl, Danimarkalı dil bilimci Wilhelm Thomsen sahneye çıktı. İşin ilginç yanı, Thomsen Türkçe bilmiyordu. Fakat bir dilin mantığını çözmek için kelimeleri bilmekten fazlasına sahipti. Metinlerde sürekli tekrar eden bazı kelimeleri ayırt etti: *Tengri, Türk, Kül Tegin*. Anahtar buradaydı. Thomsen bu kelimelerin izini sürdükçe, taşlar yavaş yavaş konuşmaya başladı.

1893'te Orhun Abidelerinin çözülmesiyle sadece bir alfabe

okunmadı. Bir milletin sesi yeniden duyuldu. Kendi adını haykıran, kendi diliyle konuşan ve kendi devlet aklını anlatan Türk tarihi, yüzyıllar süren sessizliğin ardından sahneye geri döndü. Taş artık taş değildi; hafıza olmuştu.

Orhun Abideleri Denilince Ne Anlaşılmalı?

Orhun Abideleri, 1889'da Moğolistan'daki Orhun Vadisi'nde bulunan ve II. Göktürk Kağanlığına ait olan anıtsal taşlardır. Bunlar bir milletin ve devletin siyasi hafızasını bilinçli biçimde geleceğe aktarma iradesini temsil eden metinlerden oluşmaktadır.

Abideler 8. yüzyılın başlarında, Göktürk Devleti'nin yeniden toparlandığı dönemde

dikilmiştir. Tonyukuk Yazıtı 720–725'te, Kül Tegin Yazıtı 732'de, Bilge Kağan Yazıtı ise 735 yılında hazırlanmıştır.

Kül Tegin Yazıtı ilk bulunduğu devrilmiş durumdaydı; daha sonra kaplumbağa biçimli kaidesi üzerine yeniden dikildi. Yaklaşık 3,75 metre yüksekliğindeki anıtın doğu yüzünde kağan damgası, batı yüzünde Çince, diğer cephelerinde ise Orhun harfleriyle Türkçe metinler yer alır. Çevresinde türbe kalıntıları ve heykeller bulunmuştur. Metinler Yolluğ Tegin tarafından yazılmıştır.

Bilge Kağan Yazıtı, Kül Tegin anıtına yakın bir noktadadır ve benzer özellikler taşır; ancak daha fazla tahrip olmuştur. Tonyukuk Yazıtı ise doğuda, Tola Nehri kıyısında yer alır ve I. Göktürk Devleti'nden itibaren yaşananları anlatır. Bu yazıtların konumu, Göktürklerin mekâna da tarih kadar anlam yüklediğini göstermektedir.

Orhun Abidelerinde Tutsaklık Yılları ve Hürriyet Mücadelesi

Orhun Abidelerinde yer alan güçlü tarih ve millet bilinci, Türklerin 7. yüzyılda yaşadığı ağır tecrübenin ürünüdür. 630 yılında Çin generali Li Jing'in ordusu, İl-Kağan yönetimindeki Türk kuvvetlerini yenmiş; kağan esir

edilerek Çin'e götürülmüştü. Bu yenilgiyle Kök Türk Devleti yıkılmış, Türkler için uzun bir esaret dönemi başlamıştı.

Bu süreçte Orta Asya'daki Türk boyları hızla dağıtıldı. Çin yönetimi bilinçli bir siyaset izleyerek boyları yerlerinden etti, parçalayarak etkisiz hâle getirdi. Boy beyleri rehin alınıp Çin'e götürüldü, yüksek ünvanlarla sisteme bağlandı. Ancak bu, bir yükseliş değil kimliğin aşındırılmasıydı. Türk beyleri bozkır töresinden koparılıyor, Çin kültürüne alıştırılıyordu.

Orhun Yazıtları, bu dönemi açık ve sert bir dille anlatır. Çin'in bölücü siyaseti, milletle beylerin arasını açmış, kardeşi kardeşe düşürmüş, devleti çökertmiştir. Türkler kağanını, kağan devletini kaybetmiş; erkek çocuklar kul, kız çocuklar cariye olmuş, Türk beyleri Türk adını bırakmıştır. Yazıtların verdiği mesaj nettir:

"Beyleri, milleti uyumsuz olduğu için, Çin milleti hilekâr olduğu için, aldatıcı olduğu için, küçük kardeş ve büyük kardeşi birbirine düşürdüğü için, bey ve milleti karşılıklı çekiştirdiği için, Türk milleti devletini kaybetmiş.

Kağan yaptığı kağanını kaybedivermiş. Çin milletine erkek evladı kul, kız evladı cariye oldu. Türk Beyler Türk adını bıraktı. Çinli Beyler Çin adını tutup, Çin kağanına itaat etmiş. Elli yıl işi gücü vermiş!"

630'dan sonra Orta Asya'da manzara gerçekten karanlıktı. Esaret altına girmeye alışmamış bozkır insanı için

bu elli yıllık dönem çok acı vericiydi. Ama beklenen an geldi. Son kağan soyundan gelen Kutluk Bey ortaya çıktı. Orhun Yazıtları bu hareketi, ilahi bir takdir ve tarihsel bir zorunluluk olarak anlatır.

Kutluk İltiş Kağan yola çıktığında yanındakiler yalnızca on yedi kişiydi. Ama çağrısı bozkırda yankılandı:

"(Düşman) çok diye niye korkuyoruz? Azız diye niye yenilelim? 'Saldıralım!' dedim. Saldırdık (...) ateş gibi kızıp (üzerimize) geldiler. Savaşttık. (Onların) iki kanadı bizden yarı yarıya fazla idi. Tanrı buyurduğu için biz korkmadık, savaşttık!"

Yazıtların ifadesiyle şehirdekiler dağlara çekildi, dağdakiler ovaya indi. Dağılmış millet yeniden toparlandı. Sayıları yedi yüze ulaştığında, kutsal Ötüken'de Kök Türk Kağanlığının yeniden kurulduğu ilan edildi.

Kutluk Kağan, devletsiz ve lidersiz kalmış milletini töreye göre yeniden düzenlemişti. Bu yüzden halk ona yeni bir ad verdi. Bu ad bir ünvan değil bir tarih hükmüydü: İltiş Kağan... Yani ülkeyi yeniden derleyen, toparlayan ve ayağa kaldıran.

Orhun Abidelerinin Temel Mesajları

Dünya tarihinde pek çok uygarlık yazıt bırakmıştır. Mısır firavunları, Pers ve Asur kralları bu taşlarda genellikle kendi zaferlerini ve güçlerini yüceltmıştır. Orhun Yazıtları ise bundan tamamen farklı bir dil taşır.

Kök Türk kağanı yazıtlarda yalnızca kendi kahramanlığını değil milletin kaderini merkeze alır. Zaferlerini anlatır ama asıl vurgusu bozkırın zorlu şartları ve o şartlarda yaşayan halkıdır. Yoksulluğu ve yokluğu saklamaz; tersine milletine duyduğu bağlılığı açıkça

gösterir. Orhun Yazıtlarını eşsiz kılan da budur: Kağanın, sert coğrafyada yaşayan halkını içtenlikle sevmesi, onları yükseltme arzusunu samimiyetle dile getirmesi:

“Aşsız, giyimsiz, zayıf, çaresiz bir milletin hükümdarı oldum. Türk milletin adı sanı yok olmasın diye gece uyumadım, gündüz oturmam. Aç milleti doyurdum, çıplak milleti giydirdim. Fakir milleti zengin kıldım. Az milleti çok kıldım.”

Orhun Yazıtları, iyi bir devletin nasıl yönetileceğine dair açık bir yol haritası sunar. Zafer de yenilgi de tek bir kişinin değil toplumun tamamının sorumluluğudur. Kim nerede doğru ya da yanlış yaparsa sonuca da herkes birlikte katlanır. Bu anlayış üç kesime dayanır: Kağan ve beyler yönetir, buyruklar denilen sınıf emirleri uygular, halk ise yönetilir. Yazıtlara göre formül şöyle idi: Kağan doğru olacak, buyruklar doğru olacak, halk da doğru davranacaktır. Ancak bu düzen sağlanırsa devlet ayakta kalır. Aksi hâlde bozgun ve yıkım kaçınılmazdır.

Yazıtlarda Kök Türklerin yükseliş dönemlerinin nedenlerinden birisi olarak, “Beyleri de halkları da barış ve uyum içinde imişler.” denilmiştir. Ya aksi? O da yani yıkılış, çözülüş, dağılış da yine bu formüle bağlıdır:

“Beyleri ve halkı uyumsuz olduğu için, Çin halkı hilekâr (ve) sahtekâr olduğu için, aldatıcı olduğu için, erkek kardeşlerle ağabeyleri birbirlerine düşürdüğü için, beylerle halkı

karşılıklı kıskırttığı için, Türk halkı, kurduğu devletini elden çıkarıvermiş.”

Ama yazıtların günümüze verdiği mesaj sadece bu takım ruhunun getireceği başarıdan ibaret değil. Diğer bir konu da sanki 20. yüzyılın modern devletlerindeki sosyal devlet anlayışydı. Abideler, milletin temel ihtiyaçlarının karşılanmasını devletin devamlılığı için hem bir şart hem de devletin esas görevi saymaktadır:

“Türk milletin adı sanı yok olmasın diye gece uyumadım, gündüz oturmam. Aç milleti doyurdum, çıplak milleti giydirdim. Fakir milleti zengin kıldım. Az milleti çok kıldım.”

İşte o günden bugüne kadar Türk yöneticilerinde aranan birinci nitelik her zaman bu sosyal ortamı ve kitlenin ihtiyaçlarını sağlamak olmuştur. Böylece yazıtların,

başarı için Bilge Kağan’ın dilinden bize zaman üstü bir ölçüt verdiği görülmektedir.

Bilge Kağan lüks tüketim çılgınlığının topluma verdiği zarar konusunda da 8. yüzyıldan bize bir uyarıda bulunuyor:

“Çin milletin sözü tatlı, ipek kumaşı yumuşak imiş. Tatlı sözle, yumuşak ipek kumaşla aldatıp uzak milleti öylece yaklaştırmış. Yaklaştıırıp, konduktan sonra, kötü şeyleri o zaman düşünürmüş. İyi bilgili insanı, iyi cesur insanı yürütmezmiş. Bir insan yanılsa kabilesine, milletine, akrabasına kadar barındırmaz imiş...”

Özet olarak Orhun Abideleri, aradan yüzyıllar geçse de anlamını yitirmeyen uyarılarla Türk milletine yön vermeye devam eder. Dikildikleri günden bu yana Türk birliğinin ve millet olma iradesinin güçlenmesine katkı sağlayan kalıcı bir rehber olmuştur.

Tarihte bu ay neler oldu?

Türk Lirası’ndan altı sıfır atıldı.
(1 Ocak 2005)

Soyadı Kanunu yürürlüğe girdi.
(2 Ocak 1935)

3. Diyanet İşleri Başkanı Ahmet Hamdi Akseki vefat etti.

(9 Ocak 1951)

Mîsâk-ı Millî kabul edildi.
(28 Ocak 1920)

Thomas edison, elektrik ampülünün patentini aldı.
(27 Ocak 1880)

TABIATIN GİZEMLİ KODLARI: ŞİFA MI YOKSA GİZLİ BİR TEHLİKE Mİ?

■ Dr. Mustafa YAŞAR

Evinizin penceresinden dışarı baktığınızda ne görüyorsunuz? Belki rüzgârla salınan bir ağaç, belki kaldırım taşlarının arasından inatla başını uzatmış bir papatya... Çoğumuzun gözünde onlar sadece birer manzara. Oysa o sessiz duran söğüt ağacının, bugün başımız ağrıdığı anda elimizin gittiği o meşhur ağrı kesicinin yani aspirinin “büyük dedesi” olduğunu biliyor muydunuz? Evet, yanlış duymadınız. Bilim, o söğüt ağacının kabuğundaki tek bir molekülü aldı, ayrıştırdı ve bir tablet hâline getirdi. Bu, insanlık için muazzam bir adımdı, ağrıyı dindirmek için kıymetliydi. Ama size bir sır vereyim mi: Tabiatın bilgeliği, o tek bir molekülden çok daha fazlasıdır.

Tek Bir Ses Değil Muazzam Bir Senfoni

Biz hekimler bazen karmaşık terimlerle konuşmayı severiz ama gelin bu meseleyi bir mutfak örneğiyle, annelerin

diliyle konuşalım. Nasıl ki bir çorbayı lezzetli ve şifalı yapan sadece içindeki tuz ya da havuç olmayıp tencereye giren her şeyin uyumu, ateşte pişme süresi ve annenin elinin lezzetiye bitkiler de öyledir.

Bir bitkinin içinde, yüzlerce farklı bileşen; flavonoidler, enzimler, güzel kokulu yağlar bir arada bulunur. Tıpkı dev bir orkestra gibi! Kemancı tek başına güzel çalabilir ama bir senfoni dinlemek istiyorsanız tüm orkestraya ihtiyacınız vardır. İşte gerçek fitoterapi, o tek kemancıyı (molekülü) cımbızla çekip almak değil; o muazzam senfoniye bedeninize, bütünlüğü bozmadan dinletmektir.

“Bitkiseldir, O Hâlde Zararsızdır” Yanılgısı

İşte burada bir dakika duralım; birbirimizin gözlerinin içine bakarak konuşmamız gereken çok hassas bir mesele var. Toplumumuzda ne yazık ki yaygın, ama bir o kadar da riskli

bir inanış dolaşıyor: “Canım alt tarafı ot değil mi? Bitkiselse kesin zararsızdır, ne kadar içsem o kadar iyi!” Lütfen bu tuzağa düşmeyin.

Tabiat muazzam bir şifacıdır, evet. Ama aynı doğa, dengesi şaştığında sert bir öğretmene de dönüşebilir. Düşünün; ormanda her gördüğünüz mantarı toplayıp çorba yapıyor musunuz? Hayır, çünkü hangisinin besleyici, hangisinin tehlikeli olduğunu bilmek uzmanlık ister. Fitoterapi de aynen böyledir. Bugün “şifalı” diye satılan ama yol kenarında egzoz dumanı yemiş, ağır metallere maruz kalmış bir bitkinin size iyilik yapmasını bekleyebilir misiniz? Ya da nemli depolarda beklemiş, küflenmiş, o güzelim kokusunu (yani etken maddesini) çoktan yitirmiş açıkta satılan bitkilerin bedeninize fayda sağlaması mümkün mü?

Gerçek Fitoterapi ile “Rastgele Ot Kullanımı” Arasındaki Fark

Gerçek fitoterapi; “Komşum kullandı iyi geldi, ben de kaynatıp içeyim.” demek değildir. Gerçek fitoterapi; tabiatın o nazlı dengesini bozmadan onu bilimin hassas terazisinde tartmaktır.

- Bitkinin nerede yetiştiği,
- Hangi mevsimde, günün hangi saatinde toplandığı,
- İçindeki etken maddenin korunup korunmadığı,
- Ve en önemlisi, sizin bedeninizin o bitkiye gerçekten ihtiyacı olup olmadığı...

Bunların hepsi bilimsel bir ciddiyet ister. Merdiven altı üretimler, ne olduğu belli olmayan karışımlar bedeninize şifa vermek bir yana karaciğerinizi ve böbreklerinizi yorabilir. Bizim amacımız bedene yeni bir yük yüklemek yerine onun yükünü almaktır.

Bedenimiz Unutkan Bir Bilgisayar Gibi Olduğunda...

Kış geldi... Hepimizin aklında o malum sorular: "Neden komşunun çocuğu hiç hasta olmuyor da benimki her ay öksürüyor?" Cevap sandığınız kadar karmaşık değil. Modern hayat bizi yoruyor. Şehir havası, uykusuzluk, stres, koşturmaca derken bedenimiz tıpkı arka planda çok fazla program çalıştıran bir bilgisayar gibi yavaşlıyor. Ve en önemlisi; bedenimiz kendi doğal dengesini, o muazzam "sağlık hafızası"nı unutmaya başlıyor. İşte doğru formüle edilmiş, bilimsel fitoterapi ve güvenli şekilde hazırlanmış bitkisel destekler

tam da burada devreye girer. Bitkiler bedeninize dışarıdan zorla bir şey yaptırmaz. Onlar nazik birer hatırlatıcıdır.

Bedenin kulağına eğilip, "Hey, senin fabrika ayarlarında iyileşmek var, kendini yenilemek var, hatırla!" diye fısıldarlar.

Kışın Sadık ve Güvenli Dostları

Mutfaktaki dostlarımızı elbette küstürmeyelim. Onlar bizim kadim yoldaşlarımız. Ancak onları "ilaç" gibi değil yaşamın birer "destekçisi" olarak görelim. İşte kışın ocağımızdan eksik etmememiz gerekenler:

- **Kekik:** Sadece et yemeklerine lezzet veren bir baharat mı sanıyorsunuz? Bilimsel araştırmalar, kekiğin içindeki *timol* maddesinin, kışın en soğuk günlerinde solunum yollarına sıcak bir battaniye örttüğünü gösteriyor.
- **Zencefil:** Bedenin sobasıdır. Enerji akışınızı düzenler, içinizi ısıtır. Sindiriminiz tıkanıldığında trafiği açan o tatlı polis zencefildir.
- **Zerdeçal:** Doğanın sarı mucizesi. İçindeki o bilgiyle hücrelerinize nasıl yenileneceğini hatırlatan bilge bir danışmandır.

- **Karabaş Otu:** Günümüz annelerinin en büyük ihtiyacı... Zihinsel yorgunluğunuzu alan, sinirlerinizi yumuşatan, omuzlarınızdaki yükü hafifleten şefkatli bir eldir.

Şifa Sadece Şişede Değil Yaşamın İçindedir

En iyi reçete, dengeli bir yaşamdır. Dünyanın en etkili, en iyi formüle edilmiş bitkisel desteğini de kullansanız gece uykunuzu almıyor, günde 2 litre suyunuzu içmiyor ve şöyle derin bir nefes alıp gökyüzüne bakmıyorsanız o senfoni yarım kalır.

Bu kış kendinize ve ailenize bir iyilik yapın. Rastgele ürünlerden, kaynağı belirsiz vaatlerden uzak durun. Tabiatı, bilimin ışığında, güvenli ellerde hayatınıza misafir edin. Çünkü şifa; ne tek başına bir otta ne de bir haptadır. Şifa, tabiatta var olan ile beden ihtiyacının buluştuğu o hassas dengedir. Unutmayın; tabiat konuşur ama onu sadece doğru dinleyenler anlar.

BULMACA

Hazırlayan: Ali OSMANOĞLU

Kiblemiz	Ay, kamer	Dönme mekanizması	"Kün!" emri	Eksiltme, tefviz	Alçak iskemle
Derece, mertebe	Gol vuruşu	Geçim	Oyma mezar	Tok olmayan	Namaz kıldıran kişi
Kadim bir Türk-İslam şehri			Anne gibi davranan		
		İnandırma	Su-toprak karışımı	Gürcistan para birimi	
Duvar, engel	Denk, eşit	Tutma organı	Hayali	Üzeri sırlanmış	
Yatırma, eğme	Sunma		Bağışlama	Anma	
			Demli içecek		Yürüyüş, yürüme
Tümör		Boru sesi	İşaret		Namazın oturularak eda edilen kısmı
Yeni, körpe		Bir meyve	Kenarları eşit dörtgen		Birleşik Krallık plaka kodu
		Bir sure adı	Şebeke		
Yücelik, ululuk	Öte dünya, sonsuzluk âlemi	Başkaları, başka insanlar	Kur'an'ı usulünce okuma	Haksızlıklar, zulümler	Zavallı, biçare
				"Ya", "hey" anlamında bir söz	Belize plaka kodu
Halk, umum			Ticaret malı		Bakara suresinin 255. ayeti, kürsi ayeti
Bir tembih sözü			Seslenme ünlemi		Verme, ödeme
		Alev, ateş	Bir ülke		
				Bazen, bazı	Normal, sıradan
Hafifçe açmak					Küçük yokuş
Kişi, şahıs	Akarsu	Allah'a güvenme sözü		Göçebe çadırın	
		Mars		Kuru soğuk	
		Hudut		Derinlikler	
Kırılmış olan	Arjantin plaka kodu	Takım		Yoğun, çetin	
		Kaide, usul		Takip	
			Olumsuzluk ön eki	Bayındırlık	
İlk cuma namazının kılındığı vadi				Sanı	Ulaştırma
Belli bir düzeni olmayan	Karakter, seçiye			Evvel	Bir besin maddesi
	Cezire			Topluluktaki her bir birey	Nazik
			Dünya'nın uydusu	Deva, ilaç	Telefon sözü
İsim		Ölümsüz			Coşkun, duygusal
Bir sure adı					
		Bir ülke			Bir sure adı

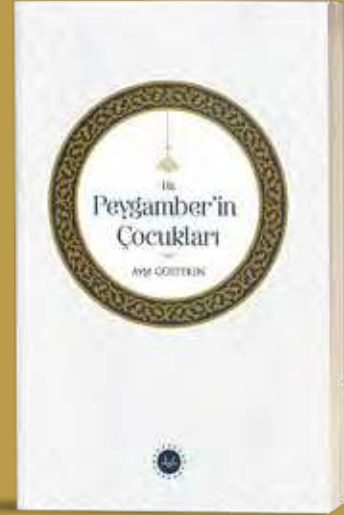
Eski dilde ayak		Kalem erbabı		Bir sure adı, gök gürültüsü			
Toprak vergisi, öşür		Satrançta bir taş					
İkiyüzlülük							
	Organ						
	Sınır						
	Paha						
		Çanakkale'nin bir ilçesi		Lütf			
			Eski dilde su				
Namaza çağrı							
Serbest, özgür							
			Ağlayan, inleyen	Hava üfleme aracı	Bir sure adı	Küp şeklinde olan	Bir bağlaç
				Genellikle beyaz renkli iş elbisesi			
	Matem	Nida ünlemi		Eski dilde yüz, çehre		Bizmut simgesi	
		Onarım				Alternatif	
							Hane, yuva
		Cet, dede			Esas, temel	Yaşlı, büyük	
		Yerine getirme				Mağara	
Gümüş			Sodyum simgesi		Dâhil		Kanaat getiren, inanmış olan
Kâğıt cilası			Gemi barınağı		Nişan, belirti		
	Hortumlu bir hayvan			Uçucu böcek			
				Alışveriş belgesi			Parlama, parlı
	Bilgin				Hangi şey?	Binek hayvanı ayakkabısı	
		Dua sözü				Farsça "üç"	
		Altüst olmak			Yıl		
	Elçilik uzmanı				Bir ay adı		
	Ter kabarcığı						
Vilayet			Bir nota				
Bir pamuk türü				Bir salata malzemesi			
			İridyum simgesi				

● lahi vahyi insanlara ulaştırmasının yanı sıra mümtaz şahsiyetiyle tüm müminler için bedii bir örnek oluşturan Hz. Peygamber; bir eş, bir baba, torun sahibi bir dede olarak da yolundan gidilmesi gereken bir emsaldir. Doğmadan babasını kaybeden Nebi, önce dedesinin arkasından amcasının himayesinde büyümüştür. Kendisi de bir yuva kurup baba olduğunda sadece çocuklarını değil ümmetin kimsesiz çocuklarını da bağrına basmıştır. Peygamberliği kendisine vahiy yoluyla bildirilmezden evvel yaşadığı toplumun âdetlerine mugayir olarak kız çocuklarına kıymet vermiş, cahiliye toplumundaki ayrımcılığı önce kendi kurduğu ailesinde yok etmiştir. Allah Resulü kız ve erkek çocukları arasında ayırım yapmamış, kızlarını baba evlerinde özenle yetiştirdiği gibi onlar yuva kurduklarında da aynı ihtimamla ilgilenmeye devam etmiştir. Erkek çocukları küçük yaşta vefat eden Hz. Muhammed'in babalığı ve dedeliği hususunda bilgileri, onun kız çocukları ve kızlarından olma torunlarıyla ilişkilerinden öğrenmekteyiz. Peygamber kızları, babalarının kendilerine verdiği değer ile dünya hayatına katılmışlar, saygın bireyler olarak toplumda yerlerini almışlardır.

Bir çocuğun gelişimi için ailede gördüğü değer belirleyicidir. Anne ve babasının himayesini hisseden, her dem onların desteğini gören çocuklar, karakterlerini sağlam bir zeminde inşa ederler. Müslüman bilinci ailede yerleştirilen çocuk, ileride çeşitli badireler atlatsa da kökleri sağlam bir ağaç gibi ayakta kalacaktır. Mümin bir kalple, sağlam bir karakterle yetişmiş gençlere her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyduğumuz bu dönemde Hz. Peygamber'in çocukları ile ilişkisini bir kez daha okumak, doğru örneklerle kendi ailelerimizi imar ve ihya etmekle vazifeliyiz. Ayşe Gültekin'in kaleme aldığı *Hz. Peygamber'in Çocukları*, Allah Resulü'nün evlatları ve torunlarının hayatlarından kesitler sunarken sağlıklı ebeveyn-çocuk ilişkisinin de ipuçlarını sunar.

Kitabın ilk bölümünde Hz. Peygamber'in oğulları Kasım, Abdullah ve İbrahim'in hayatları anlatılır. İkinci bölümde ise Hz. Peygamber ve kızlarına yer verilmiştir. Hz. Zeynep, Hz. Rukiye, Hz. Ümmü Külsûm'un hayatları, evlilikleri ve örnek şahsiyetleri bu bölümde ele alınmıştır. Peygamber çocuklarından, hakkında en fazla bilgiye sahip olduğumuz ise Hz. Fatıma'dır. Eşi Hz. Ali, oğulları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin devlet yönetiminde önemli görevler üstlenmişlerdir. Yine Hz. Muhammed'in torunları Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Zeynep ve Ümmü Külsûm hakkındaki bilgiler de bu bölümde yer alır. Üçüncü bölümde Hz. Peygamber'in üvey çocukları ile olan ilişkisine değinilir.

Hz. Muhammed'in, çocuklarıyla ve bilhassa kız çocuklarıyla kurduğu ilişki, bugün de aileler için kıymetli örneklerle doludur. Hz. Peygamber'in kızları sabır ve sebat sahibi olmaları, inandıkları uğruna mücadele etmeleri, sorumluluklarını yerine getirmeleri ile Müslüman hanımlar için güzel örnekler sergilemektedirler. İyi bir kul, mümin bir hanım, merhametli bir anne, müşfik bir eş olarak onların hayatından çıkarılacak nice dersler vardır.

HZ. PEYGAMBER'İN ÇOCUKLARI

Süreyya MERİÇ

DIYANET RADYO

✕ f @ diyanetradyo

REYHAN SEVİNÇ İLE MİSAFİRİMİZ VAR

Cumartesi
21.00

**güvenle
dinleyin**

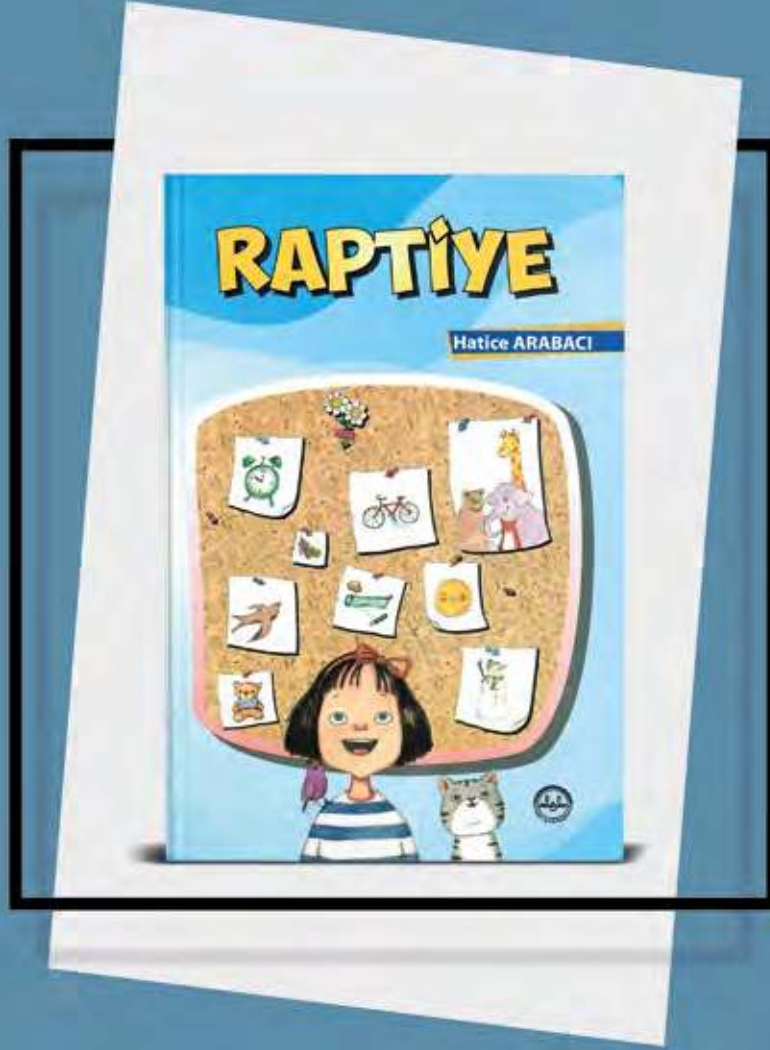

88 90 92 96 100 102 104 106 108
MHz

ANKARA 94.6

İZMİR 98.8

TÜM FREKANSLAR
diyanetradyo.com/frekanslar

yayinsatis.diyaret.gov.tr

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

ISSN: 2147-1452

9 772147 145203